

Љубица Жикић

ЦВЕТНИК ЖЕНСКИХ ИМЕНА

БИБЛИОТЕКА
ПОСЕБНА ИЗДАЊА

Главни и одговорни уредник
Др Небојша Кузмановић, директор Архива Војводине

Рецензенти
Проф. др Станислав Балцеркиевич
Проф. др Димитрије Големовић
Проф. др Милица Грковић
Миле Недељковић

Љубица Жикић

ЦВЕТНИК ЖЕНСКИХ ИМЕНА

(Друго допуњено издање)

Биље у женским народним именима,
веровању, лечењу, песништву,
музици и певању

Нови Сад, 2024.

*Наџалији, Вишњи
и Рагославу*

ПРЕДГОВОР

Надевање имена познато је од давнина код свих народа света као чин легитимисања новорођеног детета, које се именом уводи у круг породице и шире друштвене заједнице. Именовање новорођенчета у нашем народу традиционално припада куму и представља свечан, озбиљан и одговоран чин. Српски ономастикон показује да је одувек била присутна свест о значењу имена и да се о именовању брижљиво промишљало.

Име (антропоним) се даје за цео живот и зато оно треба да буде лепо, једноставно и благозвучно, а не бомбастично и китњасто. Важно је да се име усагласи са презименом и да новостворена целина делује хармонично и фонетски и морфолошки. Улога имена у човековом животу је велика. Именом личност идентификујемо и ословљавамо, имену приписујемо све добре и лоше поступке, успехе и неуспехе, вечност и пролазност. Човек, заправо, сва своја дела уграђује у име. Зато свако држи до свог имена, а имена других људи изговара с поштовањем.

У средишту српског именованослова по старини и лепоти налази се женски биљни именованослов, то јест, женска имена која у својој основи имају називе цвећа, трава и дрвећа (фитониме).

Цвешник женских имена представља одгонетање питања како је српски именованослов, у односу на друге народе, сачувао тако велик број женских имена по биљу. Одговор се налази у вредности самог биљног света и његовом утицају на човека. Ни пред чим човек није остао тако зачуђен и задивљен као пред лепотом и снагом биљног света. О томе су певали песници свих времена, а мудраци су говорили да је управо лепота цвета утицала на духовни развој човечанства и да се срећа може остварити само ако живимо у хармонији са природом.

Наши преци изградили су свој однос према биљу још у својој прапостојбини, када је настао и култ биља, један од најлепших култова наше старе религије, који је сачувао своју снагу, лепоту и аутентичност до данашњих дана. Ово наслеђе показује да су се наши преци издвајали између других народа својом духовношћу која је проистицала из нарочитог поимања трава, цвећа, дрвећа, и свеколиког уважавања природе.

Процес преласка фитонима у антропониме одвијао се под строгим контролом. Само називи најлепшег, најмириснијег, исцелитељског и хранљивог биља бирани су за имена и преко њих су намењивани лепота, срећа, здравље и дуговечност потомству.

Највећи број женских имена по биљу потиче из раног периода живота наших предака, а развила су се из општих именица, као што су јагода, вишња, јабука, дуња, ружа, божур, јавор, јасен, итд. Родно и украсно биље представљало је значајне елементе паганске религије, а у народној песми, музици и игри приписана му је богата и разноврсна симболика. Тако ће лична имена настала према називима биља постати вишезначна и омогућити да се именом не само назива већ се и описује, намењује и предсказује. Овакав начин именовања, подређен пре свега значењским особинама имена, допринео је да се већи део наших традиционалних имена сачува и одржи, без обзира на снажне интернационалне утицаје.

Ширењем хришћанске религије, у наш ономастикон ће ући већи број сакралних имена, а биљном именованом придружиће се имена по оном биљу које је добило значајно место у хришћанским обичајима. Такође, женски биљни именованом обухвата имена настала према називу биља раширеног на балканском простору после турских освајања или под културним утицајем других народа. У новијем периоду, женски биљни именованом употпуњују имена која ће по својим критеријумима вредновати савремени човек, а изостају имена по називима оног биља које је у савременом добу изгубило првобитни значај или се није укоренило у народној свести.

Цвешник женских имена показује да су женска имена по биљу опстала, јер су брижљиво чувана и негована као део националног идентитета. Данас их жене носе, као што су их кроз векове пронеле њихове претходнице и својом смерношћу и лепотом издигле изнад пролазности и помодности сваке врсте.

Друго допуњено издање

Прво издање *Цвешника* изазвало је значајно интересовање медија и књижевне јавности, јер је то била прва књига која је са више аспеката осветљавала овај особен начин именовања потомака, налазећи аргументацију у подручју лингвистике, ботанике, етнологије, музике и књижевности. Друго издање обogaћено је додатком имена Тамара и Тамњанка, са жељом да имена са страница ове књиге уђу у крштенице новорођених девојчица.

Аутор

БИЉНИ ИМЕНОСЛОВ

Женска имена
у Срба

Б

Биља, Биљана, Биљица, Биљка,
Божура, Божурка, Борана,
Борика, Борјана, Борка,
Боруна, Боса, Босиља,
Босиљка, Босиока,
Боска, Бреза,
Бршљана,
Бршљанка,
Булка,
Булкица

БИЉА, БИЉАНА, БИЉИЦА, БИЉКА – женска имена настала према свесловенском називу за биље и биљке којим се означава целокупни биљни свет. Данас се родитељи опредељују за ова имена зато што су она милозвучна, народна и у вези су са природом. Вук Караџић у свом *Рјечнику* спомиње само мушко име Биља, што значи да су се ова женска имена, данас код Срба омиљена и врло честа, раширила касније. Име Биљана се појављује у уметничкој творевини композитора Стевана Мокрањца, а у народу се проширило, вероватно, преко познате песме „Биљана платно белеше” [23, стр. 106]. Сва ова имена обједињују свеколику лепоту и раскош биља и зато су веома изражајна. Символизују лепоту, здравље, љубав и плодност.

БИЉЕ (*Plantae*) је општи назив за биљке (растиње, рашће, билиње). Народ под појмом биље не подразумева све растине у ботаничком смислу, већ га најчешће поистовећује са зељастим биљем као што су траве, цвеће и усеви. Биље је многобројно и разноврсно по својим карактеристикама. Оно је разнобојно, сочно, лепо и миришљаво. Има га хранљивог и лековитог, али и отровног.

У далекој прошлости наши преци су уређивали свој живот преко својих примитивних представа о природи. Понашали су се према обичајима који су као неписани закони управљали целокупним животом и радом људи [15, стр. 23]. У периоду формирања паганског погледа на свет, биље је постало основни елемент многих старих обичаја и обреда по којима се човек жени, радује, слави, обраћа божанству и води борбу против нечистих сила, по којима он одлази са овог света и осигурава живот на другом свету. Да су радње извођене биљем биле изузетно значајне, види се по томе што су оне сачуване до данашњих дана, као што су брање разноврсног биља за ђурђевдански и ивањдански букет и плетење венаца којима се ките људи, куће и животиње; умивање и купање у води у којој је потопљено биље; кићење сватова и младенаца; магичне радње приликом љубавних гатања, увек са жељом да се животворна снага биља пренесе на људе и осигура здравље, исцељење болести, срећа у породици, плодност и општи напредак.

Поједини обичаји се и данас поштују, мада се већ изгубило њихово првобитно значење. То је у свим оним случајевима када се одређени поступак пропрати са „ваља се” или „не ваља” [15, стр. 25]. То показује да је култ биља један од старих култова са којима се наша православна вера брзо и безусловно измирила, дајући му право да задржи значајно место у новој религији, уз додавање и нове симболике. О томе поуздано сведочи народна песма:

<i>Мајка сина у ружи родила,</i>	<i>Једно биље, да се не урече,</i>
<i>Ружица ја на лиси дочекала</i>	<i>Друго биље, да ми најредује,</i>
<i>Ласшавица џујак одрезала,</i>	<i>Треће биље, да ми добро сјава.</i>
<i>Бела вила у свилу њовила,</i>	<i>Сјавај, сјавај, чега, сине мили!</i>
<i>А челица медом задојила.</i>	<i>Уроци ти њод ноћама били</i>
<i>Вила му је до шри добра дала:</i>	<i>Као коњу њлоче све чешири!</i>

[22, стр. 189]

Верује се да биље стиче моћ на Биљани петак и зато га народ бере у поноћ или пред зору, пре изласка младог сунца. Брање лековитог и магичног биља је церемонијално и захтева познавање и поштовање магичних и култних прописа. Ова важна радња потпуно је припадала женама и веровало се да цела вегетација зависи од њихове магичне интервенције [55, стр. 177]. Да би били заштићени целе године, људи су биље сушили и узимали га као лек [31, стр. 101].

У борби за опстанак, народ је непрестано проналазио спаса у ономе што га окружује, а то је, пре свега, биље које се због исцелитељске моћи назива лековитим. Човек се, после заноса и одушевљења новим технологијама, поново окреће природи, а она му скоро увређено открива своја миришљава и лековита недра. Биљни лек је природнији у односу на синтетички и човек бива спокојан пијући чај од нане, мајчине душице или планинског чубра, што постаје свакодневна навика људи који негују своје здравље. Народна песма сведочи да су најлепше и најбоље видарице биле виле, које се рађају из биља и дрвећа, живе у њима или око њих. Зато у народној песми вила бере лековито биље да би излечила грло војводе Милоша:

Дај ме џушијај у џланину живу
да наберем њо Мирочу биље,
да зајасим ране на јунаку.

[20, стр. 161]

Наша народна лирска песма мирише на разноврсно биље. Тако опојна, биљним речима уверава нас да је само истинска љубав вредна

поштовања и жртвовања. На жалост, у нашем патријархалном друштву пуном стега, таква љубав је многе заобишла. Одатле је произашло осећање да је наша народна љубавна песма тужна. Биље, у магичној спреси са бројем девет, има изузетну снагу у љубавном гатању:

*Пошешала дилбер Анђелија,
Пошешала граду Београду;
Она бира поредом јунаке;
Изабрала војеводу Павла,
Изабрала, и сама му дошла;*

*Вековаше, пород не имаше;
Пишала је своја мила мајка:
„Кћери моја, дилбер Анђелија!
Како шебе не ошера Павле,
Каг ти немаш од срца порода?“*

*Каг сам му прву вечеру донела,
У вечери девешора биља:
Милодуа, да се милујемо;*

*Калојера, да ме не ошера;
Љубичице, да ме свагда љуби,
Каранфила, да се не карамо;
Чубра цвећа, да ме добро чува;
Босиока, да м' не смеће с ока;
А невена, да му срце вене;
Самдокаса и околочейа“.*

*„Не будали, моја сћара мајко!
Како би ме ошерао Павле!*

[19, стр. 390]

БИЉАНА ПЛАТНО БЕЛЕШЕ

Moderato

mf Би - ља - на плат - но бе - ле - ше на о - хрид -
ским - те из - во - ри. *pp* Би - ља - на плат - но
бе - ле - ше, на о - хрид - ским те из - во - ри.

*Биљана илајно белеше
На охридскимте извори.
Ми поминаха винари,
Винари, Белограђани.
„Винари, Белограђани,
Кројко шерајше карваном,
Да не ми илајно зиазиме,
Ош ми је илајно даровско.“*

*„Биљано, момо убава,
Ако ти илајно зиазиме,
Со вино ће то илајиме.—“
„Винари, Белограђани,
Не сакам виношо,
Ток сакам момчешо
Шшо најред шера карваном,
Шшо носи фесош над око,
Биљану леда пог око.“*

[61, стр. 26]

БОЖУРА, БОЖУРКА – женска имена настала према називу биљке и цвета божур. Овај цвет је код Срба веома омиљен и цењен, што потврђују изреке: „Леп као божур” и „Црвен као божур”. Он у себи обједињује лепоту и здравље, али и традиционално предање о истрајној борби за веру и част. Божур у свом имену има траг божанског порекла. Ова имена су у нашем народу ретка и смишљено бирана; симболизују здравље, задовољство и пожртвовање.

БОЖУР, БОЖУРИКА – *Paeonia officinalis L.* из породице божура (*Paeoniaceae*) је вишегодишња зељаста биљка која има крупне и режњевито раздељене листове. У цвету дивљих врста има 5–8 тамноцрвених, ружичастих или жућкастих латица. Расте у светлим храстовим шумама или на каменим обронцима, а одговара му блага засена, јер је осетљив на мраз. Гајене врсте лепе и миришљави цветови, испуњени са више латица. Распрострањен је у свим српским земљама.

По веровању Срба, божур је најпре био беле боје, али је на Косову пољу од крви изгинулих српских јунака постао црвен. Божур је сеновита биљка, јер је ницао на местима на којима су вођене велике битке.

Верује се да божур у себи носи натприродну снагу. Уочи Видовдана, домаћин би сваком ко одлази на оро предао по стручак божура и рекао: „Да будеш као овај цвет црвен и јак”, а овај би одговорио: „Бићу ка’ овај што је крв бацио”, што значи као онај који је на Косову крв пролио [42, стр. 16]. Сачувано је предање да је наш народ у годинама после Косовске битке, на Видовдан, чинио помен изгинулима јунацима. Када су Турци забранили помене на Косову пољу, народ је давао помен у цркви и окупљао се испред села. Окупљање је у почетку имало верски, а касније и национални карактер [42, стр. 15]. Семе божура добро је увек имати уза се на сваком месту, а сасушени цвет даје се жени нероткињи да роди мушко дете [54, стр. 223]. Верује се да ће се човек излечити од падавице ако око врата носи нанизане комадиће корена божура [54, стр. 33]. Сањати божур значи срећу у љубави.

Народ користи целу биљку као лек против разних болести. Још од античких времена се сматра да је божур поуздан лек против падавице, а користи се још и у лечењу мигрене, вратобоље, женских болести и болести бубрега. Биљка је отровна па је треба опрезно користити [11, стр. 359; 30, стр. 135].

У народној лирској поезији божур је заступљен у песмама љубавног карактера:

Под ружом је божур цвеш
Па говори божур цвеш:
„Ој ши ружо румена,
Да је мени мирис твој,

На мноґо бих досїео:
Лунацима за калиак,
Девојкама за косу,
Невештама у недра.”

[42, стр. 16/17]

У сватовским песмама божур представља непрегледан и опасан простор, који могу да савладају само сватови, јер им љубав показује и отвара путеве:

Шшо вам їору на божур мирише! сви свашови їод божур їадоше,
Нико не сме кроз їору да їрође, девер засїа на жуїу наранцу.
ал' їрођеоше кићени свашови,

[4, стр. 144]

КОЛИКА ЈЕ ГОРА БОЖУРОВА

Ај, ко - ли - ка је го - ра бо - жу - ро - ва,
ко - ли - ка је го - ра бо - жу - ро - ва,

Колика је їору божурова,
Сив је соко їрелећей' не може.
А данас је свашїи їријеђоше
Певајући и їушке мећући.
Сви свашови їод божур їадоше,
Ђевер и сна їод жуїу неранцу.
Са неранце бехар оїадаше
И невешти на їруди їадаше,
Невешта їа у венац везаше,
Сайлела је їри зелена венца:

Први венац друїарици дала,
Друїи венац себи задржала,
Трећи венац низ воду їустиїила,
Па је венцу їишо їоворила:
„Плови, їлови, мој зелени венце,
Те доїлови до Јовова двора,
Те їи їиїиїај Јованову мајку,
Је ли она оженила Јова!”

[64, стр. 76/77]

БОРАНА, БОРИКА, БОРЈАНА, БОРКА, БОРУНА – женска имена изведена од свесловенског назива дрвета бор [42, стр. 26]. Бор је одувек био омиљено и цењено дрво и народ му је дао значајно место у својој религији и у свим другим облицима духовног стваралаштва. Из свакодневне фразеологије уочава се богата симболика овог дрвета. За некога се каже да је висок као бор, леп и поносан као бор, девојка је нежна и крхка као борика (танко борово дрво), да је лепа као да је расла у борнику или, израсли су (стасом) као борје. На формирање ових

имена утицала су и остала имена која у својој основи имају фитониме, на пример: Борка као Дренка или Борана као Смиљана. Потврду за наведене антропониме налазимо у народним песмама:

„Ситна је гора зборила / Довску је кишу молила / ... Смилуј се је-ли танушној / и моме малом борану /” [39, књ. 3, стр. 64] и „Из Омера зелен бор никао, / из Мериме зелена борика, / Борика се око бора вила, / као свила око ките смиља;” [19, стр. 227–232].

ЗЛАТИБОРКА – сложено име као и топоним Златибор који у својој основи има придев златан и фитоним бор.

Наведена имена се разликују од оних имена која у својој основи имају значење борбе или борца [12, стр. 225]. То би, дакле, била два лексичка језгра из којих произлазе наша лепа и изражајна имена.

Имена везана за бор исказују лепоту, гордост, дуговечност, снагу, љубав, весеље и брачну срећу. Раширена су у српском народу.

БОР (бели или шумски) – *Pinus silvestris* L. из породице борова (*Pinaceae*) је дуговечно, витко и право зимзелено дрво. Препознаје се по уским игличастим листовима и светлозеленој реткој крошњи. То је једнодомно дрво које цвета у мају или јуну. Расте на песковитим или каменитим, сувим и дубоким земљиштима, све до 2000 метара надморске висине. Борово дрво је богато смолом па је због тога врло погодно за ватру (луч). Од његове смоле се прави терпентин и терпентинско уље, калофонијум за гусле, катран и гар. Цењено је дрво у грађевинарству и столарству. Борова има више врста, као што су бели, црни или планински бор (кривуљ) који украшавају наше животне просторе.

Борово дрво је веома омиљено у нашем народу, јер је својом бујном и вечно зеленом крошњом будило у човеку мисао о вечности и бесмртности душе.

Постоје различита веровања везана за бор. Неки борови су табуисани и за њих је везан читав култ, па се верује да су их посадиле познате личности у далекој прошлости, као што су краљ Урош, краљ Милутин и кнегиња Милица. Тако се код бора краља Милутина на први дан Ускрса држи сабор који кулминира обредом под бором, око кога се изводи коло и одвијају витешке игре. Бор је сматран светим дрветом и зато су се људи клели његовим именом уместо божијим: бора ми; о, бора ти; да бор убије... [42, стр. 23]. У овоме се назире веза између многобожачког обожавања дрвећа и хришћанства код наших предака. Зато се многи стари борови чувају као светиње. После прихватања хришћанства, народ се и даље окупљао око бора, али су уместо старе паганске песме певане оне с хришћанским молитвама. И овај пример показује помирљив однос хришћанства према старом веровању.

Веровање по коме се душа после смрти може склонити у биљку довело је до настанка обичаја да се по гробовима сади биље, како би душа имала где да се склони. Народ је веровао да је бор сеновито дрво, јер ниче из гробова несрећно заљубљених или невино усмрћених младих људи, као пркос неправедном страдању. Народне песме и приче су поуздано сведочанство таквог веровања:

*Више грајої зелен бор израсїе,
И виш' граїе румена ружица.*

[19, стр. 218]

Пролећни пулољци бора и јеле користе се као чај за лечење плућних обољења (bronхитиса и кашља). Помешани са неким травма користе се против камена у бубрегу. Од борове смоле народ прави мелем за ране [11, стр. 112; 30, стр. 47].

Са много поштовања и љубави бор је опеван у народним песмама у којима често симболизује мушку снагу и непокорни карактер. Бору се поверавају несрећни и заљубљени, а надалеко је позната љубав између бора и јеле и њихов љубавни разговор. Борова шума је место љубавног састанка:

*Прођох їору, їрођох друїу и шїређу,
Када дођох у четїврїцу борову,
Ал' у їори зелен боре листїао,
И їод бором їосїељица мекана,
На їосїељи моја граїа засїала,
Не моїох је од жалосїи будиїи,
Ниїї' је моїох од радосїи љубиїи,
Већ се сїадох вишњем боїу молиїи:
„Дај ми, Боже, вијар вјешар од мора,
Да одбије један листїак од бора,
Да он їадне мојој граїој на лице.”
Бої ми даде вијар вјешар од мора,
Те оїїаде један листїак од бора,
И он їаде мојој граїој на лице,
Пробуди се моја мила и граїа,
Љубисмо се и їрлисмо до зоре;
Ниїї' је знала моја мајка, ни њена,
Осим једно ведро небо над нама,
И мекана їосїељица їод нама.*

[19, стр. 287]

Женска имена везана за бор трајно нас подсећају на времена када су наши преци осећали готово родбинску везу са бором:

Еј! Бор садила Борика девојка,
 Еј! Бор садила, Боју се молила:
 „Еј! Дај ми Боже, да мој бор њорасше,
 Еј! да се њењем небу у висину,
 Еј! Да ја виђу, куд мој драћи шећа;
 Еј! Носи ли ми свилену мараму,
 Еј! Што сам му је три године везла,
 Еј! Три године кријући од мајке.
 Еј! Знала ми је најмлађа сестрица,
 Еј! Она ми је свилу кујовала.” [62, стр. 94]

РАСТИ БОЉЕ, МОЈ ЗЕЛЕНИ БОРЕ

Расџи боље, мој зелени боре, Све бих момке за два момка дала,

Да се њењем шеби њод врхове, За Милана и за Милована.
 Да ѡрејледам њо Босни градове. Милована, ја бих миловала,
 Све бих граде за два града дала, А Милана, друћарици дала.
 За Требиње и за Невесиње.
 Ја какви су невестињски момци, [64, стр. 40]

БОСА, БОСИЉА, БОСИЉКА, БОСИОКА, БОСКА – женска имена настала по називу биљке босиљак. Грчки назив за ову биљку је „басиликон” (царски, краљевски), а изведен је од бацилеус (βασιλεύς), што значи владар или краљ. Етимологија овог назива упућује на његово божанско порекло, на сјај и светлост врховног божанства. Босиљак се међу Србима проширио као биљка везана за хришћанске обреде и обичаје и симболизује хришћанску преданост, скромност, оданост и чистоту душе. У каснијем периоду босиљак постаје симбол љубави [42, стр. 42]. Ова, некада честа српска имена, данас су неоправдано запостављена.

БОСИЉАК, БОСИЉЕ, БОСИОК – *Ocimum basilicum L.* из породице мртвих коприва (*Lamiaceae*) је једногодишња зељаста, украсна и мирисна биљка, која има беле, црвенкасте или жућкасте мале цветове. Нарасте до 50 см и на себи носи ситне, по ободу назубљене листове. Цвета од јуна до септембра. Биљка потиче из Индије, а због специ-

фичног мириса у српском народу је веома омиљена. Много се гаји по баштама. Свежи или суви листови могу се додавати јелима као зачин или употребљавати као конзерванс, јер садрже састојке који спречавају развој микроорганизама.

Нашем народу босиљак је милији од другог биља, без обзира што га не краси раскошан цвет и што је у наше крајеве дошао тек са хришћанством. Својим снажним мирисом зарадио је почасно место у старом култу, новој религији, лечењу, поезији и музици српског народа.

Читав човеков живот протичао је уз присуство босиљка. Новорођенчету се поред узглавља стављао осушени струк босиљка, а купано је 40 дана у босиљковој води. Босиљак чува од урока и дете и мајку, што значи да његова светлост побеђује таму. Босиљак је веома значајан и у свадбеним обредима. Када млада невеста дође до младожењиног дворишта, она вади из недара струк босиљка и баца га у двориште да би и она у том дому мирисала и била срећна (15, стр. 332]. Млада девера кити босиљком. Свекрва опасује младу кад улази у кућу тканицом у којој је заденут босиљак. Пре одласка на спавање, младенце шкропе босиљковом водом, а ујутро их буде китом босиљка. Орање и сетва почињу тако што се босиљак ставља на јарам и у семе које се сеје [24, стр. 21]. Жене и мушкарци се ките босиљком, стављајући га за десно уво или десну страну капе. Све ове радње потврђују да се босиљак користи као средство за заштиту од урока и несреће и за побољшање плодности и напретка.

Без босиљка се не може ни замислити посмртни обред јер стављен поред покојника смирује његову душу. Тако, на пример, Срби на Кордуну стављају покојника у собу окићену ћилимима, копертама, пешкирима и босиљком, који треба да прими човекову душу и да је повеже са душама предака.

Босиљак је тумачен као света биљка, јер се у народу сматра да има божанско порекло и да га Богородица воли и често мирише. Зато га свака кућа сеје у башти пре другог цвећа. Босиљком се ките иконе и шкропи светом водицом у цркви. Босиљку су посвећена два дана у години и то Макивије и јесењи Крстовдан. Тада се босиљак освећује у цркви и чува за религијске потребе и за лек. Сматра се да је самоникли босиљак нађен на Христовом гробу баш на Макивијев дан [52, стр. 465].

Босиљак је девојачко цвеће, јер га оне са посебном љубављу сеју, поливају и окопавају, а са метлицом од босиљка срећују кућу. Девојке се њиме ките, јер он буди и чува љубав [54, стр. 40].

Чај од босиљка се пије после јела и помаже код упале желуца и грчева. Струк босиљка се ставља под јастук да би се боље спавало. Ова биљка изазива опуштање живаца, лечи потиштеност и подстиче организам на рад. Жене се умивају у босиљковој води ради здравља и лепоте [11, стр. 189 и 355; 30, стр. 132].

У народним песмама босиљак је симбол девојачке љубави. Девојка момку поклања струк белог босиљка и на тај начин овим светим биљем исказује своју чисту љубав и чедност. Босиљак обележава простор младих и заљубљених. То су баште, тајне стазе и богази, где је драги угледао и чекао драгу. Њихова љубав је искрена и одана и мирис светог биља ту љубав учвршћује и води у срећан брак. Најлепша и највештија девојка носи босиљково име:

Тамо кажу њору јаворову
И у њору воду Босиљкову
И код воде Босиљку дјевојку
Кише киши, њодвезице илеште
Свака киша од дукаша злаша
Подвезице царева арача.
То се чудо чак до цара чуло
Посла царе два лака улака:
„Доведише Босиљку дјевојку.”

Доведоше Босиљку дјевојку
Прије зоре ријеч товорила:
„Што си царе за ме њоручио?
Ја сам сунцу рођена сесирница
А мјесецу њрвобрајучеда.”
Лијепо је царе даровао
Дао њојзи дванаест дукаша
„Иди сједи, њдје си и сједила.”
[19, стр. 155]

Народ је босиљак назвао својим, српским цвећем и опевао га са највише љубави и нежности:

У Беџаша враша од истока,
И на враши кајешан девојка,
Злашна јој је коса до њојаса,
И обадве до лакаша руке.
У руку јој мача од босиљка
Од босиљка српскога цвијећа.
[42, стр. 45]

ПОД ГОРИЦОМ ОРАЛА ДЕВОЈКА

Под го - ри - цом о - ра - ла де -
вој - ка,

Под њорицом орала девојка,
Рало ју је од жуша дукаша,
Раоник ју од бела шалира,
Семе ју је од сишна босиљка,
Сејала ња, ња му товорила:

Ничи, ничи, њишми босиљче,
До вечере земљу да њокријеш,
До њоноћи листак да развијеш,
У зорицу сваштове да кишиши.
[69, стр. 117]

БРЕЗА – женско име настало према свесловенском називу дрвета брезе, који означава светлост и белину. Бреза се препознаје по лепој белој кори и по разиграној крошњи. Ово нежно и крхко дрво симболизује физичку и духовну лепоту, оданост, профињеност, виткост и грациозност. Бреза је девојачко дрво и зато се у народу каже да је витка као бреза или нежна као бреза. Име је ретко и потиче из новијег времена.

БРЕЗА – *Betula pendula* L. и *Betula alba* L. из породице бреза (*Betulaceae*) је витко дрво са белом, глатком кором и гипким црвеносмеђим гранчицама које висе. Има двоструко тестерасте листове. Мушке ресе су дуже од женских. Цвета од априла до маја. Распрострањена је на широком простору у српским земљама. Њено дрво је било цењено у коларству. Од младих стабала прављени су обручи за бачве, а од танких прUTOва метле.

Брезова гранчица штити од вештица. Зато се прелазило преко брезове метле да би се избегли уроци и зли духови [42, стр. 48]. У неким крајевима се верује да је бреза тело и коса утопљене девојке. Познате су приче како је брезу проклео сам Христ, јер су га шибапи њеним прUTOвима. Бог је подарио брезип белу кору на молбу мајке, која је ноћу тражила шибу за своју немирну децу [54, стр. 45]. Брезова гранчица са лишћем на врху се носи у време литија, а остављена испред куће знак је поштовања и симпатија према целој породици или према једној жени [54, стр. 224].

За лечење песка и камена у бубрегу добро је пити чај од брезовог лишћа, одвар од пупољака или сок који тече у пролеће из забушеног дебла брезе [11, стр. 289–287; 30, стр. 46].

ОПАДАЈ, ЛИШЋЕ, СА ГОРЕ

$\text{♩} = 48$

О - па - дај лиш - ће, о - па - дај лишће, лишће,
о - па - дај лиш - ће са го - ре,

*Опадај, лишће, са горе
ше покриј моје шрапове,
да ме мој драги не нађе.
Три сам та лепа варала ја.
Првога лепа рекох му ја:
„Жени се драги, ја сам малена.“*

*Другога лепа рекох му ја:
„Жени се драги, нисам спремна.“
Трећег лепа рекох му ја:
„Жени се драги, ја сам верена.“*

[68, стр. 180]

БРШЉАНА, БРШЉАНКА – женска имена настала од панонско-словенског и јужнословенског назива украсне биљке бршљан. Снага којом израста и којом се управља према висини, лепота листа и зеленило које подсећа на вечиту младост, способност оријентације и тражења ослонца, били су разлози да се по овој биљци формира лично име. Ово ретко и лепо име симболизује снагу, дуговечност и победу.

БРШЉАН – *Hedera helix* L. зимзелена дрвенаста биљка, пењачица или пузавица, из породице бршљана (*Araliaceae*) која нарасте и до 30 метара. Може да доживи неколико стотина година. На бршљану се у јесен појављују петочлани жутозелени и миришљави цветови. Расте на различитим земљиштима на сеновитим или сунчаним местима, на којима је влажан ваздух. Природно је распрострањен по свим српским земљама, а много се узгаја и у различитим украсним формама.

У старом словенском веровању бршљан је биље громовника Перуна. У нашем народу ова биљка је врло омиљена и цењена због своје заштитничке и предсказатељске моћи. Гранчица бршљана заузима значајно место у девојачком ђурђевданском венцу, којим се ките сватови. Да би се новорођенче заштитило од злих демона, у колевку се ставља бршљанова гранчица. Када кум ошиша дете, онда косу ставља у бршљан да дете има густу косу и да брзо расте.

У време прихватања хришћанства, бршљан је задржао место у култу биља које је имао у старој религији. Народ му је приписао снагу и праведност. У Херцеговини постоји веровање по коме је бршљан спасао Христа од Јевреја, који су добили задатак да поморе сву новорођену мушку децу. Јевреји су бршљановим гранчицама обележавали сваку кућу у којој су погубили дете. На кући у којој је био новорођени Христ, изникао је бршљан и тако спасао младог бога. Одатле је у неким крајевима произашао обичај да се куће о Божићу ките бршљановом граном [54, стр. 49 и стр. 225].

Бршљан има значајну улогу у љубавним врачањима. Уочи Младе недеље, девојка улази у шуму и бира онај бршљан, који је обасјан последњим сунчевим зраком. Од убраних гранчица савија венац и моли се Сунцу да јој у сну јасно и лепо прикаже суђеника, као што оно јасно види њен венац. Затим венац стави на главу изговарајући: „Зелени венче, ти ћеш се осушити ако не доведеш мог суђеника да те скине!“ Затим главу покрије марамом, помоли се Богу и легне, очекујући слатки сан [21, стр. 42].

Мудраци и предсказивачи прорицали су под бршљановом граном или бршљановим венцем.

Чајеви од мешавине листова бршљана и других биљака добри су против натечене јетре и туберкулозе плућа. Листове бршљана, са којих су скинуте лисне жиле, добро је стављати на ране. Сок од бр-

шљановог и купусног листа лечи главобољу и мамурлук. [11, стр. 410; 30, стр. 55].

Биље је извор многобројних човекових радости. На расцветаној ливади човек се осећа као у разиграном девојачком колу, а у шуми осећа да се глас његовог сопственог бића стапа са звуком разгранатих и разиграних крошања. Дрво поред дрвета, цвет поред цвета, бршљан који је својом савршеном стабљиком обгрлио дрво подсећало је човека на пријатељство, љубав и будило у њему радост живота.

*Три су њора најоредо расле:
Једна њора зелена бора,
Друџа њора од јорџована,
Трећа њора од жуџо смиље,
А кроз њору свакојако цвеће.*

*Које цвеће најхубаво расте?
Најхубаво расте бршљаново,
Јер се вије уз борје зелено,
Као момче уз лејо девојче.*

[42, стр. 53]

ГОРА БРШЉАНОВА

*Горо, њоро бршљанова,
Дитни лисје ја да минем,
Ја да минем, ја да видим,
На мене су млоџо шуђе,
Млоџо шуђе девојачке,
Варао сам шри девојче,
Чул сам, једна угала се,
Чул сам, друџа угала се,
А шрећаша њо двор шеџа,
По двор шеџа, руђе меџа,
Руђе меџа и њовори:*

*Узни мене, сељанине,
Ако ли ме ши не узнеш,
Цариџраду да њромениш,
Ниџде љубе да не најдеш,
Ако ли џа неџде најдеш,
Мушко чеџо да добијеш
У војску џа исџраћујеш,
Дружина му доодили,
Пусџи џласи доносили,
Црна џисма разносили.*

[69, стр. 55]

БУЛКА, БУЛКИЦА – женска имена изведена од назива цвета булке. Булка је балкански турцизам из области турског породичног живота (турски *bola* = ујна, стрина). Можда је у неким крајевима у српски језик унето преко италијанског (*bolla* = лоптица, колут, латински *bulla*). Лепи црвени цветови булке симболизују љубав и животну радост. Данас је ово име ретко у српском народу.

БУЛКА или ТУРЧИНАК – *Papaver rhoeas* L. из породице макова (*Papaveraceae*) је вишегодишња зељаста биљка, која расте по пољима и уз путеве. Има маљаву стабљику и перасто раздвојене листове. На врху биљке је крупан појединачан цвет црвене боје. Ова лепа једногодишња биљка, која раскошно цвета по нашим житним пољима, позната је на балканским просторима од давнина.

Све наше биље хронолошки можемо сврстати у три периода. У први период убрајамо најстарије шумско дрвеће и раскошно пољско биље, које су наши преци познавали још у прадомовини. Досељавањем на Балкан, сусрећу се са новим биљкама из другог периода, међу којима је, вероватно, била и булка. Са биљем из трећег, новијег периода, сусрећемо се преко ширег утицаја других народа и култура [42, стр. 224–225].

Булка се не спомиње у српском култу везаном за биље, пошто је он већ био изграђен пре него што су наши преци дошли у додир са њом. Иако је коровска биљка, булка је задобила наклоност нашег народа. Овај ватрени цвет спада у оне лепе и једноставне које човеку разгаљују душу.

Булка је увек имала угледно место међу лековитим биљем. Њен цвет се бере пажљиво и на сунчаном дану. Сушени цвет се користи за справљање чајева за испирање грла, против кашља, несанице и за смирење [11, стр. 137; 30, стр. 71–73]. Вода у којој су потопљени цветови булке користи се у козметичке сврхе. Чајеви од булке добри су и за бојење ликера.

Многи уметници су певали о цвећу, а Десанка Максимовић је то чинила са изузетном префињеношћу. Певала је о биљном свету као о свом најближем роду. Дружила се са биљем и дрвећем, писала стихове под сенком гранатог стабла или пружена у мекој трави. Као што је поштовала веру својих предака, тако се побожно односила и према свету биља, према храшћу, брезама белим танковитим, травама и цвећу, осећајући их као сабраћу и земљаке:

*Збої мене умре йрва булка йламена
украј шаласавої йоља жиїної,
збої мене, йоникао сїшени из камена
умре цвейї црвеної срца сиїної.*

[27, стр. 23]

В

Вида, Видана, Виданка, Видица,
Видна, Видовданка, Видојка,
Видојла, Видомирка, Видосава,
Видославка, Видуша, Вилогорка,
Виогора, Виогорка, Виолета,
Вишња, Вишњанка,
Вишњица, Врба,
Врбана, Врбанка,
Врбислава

ВИДА, ВИДАНА, ВИДАНКА, ВИДИЦА, ВИДНА, ВИДОВДАНКА, ВИДОЈКА, ВИДОЈЛА, ВИДОМИРКА, ВИДОСАВА, ВИДОСЛАВКА, ВИДУША – изведена и сложена женска имена која су раније била веома раширена у народу. У њиховом корену, као и у корену назива биљке видовчице, налази се име старог словенског бога Вида (Световида), бога светлости и здравља. Изрека: „Видовчице, по богу сестрице” у српском усменом наслеђу потврђује везу биљке видовчице са богом Видом [34, стр. 43–47], чије је име, уосталом, изведено од речи вид и светлост. Етимолошки, реч видовчица је изведена од основе вид, што значи поглед, дан, светлост, свитање, белина, чедност и невиност. Одатле би се ово име значењски могло повезати са именом Светлана. Име бога Вида и биљке видовчице симболизују божанску светлост, постојаност и животну снагу.

ВИДОВЧИЦА, ВИДОВЧЕВИЦА, ВИДОВКА, ВИДА, ВИДАЦ, ВИДНА, ВИДОВА ТРАВА – *Anagallis arvensis* L. из породице јагорчевина (*Primulaceae*) је једногодишња зељаста биљка, ниског раста, са полеглим или благо уздигнутим стаблом. У пазуху наспрамно или унакрсно распоређених седећих листова налазе се појединачни црвени, ружичасти, плави, а изузетно и бели цветови на дужим дршкама. Биљка цвета од маја до октобра, а распрострањена је по свим српским земљама.

Српска православна религија прихватила је највећим делом старо многобожачко веровање, тако што је паганске обичаје, обреде и празновања пренела на хришћанске свеце и датуме. Сасвим природно, нова религија није прихватила стара врховна божанства. Видовдан, празник који је био посвећен божанству светлости, Виду, није прихваћен за празновање, већ су његове функције пренете на празник светог Ђурђа мученика, односно Ђурђевдан, који му је временски најближи [34, стр. 42]. Тако је црква озваничила једну дубоко укореењу националну традицију.

Видовдан је све до наших дана прихватан као дан прорицања и гатања, најчешће помоћу траве видовчице. Преображај божанства светлости, бога Вида, огледа се у трави видовчици, у поступцима ритуалног видања очију и заштите вида, у предсказању суђеника у

видовданској ноћи, умивања на ливади и у многим другим облицима. Видовданско предање је дубоко урезано у свест нашег народа, а састоји се од више паганских прича [35, стр. 76]. Тако, на пример, на Кордуну, Босанској крајини и у Херцеговини, девојке уочи Видовдана беру видовчицу и пред спавање стављају цвеће под јастук, како би усниле онога за кога ће се удати, изговарајући:

*„О мој Виде, виђени,
О, мој грађи суђени
Ако мислиш јесенас
(да ме ћросиш)
Дођи вечерас,
у први санак на сасћанак.”*
[19, стр. 46]

Код Срба у Славонији девојке под јастук стављају плави и црвени цвет видовчице и огледало на које се нико није огледао, да би им се у сну указао суђеник Видоје. Ово љубавно гатање потврђује да видовчица има магијско дејство отварања и сазнања [34, стр. 78].

Уочи Видовдана девојке узимају потопљене ките цвећа везане црвеним концем и њима прскају момке на ливади. На тај начин показују своје симпатије према момцима и на њих преносе моћ биља. На видовданско јутро млади рано излазе на ливаде да би се сусрели са младим сунцем, божанством светлости, изговарајући речи: „Виде, Видовдане, што очима видио то рукама створио.” Верује се да деца не треба да једу трешње пре Видовдана, јер тек тада оне упијају врелину сунца и његову боју, доносећи им здравље [34, стр. 75].

Као празник ведрине у старој религији, Видовдан се очувао у том својству до почетка двадесетог века код Срба сва три закона у Херцеговини и Црној Гори.

Култно играње у славу светог Вида изводило се тако што су играчи водили коло у круг, три корака напред а два уназад, што је симболисало путању сунца, показујући плоносни круг природе и живих бића. Ти кораци су и данас сачувани у нашим народним играма.

Обележавањем догађаја из славне српске историје, полако се потискује весело празновање Видовдана.

После 1918. године уобичајено је да се на Видовдан спомену и изгинули ратници у ратовима 1912–1918. године, који су осветили Косово. Тога дана народ се присећа јунака изгинулих на Косову, обилази гробља ратника погинулих у балканским ратовима и дели јело и пиће за њихову душу. На Видовдан нико не пева, не игра и не весели се. Тада и кукавица престаје да кука [1, стр. 339].

Народ користи процветалу видовчицу за лечење очињег вида, затим за лечење астме „од сена”, од цветног праха, за прочишћавање плућа код отежаног дисања и појачање рада срца [30, стр. 80]. Сок од сирове видовчице се зацеђује у очи.

У љубави и обичан човек постаје велик и недостижан. Постаје храбар, искрен и пожртвован, сматрајући да је љубав услов пуне среће. Народни певач из минулих времена представља жену као личност, која ће се чином оданости потврдити као човек.

<i>Кад шо виђе Видосава,</i>	<i>Ал' говори Видосава:</i>
<i>Најна коња преко мора,</i>	<i>„Ја нијесам мрена риба,</i>
<i>Кад је била на сред мора,</i>	<i>Већ ја јесам твоја Вида,</i>
<i>Ништа јој се не виђаше,</i>	<i>С тобом хоћу умријети.</i>
<i>Само каја и кићанка;</i>	<i>То се Боју ражалило,</i>
<i>Кад је била на машицу</i>	<i>Најна море на ошоче</i>
<i>Онђе Вида пошонула.</i>	<i>И нијесак на бријекак</i>
<i>Она паде до Јована,</i>	<i>Те изађе млад Јоване</i>
<i>Ал, говори млад Јоване:</i>	<i>И изнесе Видосаву.”</i>
<i>„Иг' одашле, мрено риба</i>	
<i>Ђе ми недаш умријети</i>	
<i>Већ ме поче жива јести.”</i>	

[37, стр. 220–223]

СРПКИЊИЦА ВИДОСАВА

Andante $\text{♩} = 69$

Чу - бар би - ље, ду - шо, бе - ру л' те ђе - вој - ке?

Чу - бар би - ље, ду - шо, бе - ру л' те ђе - вој - ке?

Allegro moderato $\text{♩} = 108$

Ка - ко б' ме - не, ду - шо, не бра - ле ђе - вој - ке, кад од ме - не
ду - шо, сва Го - ра ми - ри - ше?

<i>Каранфиљу моје цвеће,</i>	<i>Поред башиће јунак језди,</i>
<i>Зумбул, ружа и босиљак,</i>	<i>Па се чуди сјајној звезди,</i>
<i>Љујка мила, мома йлава,</i>	<i>Што и дању баца зраке,</i>
<i>Српкињица Видосава.</i>	<i>Очарава све јунаке,</i>
<i>У ђул башићи она шеће,</i>	<i>Уздахнуо јунак силно,</i>
<i>На косу јој лейшир слеће,</i>	<i>Збори моми он умилно:</i>

*Још да су јој лака крила,
Најлејша би вила била.*

*– Буди моја цуро бајна,
Бела вило, звездо сјајна.*

[71, стр. 91]

ВИЛОГОРКА – в. стр. 40

ВИОГОРА – в. стр. 40

ВИОГОРКА – в. стр. 40

ВИОЛЕТА – в. стр. 119

ВИШЊА, ВИШЊАНКА, ВИШЊИЦА – лична имена настала према прасловенском и свесловенском називу дрвета и плода вишње. Ово су стара и бирана имена која симболизују нежну и срећну љубав, плодност и пријатељство.

ВИШЊА – *Prunus cerasus* L. из породице ружа (*Rosaceae*) је воћка у облику жбуна или ниског дрвета. Вишња има беле цветове, а цвета у априлу и мају. Плодови су меснате коштунице, киселкастог укуса и црвене до скоро црне боје. Добри су за јело, справљање сокова, џемова и ликера. Вишњево дрво је цењено у столарству. Пореклом је из Мале Азије, а у српским земљама расте у пределу храстових шума.

Вишња има важну улогу у љубавним врачањима и гатањима. Очи Ђурђевдана девојка удавача затресе вишњу са жељом да догодине не буде код мајке. У жељи да сазна за кога ће се удати, девојка ломи гранчице вишње и сваку намени по неком момку. Коју гранчицу ујутро прву дотакне, за тог ће се момка удати [54, стр. 228]. У ђурђевданско јутро девојке су се пеле на вишњу да би момци свиснули за њима [31, стр. 80].

Верује се да прање косе прокуваном водом од вишњевог лишћа зауставља ћелавост. Чај од петелки вишње, кукурузне свиле, русе и ситнице, добар је за лечење камена у бубрегу [30, стр. 47].

Вишња је омиљено дрво у нашем народу. Нежно је опевано још у најстаријим лирским песмама, које одишу митским духом. Под њеном крошњом састају се драги и драга, или лепе виле коло играју:

Ој вишњо вишњицице!

Дивни гране,

Исход шебе виле

Дивно коло воде ...

[19, стр. 116–117]

У биљном свету вишња је поистовећена са девојачком лепотом:

*Садих вишњу, а њросих ђевојку,
нека растје вишња и ђевојка.
Пуну вјетшар, сломи вишњи ѓране,
а ђевојку друѓи ѓреѓросише.*

[19, стр. 320]

ВИШЊИЧИЦА РОД РОДИЛА

*Вишњицица род родила,
Од рода се ѓоломила.
Нема вишњу ко га бере,
Само момче и девојче.
Сѓидње момче, неѓ девојче,
Исѓод сѓида ѓроѓовара:*

*„Дај, девојко, једно око.”
– „Сѓан’, ѓричекај, младо момче,
Док ми мајка за бреѓ зађе,
Биће ѓвоја оба ока,
Оба ока и девојка.”*

[73, стр. 263]

ВРБА, ВРБАНА, ВРБАНКА, ВРБИСЛАВА – ова женска народна имена настала су према прасловенском и свесловенском називу дрвета врбе. Имена су ретка и бирана. У себи обједињују лепоту, снагу и напредак, младост, истрајност и плодност. Могуће је да су неки родитељи изабрали име ИВА по лепој и украсној врби иви.

ВРБА (бела) – *Salix alba* L. из породице врба (*Salicaceae*) је листопадно дрво светле крошње. Она се прва буди после зиме. Има издужене листове са прилеглим сребрнастобелим длацицама. Цвета у марту и априлу. Мушки и женски цветови су у мацама. Расте поред река и на влажним земљиштима по свим српским земљама.

У нашој народној религији врба је поштована као свето дрво које има божанску моћ [52, стр. 346]. Врба има свој празник Врбицу или Цвети, који је заједнички свим Словенима, а хришћанство га је прихватило као дан свечаног Христовог уласка у Јерусалим.

Верује се да се снага са младих врбових гранчица може пренети на људе и животиње. Зато се на Врбицу у цркви, после читања Јеванђеља, освештавају врбове гранчице и раздељују народу. Њима се шибају деца са жељом да расту као врба, и стока да би била напредна и здрава. На Ђурђевдан, пре изласка сунца, опасују се жене врбовим гранчицама

ради плодности, а девојке се чешљају стојећи на врбовим границима да би њихова коса и оне расле као врба. Врбове граници имају улогу у љубавним гатањима очи Ђурђевдана. Врба има заштитничку моћ од грома и зато се кућа на Ђурђевдан кити врбовим границима.

Врба ужива поштовање и због своје исцелитељске моћи. Народ верује да вода која извире испод врбе лечи грозницу. Важно место врбе у култу биља потврђује веровање да се крст, култни предмет у свакој српској кући коме се и намењује слава (крсна слава, крсно име), прави од врбовог дрвета [52, стр. 475].

Поред ових веровања постоји и легенда по којој је врба уклето дрво од самог Христа, јер је спасила ђавола [42, стр. 75]. Зато она нема рода ни плода и као таква симболизује несигурност и бесплодност. Због тога се у народу каже: „Сигуран као врбов клин“, и, „То ће бити кад на врби роди грожђе“. То показује да хришћанство није имало разумевања за дрво које је заузимало веома значајно место у старој религији.

Врба је веома цењена у народној медицини. Чај од њених реса лечи кашаљ; чај од коре лечи грозницу, а код стоке испирањем уста лечи шап. Одвар од састругане коре врбе и беле зановети у белом вину добар је против камена у бубрегу. Чај од коре се ушмркава ради заустављања крварења из носа. Кора је добра и против реуматизма, упале плућа, грипа и главобоље. Жиле од беле врбе и зановети добре су за лечење јетре и жучних путева [11, стр. 311; 30, стр. 134].

Врбово дрво, чија крошња подсећа на расплетену девојачку косу и у чијем називу шуми туга, опевано је као биљка која саосећа са онима који немају среће:

*Крај пошока врба млада
іране сѣушїшила,
ђе је лијеја снаша Нада
рубље сушила.
Вриједне руке има Нада,
али нема среће;*

*удала се за бекрију
који воли љиће.
Тужна врба збори вако
да је ушїјеши:
„И мени је, сесїро, шако
кад пошок іресуши.“*

[32, стр. 83]

У једној песми из горњег Тимока, која говори о љубави између змаја и девојке, змај уцењује девојку да би је одвео до мајке. Али досетљива девојка му доскаче:

*„Бела врба кад іројзе іророди,
Теїај чу ше код мајку одведем.“
Девојка је досетљива била,
Па је врбу с іројзе оїишїла.*

*„Змеје војно, води ме код мајку,
На врбу је іројзе ірородило.“*

[36, стр. 28]

У нашем народу се често чују и изреке које говоре о животној снази врбе, али и изреке о врби као симболу непоузданости:

Венчао се око врбе.

Расте као врба.

Каква врба – такав клин, какав отац – такав син.

Сигуран као врбов клин.

АХ, ВРБО, ВРБО, ГУСТА, ЗЕЛЕНА

Гор - ка гор - чи ца по двор по - се - де,
се - ди и пла - че за пр - во ли - бе. Бис - тра ре - чи - ца
там си те - че - ла и њеј - ни сол - зи без - број влеч - е - ла.

*Горка њорчица њо двор њоседе,
Седи и њлаче за њрво либе.
Бисџра речџца џам си џечела
И њејни солзи безброј влечела.*

*– Ах, врбо, врбо, џуста, зелена,
И џи се жалџи за моеџо либе,
Те си на века клоне на доле,
На века си ко на мојџа џава.*

[78, стр. 136]

Г
Георгина, Гина, Горгина, Гора,
Горана, Горанка, Горена, Горенка,
Горина, Горинка, Горислава,
Гориславка, Горица, Горјана,
Горјанка, Горка, Горолика,
Горуља, Горуша, Грана,
Гранка, Гроза, Гроздана,
Грозданија, Грозданка,
Гроздена, Грозденка,
Гроздија, Гроздијана,
Гроздијанка,
Гроздина,
Гроздица,
Гроздна

ГЕОРГИНА, ГИНА, ГОРГИНА – женска имена која се данас у српском језику везују за назив биљке и цвета георгине, назване по руском ботаничару Георгију. Имена у себи обједињују раскошну лепоту цвета, који у народу симболизује љубавну срећу, оданост, радост и толеранцију.

ДАЛИЈА – женско име настало од италијанског назива за биљку георгину, који је изведен према Далу, шведском ботаничару [42, стр. 97].

ГЕОРГИНА, ДАЛИЈА, ЂУРЂИНА, ЖУТА РУЖА – *Dahlia variabilis* (Willd.) из породице главочика (*Asteraceae*) је вишегодишња украсна биљка понекад висока и преко два метра. Усправна и разграната стабљика на врховима носи цветне главице у чијем се средишту налазе жути цветови. По ободу је размештено осам стерилних тамноцрвених, ружичастих, љубичастих или белих цветова. Цвета у јуну и јулу. Потиче из Мексика и централне Америке. Гаји се по свим српским земљама. Има и других врста и украсних форми.

Ову украсну биљку лепог цвета наш народ је упознао у новијем периоду и зато она не заузима значајно место у народној религији код Срба. У неким крајевима даје се нероткињи цвет георгине уз бајање да би родила женско дете [54, стр. 259]. Верује се да је снага овог цвета велика, пре свега у интимном човековом животу и да доприноси срећном познанству и склапању брака. У сну, цвет георгине предсказује неке тешкоће.

Георгина није нашла примену у народном лечењу.

У народној песми георгина није чест мотив, али се о њој у шаљивом тону пева:

*Дај ми, цуро, свој љукетџ
Да загенем за качкетџ
Ја сам своју ђурђину
Пошио у вину – ој.*
[42, стр. 97]

ШТО МОРАВА МУТНО ТЕЧЕ

Што Мо-ра - ва - мут - но - те - че,
што - Мо - ра - ва мут - но - те - че,
еј - жа - ло - сти, мут-но те - че.

– Што Морава мушно шече,	Гина се је занијала,
Што Морава мушно шече,	Синђа си је прељивала,
Еј, жалости, мушно шече?	Суша се је угавила.
	Сићан њесак сви свашови;
– Што Морава мушно шече,	Лиси шойола – зелен барјак;
Мушно шече и кржава?	Трула крља – зло-свеква;
	Црна ламња – сшари свекар;
– Бањале се шри девојке.	Два камена – два девера;
Прва беше есмер–Гина,	Две врбице – две завице;
Друта беше дилбер–Синђа,	Црно море – мило граћо!
Трећа беше црна Суша.	[78, стр. 81]

ГОРА, ГОРАНА, ГОРАНКА, ГОРЕНА, ГОРЕНКА, ГОРИНА, ГОРИНКА, ГОРИЦА, ГОРЈАНА, ГОРЈАНКА, ГОРКА, ГОРУЉА, ГОРУША, ШУМАДИНКА – више облика женских имена изведених према прасловенском и свесловенском називу за гору или шуму.

ВИЛОГОРКА, ВИОГОРА, ВИОГОРКА, ГОРИСЛАВА, ГОРИСЛАВКА, ГОРОЛИКА, ЗАГОРКА, МИЛОГОРАНКА, РАЗВИГОРКА – женска имена која у својој сложеној основи имају реч гора. Назив гора је синоним за велику шуму (од свесловенске основе шумити, јер шума заиста шуми), за дрво у природи, биље, али и за планину, брег, брдо. Ова имена у себи обједињују снагу, бујност, гордост, лепоту и тајанственост далеких простора.

ГОРА, ШУМА, ДУБРАВА, ГАЈ, ЛУГ, ЛИЈЕС, ЗАБРАН (*Silva*) – синоними за заједницу биљака на неком подручју у којој преовлађује дрвеће. Чисте шуме се састоје од само једне врсте дрвећа (храсто-ве, букове, кестенове и друге), а мешовите од две или више (јасено-храсто-ве, буково-јелове, јелово-смрекове). Шуме представљају значајно богатство сваке земље. Српске земље су некада биле врло богате шумама, али су оне под турском, млетачком, аустроугарском и каснијим окупацијама умногоме посечене. Пример за уништавање

шума је Шумадија, чији назив упућује да су ту раније расле бујне и простране шуме.

Наши давни преци имали су побожан однос према дрвећу због његове многоструке користи, дуговечности, горостасности и лепоте. Стајали су задивљени и уплашени пред великим горама и шумама, које су вечно трепериле и шумиле. Тај васељенски језик човека и природе сачуван је кроз предање до данас, чије елементе препознаје и данашњи човек у свом погледу на свет.

Гора је простор где живе виле, природни шумски демони, које се настањују око извора, по горским ливадама, а под дрвећем постављају софре. Ова лепа и чудна бића била су поштована из страха пред њиховим деловањем. Оне су људима одузимале здравље и одводиле их у своје просторе са којих се заточеник враћао омађијан. Понекад су се људи више бојали вила него самог Бога [51, стр. 408].

Бор, јела, јасен и брест су често вилинско станиште. Виле су заштитнице и господарице планина. На пример, планине Урвине, Шарган, Јавор или Мироч планине. Виле су увек младе, лепе, у белим хаљинама и дуге распуштене косе. Ноћу играју коло и човек треба да води рачуна да у тај простор не стане ногом. Горске виле су храбре и бране своје планине и шуме, надмећу се с јунацима какав је Краљевић Марко, помажу им у боју или им видају јуначке ране.

Гора је увек неки опасан предео, кроз који јунак мора да прође на коњу. У њој се јунаци јунаштвом надмећу. Њени пропланци су ронливи и опојни од цвећа. Гора је чарна и пуна тешког хлада; она дели мило од драгог.

Лепота горских вила је недостижна и у свести нашег народа представља сам идеал. Народни певач из Рисна понизио је вилу тако што је нашао лепшу од ње, Петрову љубу, коју је, ипак, морао да одене у свилу, накити бисером и златом:

*Петар се праду фалио:
„Не љејше љуби од моје,
Ни б’јеле виле од јоре.”
Зачу ја вила из јоре,
Панула Петру на дворе,
Дозивље Петра именов:
„Изићи амо делијо!
Изведи твоју љубовцу,
Која је љејша од мене,
Од мене виле од јоре.”
Када је Петар зачуо,
Уфати љубу за руку,*

*Тријуш је љејша од виле.
Кад виђе вила истину,
Онда му вила јовори:
„Мала ти фала, делијо!
Ако ти је љејша љубовца
Од мене виле од јоре,
А њу је мајка родила
У свилен јовој јовила,
Мајчиним мл’јеком дојила;
А мене вилу од јоре,
Мене је јора родила,
У зелен листак јовила;*

Дивно је Петар ожеде:
Ма јој је свила до земље,
А руса коса до бедре,
А дробни бисер до паса,
У уши злајне брњице;
Изведе љуби пред дворе,

Јушрења роса падала,
Мене је вилу дојила;
Од горе вјештиц чувао,
Мене је вилу шикао,
То су ми биле дадије.”

[19, стр. 78–79]

Нежењен момак сматра да ће живот имати смисла само ако ожени ону коју он воли:

На камену младо момче стоји,
Оно стоји, ше године броји:
„Ево мене двадесет година,
Још 'волико жениши се нећу,
Док не љубим Горинку девојку.”
То зачула браћа Горинчина,

Увашише Горинку девојку,
Запворише у бијелу кулу.
Бога моли Горинка девојка:
„Дај ми, Боже, вјешта са планине,
Да отвори бјелој кули врата,
Да ја видим, куд ми градо шета.”

[19, стр. 315]

У нашем народу се каже:
Гора се не миче без вјетра.
Вјешт гору ломи, а невјешта гора (ломи).
За мајстора и гора плаче.
Ни све горе посјечи, ни без дрва дома доћи.
Риба без воде и вук без горе не може живјети.
Питали љети гору: Зашто плачеш кад си тако окићена?– Зато
што знам да после љета долази зима.
Окитио се као гора листом.

ПОШЛА ЈЕ ДЈЕВОЈКА ЗА ГОРУ, НА ВОДУ

По - шла је дје - вој - ка, по - шла је
дје - вој - ка, за го - ру на во - ду.

Пошла је девојка за гору, на воду.
За гору је зашла, јунака је нашла.
Јунак главу диже, девојка побјеже:
„Девојко, не бјежи, већ ми ране вежи!”
Косе је резала, ране је везала,
Јунак оздравио, па је оставио.

[77, стр. 76]

ГРАНА, ГРАНКА – женска народна имена изведена од именице грана. Ово су ретка имена која су својој деци давали само они који су добро познавали култ биља и дрвећа, по коме грана одабраног дрвета (врба, леска, топола, бреза, мирта, дрен) има заштитничку и животворну моћ, која се обредним поступком може пренети на човека. Постоји мишљење [12, стр. 238] да су ова имена изведена од неких других као што је, на пример, Грацијана. Имена симболизују снагу, плодност, напредак, здравље и срећу.

ГРАНА (*Ramus*) – тањи, савитљив део дрвета, израстао из стабла, који се даље разгранаву у гранчице.

Грана је значајан чинилац у нашим обредима. Деца се шибају врбовом или лесковом гранчицом да би животворна и божанска снага са гране прешла на дете, како би оно било напредно и заштићено. У ђурђевданским обредним поступцима грана има веома значајно место: кућа се кити врбовим гранчицама да би била заштићена од грома и лесковим и дреновим гранчицама ради општег напретка. Народ верује да неплодни и полно немоћни треба да прођу кроз расцепљену тополину шибљики (грану) како би на њих прешла снага младог грања. Да би се породиља лакше породила око ње се полагају лескове гране. Када грми, на капу се ставља лескова гранчица ради заштите од грома (јер је леска свето дрво, божија сестрица [24, стр. 26]. Брезова гранчица штити од вештица, а глогова од вампира и од сваког зла. У Грузи се житна поља штите од града лесковом гранчицом, а у многим крајевима се причешћује пупољцима и младим гранчицама – што указује на старо веровање о преношењу мистичне снаге биља на човека [24, стр. 31].

Грана је важан елемент и у љубавним гатањима. Кад девојка пође у коло, ухвати грану какве воћке и окрене се на ону страну где јој је драги, говорећи: „Ја дрмнух граном, а грана земљом; земља свим свијетом; сав свијет мојим суђеником: цркао, пукао, док до мене не дошао”, и дуне на ону страну где јој је драги [22, стр. 179].

Народ користи младе врхове гранчица (бор, смрека, бреза) за припремање лековитих и витаминских чајева.

Грана је омиљен мотив у народној поезији и најчешће обележава простор у коме се драги и драга састају. Она је бисерна, танка, витка, расцветана, од јоргована, слатког бадема и увек на страни заљубљених, које заклања од завидљивих и злих очију.

*Расло ми је бадем дрво
шанко високо.
Под њим лежи Ајдук Вељко
с лейом девојком.*

*Јасшук им је десна рука
Ајдук Вељкова.
Душек им је дешелина
шправа зелена.*

Без јасіука, без душека
на црној земљи.

Јоріан им је виша ірана
слайіка бадема.

[44, стр. 89]

У нашем народу се каже:
Савиј прво грану, па убери јабуку.
Пао је на ниску грану.

РАЗГРАНАЛА ГРАНА ЈОРГОВАНА

The image shows two staves of musical notation in 2/4 time. The first staff begins with a piano (p) dynamic marking. The melody consists of quarter and eighth notes. The lyrics are written below the notes. The second staff continues the melody and includes first and second endings, indicated by '1.' and '2.' above the notes. The lyrics continue below the notes.

Раз - гра - на - ла гра-на јор-го ва - на, -ва-на.
Ој, Ла - не, Ми - ла - не, гра-на јор-го ва - на, -ва-на.

Разіранала ірана јоріована (2 іуіа)
Ој, Лане, Милане, ірана јоріована (2 іуіа)

Под њом седи леіа Јуліјана,
Ој, Лане, Милане, леіа Јуліјана.

А іред њом је ћерћеф од мерцана,
Ој, Лане, Милане, ћерћеф од мерцана.

На ћерћефу свилена марама,
Ој, Лане, Милане, свилена марама.

[61, стр. 14]

ГРОЗДА, ГРОЗДАНА, ГРОЗДАНИЈА, ГРОЗДАНКА, ГРОЗДЕНА, ГРОЗДЕНКА, ГРОЗДИЈА, ГРОЗДИЈАНА, ГРОЗДИЈАНКА, ГРОЗДИНА, ГРОЗДИЦА, ГРОЗДНА – женска народна имена настала према свесловенском називу плода винове лозе, грозду. Чешће се јављају у виноградарским крајевима, у којима је развијен готово побожан однос према овом плоду. Ова имена су веома изражајна по својој звучности и обједињују значење плодности, животне снаге, једрине и лепоте.

ПЛОВДИНА, ПЛОВДИНКА – женска имена настала према сорти грождја и лозе пловдине.

ГРОЗД (*Racetus*) је плод винове лозе (*Vitis vinifera* L.), који се састоји од већег броја сочних бобица (зрна) израслих на петелкама.

Бобе садрже 2–4 семенке, а у гроздовима различитих сората могу да буду беле, жуте, плаве, црвене или црне боје. Слатки гроздови, који су понекад миришљави, користе се за јело, свежи или сушени за пражљење сокова, вина, ракија и вињака.

Улога грождја у култу указује на то да су се наши преци са вином лозом шире упознали доласком на Балканско полуострво. Неке народне песме упућују на многобожачки поглед на свет по коме су грождје и вино били један од најзначајнијих елемената људског живота. Уочи Божића птице доносе дарове:

*Једна носи троздак од лозице,
Да се Срби понајију вина;
Друта носи класак од шенице,
Да Српкиње мијесе појаче;
Трећа носи брашској миробожја,
Да се Срби трле и љубе.*

[42, стр. 66]

Долазећи на данашње просторе, Срби ће убрзо прихватити однос православне цркве према вину и грождју, који је делимично формиран под старозаветним утицајем. Вино је у хришћанској религији добило силу спајања са Христом и силу отпуштања грехова и тако задржало место међу три најважнија услова човековог живота [42, стр. 64].

Берба грождја у нашем народу представља свечаност и зато на први дан бербе жене долазе у „стајаћем руху”, а запрете и прибор за брање ките разноврсним цвећем. У народу постоји низ забрана везаних за грождје. Због тога се, на пример, кућа не чисти на Божић да не би грождје опадало. На Мали божић треба појести главу веселице у винограду да би грождје добро родило. На Преображење се освећује грождје у црквама и дели народу. У крајевима у којима нема грождја, освећује се неко друго воће у знак захвалности Богу на плодовима. Грождје се једе после Преображења, а пре овог празника могу се појести само три зрна (бобице). Бобе хиландарске лозе, коју је засадио Стеван Немања, помажу нероткињама да постану мајке.

Обичај је да се на свадбама, слављу крсног имена и осталим великим гозбама вином наздравља домаћину, куму или деверу. Гости често одговарају песмом:

*Винце је шекло,
Нама је рекло:
„Пијше ме, пијше,
Добри јунаци!*

*Мене ће бићи,
Ал' вас бићи неће;
Али ће бићи,
Ко ће ме пићи.”*

[21, стр. 78]

Грожђе се користи као природни танински лек против грудних болести. Спрема се тако што се сува зрна грожђа истуцају, добијени прах још осуши и на врх ножа узима три пута дневно пре јела. Свеже грожђе ублажава киселину у стомаку и бели цвет код жена. Шира од добро зрелог грожђа лечи грудне болести, јетру и застој жучних путева (11, стр. 246; 30, стр. 93).

Грожђе, виноград и вино су веома чести мотиви у нашим народним песмама. Добар домаћин се поноси виноградом, својим рукосадом, а лепа невеста носи име по грожђу:

<i>Подноћ поћо да њледам девојке,</i>	<i>На сецаге Гроздана невеста,</i>
<i>Ја на брдо а сунце за брдо,</i>	<i>На нојама црвено ремење,</i>
<i>Кај за њрадом зелена ливада,</i>	<i>А на руке њо грајо камење,</i>
<i>У ливади бунар вода ладна,</i>	<i>За појасом чешаљ од вилгиша,</i>
<i>Крај бунара црвено сецаге,</i>	<i>А на крило сјајно ољедало.</i>

[4, стр. 130]

Грожђе и вино, такође, често срећемо у народним загонеткама и пословицама:

Дрвен дед, зелен отац, слатко дете?

(чокош и грожђе)

Јуна, јула и августа, ко не кваси вином уста, остаће му капа пушта.

Вино и старца заигра.

О труду жито роди, а о муци гроздови висе.

ЛЕТИ СОКО НИСКО И ВИСОКО

Allegretto

Ој, Ле-ти со - ко сни-ско и ви - со - ко, ој, Зо - ро,
 Зо - ри - це, ој, ле-ти со - ко сни-ско и ви -
 со - ко, ој, Зо - ро, Зо - ри - це.

*Лети соко ниско и високо;
 Ој, Зоро, Зорице,
 Берем грожђе, бирам шамјанику,
 Слађа дика нећо шамјаника.*

*Да ми дође да ме љава њрође;
 Ја за љлаво све би' љаре дав'о,
 За љараво не би' ни бројао.*

[71, стр. 71]

Д

Давина, Дафина, Дафинка,
Дафка, Дафна, Далија, Дрена,
Дренисава, Дренислава, Дренка,
Дреновка, Дуба, Дубислава,
Дубица, Дубна, Дубрава,
Дубравка, Дуња,
Дуњина, Дуњица,
Дуњка

ДАЛИЈА – в. стр. 39

ДАВИНА, ДАФИНА, ДАФИНКА, ДАФКА, ДАФНА – назив цвета и украсног грма узет за лична женска имена. Реч дафина је балкански грецизам *δαφνη* (сродан с латинским *Laugus* – ловорика). Без обзира на лепоту биљке и њених цветова, ово име се у нашем народу јавља све ређе. То је зато што се осећа његово страно порекло и што се тешко препознаје његово значење.

ДАФИНА – *Elaeagnus angustifolia* из породице дафина (*Elaeagnaceae*) је украсни грм или мање дрво са лепим жутим цветовима, који су са спољашње стране сребрнастобели. Цветови су већином двополни. Обострано сребрнасти листови су издужени. Ова биљка је култивисана по свим српским земљама, а често расте и дивље. Као аутохтона, природно расте само у јужној Србији.

Срби су се са овом биљком упознали у време доласка на балканске просторе и додира са другим народима и културама. Због лепоте цвета, дафина је ипак добила извесну улогу у нашем народном веровању. Дафина је свето дрво и има моћ обнављања и подмлађивања, што представља њену побуну против неправде и зла. Народ верује да је сува дафина озеленела и процветала белим цветовима, пошто су о њу обешени невини и лажно оклеветани Момир и Гроздана:

*Дафина се сува подмладила
И зеленим окићила листом
И бијелим уцвайшила цветом,
Обоје се деце посветило,
Посвети се Момир и Гроздана.*

[42, стр. 82]

Маст од дафине користи се за исцељење рана по кожи, а уситњеним дафининим лишћем треба мазати болесне очи.

Племениџа дафина

Верске песме спадају у мању групу лирских народних песама. По основном мотиву и начину обраде, деле се на митолошке и хришћанске, а није мали број ни христјанизованих, тј. хришћанских песама које су прожете митолошким појединостима. Веома су значајне хришћанске песме у којима превладава моралнопоучни тон. У њима су опевани хришћански свеци који у рај не спроводе душе оних који су се огрешили поступцима, који нису допуштени са становишта хришћанског ни патријархалног морала. Песников осећај за часне односе у заједници поистоветио се са хришћанским и тако удружени чували су људе од моралних престапа.

Расло дрво сред раја	„Та устјани Никола,
Племениџа дафина,	Да идемо у јору,
Племениџо родила,	Да правимо кораке,
Златне тране спустила,	Да возимо душице
Лишће јој је сребрно;	С овој светиа на онај.”
Под њом светиа постојеља,	Повезоше душице
Свакој цвеша настјрша,	С овој светиа на онај,
Понајвише босилка	А три душе не моју:
И румене ружице;	Једна душа тријешна,
На њој светиац почива,	Кума на суд водила,
Свети оцац Никола,	Друга душа тријешна,
К' њему долази Илија	С комишјом се мразила,
Мироносна војвода,	Трећа душа најтрешнија,
Па беседи Илија	Девојку је скудила.
Мироносна војвода:	[19, стр. 137–138]

МЕСЕЧИНА, ДАВИНО

Me - се - чи - на, Да - ви - но,
к'о бел' да-нак, дра - га - но.

Месечина, Давино,
К'о бел' данак, драјано,
К'о бел' данак, драјано,
Не залази зарано,
Не залази зарано,
Док ми војно не дође.

[69, стр. 57]

ДРЕНА, ДРЕНКА, ДРЕНОВКА – женска народна имена изведена према прасловенском и свесловенском називу дрвета дрен.

ДРЕНИСАВА, ДРЕНИСЛАВА – сложена женска имена, која у својој основи имају назив дрвета дрен.

Дрен код Срба симболизује здравље, чврстину духа, отпорност и дуговечност. Родитељи су желели да овим именима пренесу на своје потомство животну снагу дрена. Ова лепа женска имена чешће се сусрећу у западним српским земљама.

ДРЕН, ДРИЈЕН – *Cornus mas* L. из породице дренова (*Cornaceae*) је листопадни грм или мање дрво са заобљеном и густом крошњом. Цвета већ у фебруару или марту пре листања. Цветови су жуте боје, ситни и двополни. Коштуничасте црвени плодови (дрењине) сазревају почетком јесени. Дрен расте врло споро и живи више од 200 година. Подноси сунчана места и распрострањен је по свим српским земљама. Много се користи у хортикултури, а његови плодови служе у људској исхрани за прављење сокова, компота, слатка, пекмеца и ликера.

Верује се да дрен чува здравље човека и животиња. Дрветом од дрена шара се чесница. Ко од укућана нађе парче дрена у чесници или на Младенце поједе дренов цвет, биће здрав целе године [24, стр. 24]. О Ђурђевдану се људи ките дреном или га опасују око струка и умивају се водом у коју је стављен дрен. Народ верује да је дрен добар заштитник од вукодлака, вештица и осталих злих демона. Зато је уобичајено да се на Цвети и на Ђурђевдан наберу дренове гранчице и њима ките прозори и врата, или се стављају на кров због заштите од грома. Народ га употребљава и за скидање чини. Дрен се користи и у свадбеним врачањима, којима је циљ да се у браку одржи слога и изазове плодност. У Грузи је дрен саставни део обреда при одбијању детета од сисања [54, стр. 79 и 232]. Под дреновим дрветом људи се љуљају ради здравља. Кад некога служи здравље каже се да је здрав као дрен.

Ко хоће да се ослободи дремежа и лености треба код првог процветалог дрена да каже: „Ја кад виђех зелени дријен, предадох му вас мој дријем и лијен!” [18, стр. 123]. По једном веровању, дрен је неугледан и мали зато што га је бог проклео, јер је од његовог дрвета направљен Исусов крст [54, стр. 80].

Дрен је незаобилазан у народној медицини, а користе се плод, листови и корен. Употребљава се против срдоболе, осипа по кожи, женских болести и снижава телесну температуру. Слатко и компот од дрена добри су против поремећеног рада црева, а одвар корена против грознице и маларије [11, стр. 213 и 439].

Народни песник је надахнуто певао о појавама у породичном животу, о обичним пословима у кући и у пољу, а ратаре и пастире пред-

ставио као носиоце љубави и нежности, али и бола и јада. У љубавним песмама опевано је, пре свега, доба младости, када се љубав разиграва. Неко ће доживети праву љубав и пуну срећу, неко ће бити изневерен и остављен, а неко је на силу удомљен за недрагог или старог. Најсрећнији су били они, чију љубав су и родитељи благословили:

*Девојка се у Дреновицу кућа: Пшеница му њо долу њолејла,
Баци сукњу у зелену шраву,   А њо брећу на срѝ навалила!"
А кошуљу крај воде Дреновца;   То зачула овчарева мајка:
Прикраде се овчар од оваца,   „Ко њо куне мојеја овчара?
Те украде кошуљу девојци.   До јесени у мом двору била!
Љушо куне Дреновка девојка: А до друје и чево родила!
„Ко њо моју кошуљу украде?   Ја му баба кошуљу сѝравила!"
Тријуѝ му се шљадиле овце!
А коњи му њоље ѡрекрилили!* [19, стр. 529]

Дрен често срећемо у народним изрекама и загонеткама:
Жуто је – смил није; зелено је – јед није; црвено је – крв није?
(дренов цветѝ, трање и ѡлог)
Сви царићи у црвену, а сам царе у зелену?
(дрен и дрењине)

ЗАСПАЛА ДЕВОЈКА

Музички нотни запис са три стазе. Прва стаза: За - спа - ла де - вој - - ка, за - спа. Друга стаза: ла де - вој - - ка, дрен - ку на ко - рен - -. Трећа стаза: ку, дрен - ку на ко - рен - - ку.

*Сив је соко буди; (2 ѡуѝа)   – Нек се бреј оруѝи, (2 ѡуѝа)
„Уѝѝани, девојко, (2 ѡуѝа)   нека ја уѝонем, (2 ѡуѝа)
Бреј ће с' оруѝиѝи, (2 ѡуѝа)   кад ме не да мајка, (2 ѡуѝа)
Ти ћеш уѝонуѝи.” (2 ѡуѝа)   За Ивана ћака. (2 ѡуѝа)*
[83, стр. 75]

ДУБА, ДУБИЦА, ДУБНА, ДУБРАВА, ДУБРАВКА – женска имена настала из прасловенског назива дрвета дуб (храст) и именице дубрава (храстова шума), која је синоним са именицама шума, гај, гора, забран и лијес.

ДУБИСЛАВА – сложено женско име које у својој основи има назив дрвета дуб.

РАСТКА – женско име изведено од мушког Растко које је настало према називу дрвета раст (храст, дуб).

Ова женска народна имена чешће се сусрећу у западним српским земљама. Она симболизују снагу, здравље, дуговечност, физичку лепоту, гордост и романтичност.

ДУБ (храст, лужњак) – *Quercus robur* L. из породице букви (*Fagaceae*) је листопадно дрво високо четрдесетак метара, неправилне разгранате крошње, које живи више стотина година. Има перасто крпасте дуге листове. Мушки цветови су у ресама, а женски су појединачни или у групама по три до четири. Цвета у априлу или мају, а плод је жир. Чешће расте на дубоким и влажним земљиштима. Распрострањен је по српским земљама. Цењен је као дрво. У неким српским крајевима под појмом дуб подразумева се дрво уопште.

Дуб (храст) је добио веома значајно место у словенској митологији, због веровања да се у њему налази неко божанство. Словени су га сматрали дрветом Бога Перуна (громовника). У Србији је скоро свако село имало највећи и најстарији храст, који су звали запис. То су увек била велика разграната стабла са урезаним крстом. И поред прихваћеног православља, наши преци су и даље вршили обреде под записом. Ту су се скупљали на литије, заливали запис вином, урезивали нови крст, ломили обредни хлеб и клали сеоско заједничко јагње као жртву за плодност поља. Нико није смео да посече такав храст или да сагори његове суве гране, јер би то донело несрећу целој породици [54, стр. 206–207; 31, стр. 227].

Под записом су одржаване молитве, а у хришћанском периоду калуђери су ту исповедали људе и крстили децу. Све то показује да је ово дрво некада представљало храм божији. Народ се под записом састајао, договарао и одлучивао о важним пословима, као што је одлучио и 1815. године у Такову о подизању Другог српског устанка.

Храстове гранчице имају значајну улогу у породичном култу. На Бадње вече се у кућу уносе гранчице дуба и чувају до Малог божића (Српске нове године), када се запале. Гранчице дуба се стављају у обредни хлеб, који се за Бадњи дан меси за младог Бога. У Црној Гори се на Спасовдан крсти зеленом храстовом гранчицом свако жито и ките торови и куће [54, стр. 28].

Према неким веровањима дуб или храст је демонско дрво, што значи да у њему може да живи ала и зато га бије гром. Са три храстове гранчице терају се уроци са уреченог детета или тако што дете пије воду у којој је потопљено седам храстових угљена. Када у Грбљу невесту

уводе у нови дом, она треба да каже: „Около двора дупчићи, а у кућу синчићи”, па ће рађати синове. Сањати зелен хрст значи здравље, дуг живот и општи напредак.

Кора и плод храста користе се у народу за заустављање крварења, испирање уста и грготање. Добри су као средство које стеже и дезинфикује. Користе се и против тровања и промрзлина (30, стр. 24].

Ово дрво снаге и дуговечности није опевано у народној песми, али је зато чест мотив у народним загонеткама, пословицама и изрекама:

Сви синови у капи, отац без капе?

(жир и хрст).

Од једног удара дуб не пада.

Из малог зрна произиђе велики хрст.

АХ СВЕТЕ, МОЈ СВЕТЕ

Adagio ♩ = 54

mf Ах све - те, мој све - те, *f* светлост

мо - - ја *p* че - зне.

Ах свеште, мој свеште,
Свештлост моја чезне,
Пред мојим очима
Јер ми срце вене.
Горе и дубраве
Ви стше мени шавне,
Јер ми леже шуте
На срдашцу моме.
Досша сам по вама
Весела шешала,
И шшшца умиљних
Сладки шлас слушала.
Бошшшство шроклешо
Очи ми заслеши,
Срце ми шреволе,
За шшароша поћи,

Кој за љубав не зна
Већ за своју шшаросш,
Па он изискује
Од сушруте верностш,
Тужно срце моје,
Зашшо ме шревари,
Од сада до смршш
Несрећном учини?
Нек шросмошри сваки
Моје шшавно лице,
Пак ће и видитшш,
Како ми је срце.
Очи моје! очи!
Не шресшшшше шлакашш'
Горке сузе лишшш
До шресшшшладке смршшш.

[75, стр. 197]

ДУЊА, ДУЊИНА, ДУЊИЦА, ДУЊКА – женска имена настала према називу дрвета и плода дуње. Дуња (гдуња), у другим словенским језицима означава назив и за друге воћке. Ова имена се бирају због лепоте и мириса плода дуње, као и због звуковне стране у коју је уткан осећај нежности и милине. Имена по дуњи симболизују здравље, младалачку љубав, чврстину духа и осећајност.

ДУЊА (гдуња, дгуња, гуња) – *Cydonia oblonga* Mill. из породице ружа (*Rosaceae*) је листопадни грм или ниже дрво. Има беле или белоцрвене цветове. Цвета у априлу или мају. Крупни, жути, миришљави, слатки и опори плодови сазревају у октобру или новембру. Дуња подноси сушу и хладноћу, а као самоникла распрострањена је по свим српским земљама. Жбунови дуње погодни су за живе ограде. Народ је кору дуњиног дрвета користио за бојење тканина. Плодови су добри за прављење сокова, џемова, компота и желеа. Наш народ држи плодове дуње по собама, на орманима и прозорима због лепог мириса.

Одувек је човек придавао прворазредни значај чину склапања брака. Тада је поступао по обичајима са намером да утиче на будућу срећу породице. Често су извођене радње чији се првобитни значај већ изгубио, али их је народ и даље поштовао. Зато се каже: „Боље је да село пропадне, него у селу обичај” [15, стр. 24].

Дуња је важан чинилац у свадбеним обичајима у којима представља симбол брачне среће. У Лесковачкој Морави доведена млада извади из појаса три дуње, па две баци преко прага увис, које младожења ситом дочекује. Трећу пресече па једну половину баци увис. Њу младожења дочека у сито и поједе је окренувши се према девојци, а другу половину поједе она сама [54, стр. 230].

Дуња је у српском народу омиљен плод. Заједно са јабуком била је скоро неизоставан дар приликом посета. Верује се да је дуња изникла из пукотине која је настала на месту где је из момачке руке испао пупољак руже (гонце) [19, стр. 408]. Понегде се верује се да дуња има заштитну моћ против куге (чуме).

Дуња се ставља у уста божићној печеници и као таква има веома снажно лековито дејство. У неким крајевима девојке мажу медом лист од дуње да би их момци волели.

Чај од семена и лишћа дуње (уз додатак другог биља) употребљава се као лек за лакше искашљавање, против упале грла, бронхитиса и пролива. Дуња и јабука из печенице дају се против великог кашља [11, стр. 155; 30, стр. 73].

Народна песма показује да је плод дуње био омиљен и значајан у свим периодима нашег живота. Дуња је опевана у народу као симбол

љубави. Момци и девојке међусобно поклањају миришљаву дуњу или се њоме набацују на своје изабранике.

Ој девојко, душо моја!
чим миришу недра твоја?
Или дуњом ил' наранчом?
или смиљем ил' босиљем?
Ој, бојашти ми, млад јуначе!

Моја недра не миришу
ниши дуњом ни наранчом
Ниши смиљем, ни босиљем,
Веће душом девојачком.
[19, стр. 344]

Да се дуња поклања девојци, показују и народни стихови:

Санак ме мори, љава ме боли,
љава ме боли, шућин ме мами,
шућин ме мами на жуће дуње,
на жуће дуње и на лимуне.

„Какве су ћери, ше жуће дуње?“
„Около жуће, унутра љуће!“

[5, стр. 116]

ЈЕСЕН СТИЖЕ, ДУЊО МОЈА

Lento $\text{♩} = 56$ (rubato)

Је-сен сти-же, ду-њо мо-ја, је-сен ра-на.

Је-сен сти-же, ду-њо мо-ја, је-сен ра-на.

Од је-се-ни, до је-се-ни сво-се се-ло већ и-же-ни,

ду-шо мо-ја, бе-жи ме-ни не-ва-рај ја-ра-на!

Сваке ноћи, дуњо моја,
свакој дана
Бројим саће, мислим на ше,
Душо моја, умрех за ше!
Буди моја, благо мени,
Не varaј жарана!

Младості прође, дуњо моја,
младості рана
Ја ше, душо, жељан оста'.
Чекања је било доста,
Бежи мени о јесени,
Не varaј жарана!

[83, стр. 92]

Б
Була, Булана, Булинка,
Булка, Бурђевка,
Бурђица

ЂУЛА, ЂУЛАНА, ЂУЛИНКА, ЂУЛКА – женска народна имена настала према називу биљке и цвета ђул (ружа). Ђул је балкански турцизам (турски güll или gülle) персијског порекла. Ова ретка имена симболизују изузетну лепоту и животну радост, због чега се у народној песми каже: „Ти си љепша и од ђул ружице.”

ЂУЛ (ЂУЛ РУЖА) – *Rosa damascena* из породице ружа (*Rosaceae*) је врло миришљава ружа која се много гаји и од које се добија ђулса, ружино уље за које се у народу веровало да негује лепоту: „Ја сам лице ђулом умивала, / отирала лијером цвијећем.” У неким крајевима ђул је биљка *Artemisia anua* L.

Сок од цветних латица ружа помаже чишћењу црева код деце, а слатко је добро против грудних болести [11, стр. 203].

Ђул се као гајена ружа не спомиње у српској митологији, али се зато овај лепи цвет изборио за значајно место у народној поезији и музици.

У народним женским песмама посебно место заузимају тужне љубавне песме. То је разумљиво, јер се бол осећа јаче и дуже од радости и даје више подстрека за стварање. Несрећа се урезује дубоко у душу, а има туге која никад не прође, већ заједно са човеком оде у гроб. Дирљиво је девојачко поверавање цвећу, верном пријатељу. То нас упућује на закључак да оне нису имале поред себе никога ко би их разумео:

*Ђул дјевојка ђод ђулом засијала,
Ђул се круни, ше дјевојку буди,
Дјевојка је ђулу говорила:
„А мој ђуле, не круни се на ме,
Није мени до шијано је шеби,
Већ је мени до моје невоље:
Млад ме проси, за сшара ме гају.*

*Сшар је војно шрула јаворина,
Вјешар дува, јаворину љуља,
Киша иде, јаворина шруне;
Млад је војно ружа најшуйила,
Вјешар дува, ружа се развија,
А од кише бива веселија,
Сунце сија, она руменија.”*

[19, стр. 253]

ЋУЛ ДЕВОЈКА ПОД ЋУЛОМ ЗАСПАЛА

Ћул девојка под ћулом заспала,
Ћул се рони на девојку њада:
„Не рон' ћуле, не њадај на мене,
Мен' је мајка младу оженила,
Оженила, добро намерила,
Намерила свекра и свекрву,
И намери до шри миле заве,
Када буде рано у зорице,

Једна носи лећен и ибрика,
Друџа носи везена џешкира,
Трећа носи чешаљ и ошледало:
'На се оми, наша мила сна'о,
Обриши се, наша мила сна'о,
Очешљај се ња и џошледај се!"

[76, стр. 141]

ЋУРЋЕВКА, ЋУРЋИЦА – женска имена настала према називу биљке ћурћевак, која цвета око Ћурћевдана, због чега је и добила то име. Цвет ћурћевка се одликује изузетном лепотом и снажним мирисом па је народ пожелео да лепоту и бујност овог цвета симболично пренесе на своје потомство. Имена симболизују плодност, одважност, духовну и физичку снагу. Имена као што су Ћурћа, Ћурћија, Ћурћена и мушка Ћорће и Ћураћ настала су према светом Ћорћу – Ћурћу, који је био храбар Христов војник, човекољубац и чудотворац [13, стр. 144].

ЋУРЋЕВАК, ЋУРЋИЦА или ЋУРЋЕВО ЦВЕЋЕ – *Convallaria majalis* L. из породице ћурћевка (*Convallariaceae*) је вишегодишња зељаста биљка из чијег поданка сваке године избија нова биљка са два дугачка и зашиљена листа. Бели цветови су у облику звончића сакупљени на врху биљке и имају врло пријатан мирис. Расте у шумама, крај потока по свим нашим земљама, а гаји се и по баштама.

Ћурћевак је већ по свом имену непосредно био повезан са ћурћевданским празновањем бућења природе. Ћурћевдан је најомиљенији светац и славе га сви јужнословенски народи. Народ је овај празник доживљавао као границу између зиме и лета, када сунчеви зраци побеђују зимске непријатељске силе, а та победа је крунисана цветним баштама и ливадама. Тада су започињали сви важнији пољски радови [1, стр. 327]. Бела боја цветова ћурћевка симболизује светлост старог врховног божанства Вида, чије је особине делимично наследио свети Ћорће [34, стр. 327]. Ћурћевак има значајну улогу у љубавним гатањима, која су окренута будућој срећи младенаца. На Биљани петак у поноћ, уочи Ћурћевдана, жене излазе на поља и беру ћурћевак и друго разноврсно биље и цвеће, које тада има посебну магијску моћ.

Старије жене подучавају младе девојке да тумаче значење биља. Од набраних трава прави се свежањ (ђурђевдански букет) и оставља на скровито место, како би током године допринио здрављу [34, стр. 85 и стр. 91].

У ђурђевданском обреду плете се венац од цвећа и трава (бршљан, здравац, јоргован, селен, калопер) и ставља на кошнице, у винограде и на житна поља. Венац је симбол поднете жртве у име плодности њива и заштите усева од сваког зла [31, стр. 75]. Ђурђевданска љубавна гатања окренута су срећи у љубави. Као некада и данас се рано ујутру креће на ђурђевдански уранак. Састанак се обично одржава на ливади, крај извора, где се изводе разне игре. У кордунским и личким селима на брдима се пале велике ватре и уз песме, игре и пошалице пеку се печенице. Највеће ђурђевданско окупљање Кордунаша било је на Дарди, на врху Петрове горе. Ова окупљања ушла су и у народну песму:

*Једва чекам ђурђевданске ноћи,
Каг ћу млада на уранак њоћи.
Каг ћемо се кола наиџраши,
Наиџраши, џјесме наијеваши.*

[32, стр. 39]

На Ђурђевдан не ваља спавати да не би болела глава. Ђурђевдан обележава листање и бујање природе. Зато су тада и хајдуци кретали од својих јатака у нове борбе. Срби верују да свети Ђорђе помаже свима у невољи и зато су га многе породице узеле за славу. Народ слави на хришћански начин, али је у славље унео и низ паганских елемената.

За Ђурђевдан је везана изрека: „Дај ти мени весели дан Ђурђев, ја ћу тебе траве и цвијета.“ Ако је на Ђурђевдан ведро, биће родна година; ако пада киша, биће сушно, а ако пада првог и другог дана по Ђурђевдану, биће лето кишовито [13, стр. 146]. Благородна ђурђевска киша приписује се самом светитељу.

Ђурђевак је отровна биљка и у народу се мало користи за лечење. Листови држани у винском сирћету стављају се против главобоље и болова од реуме. Осушени ђурђевак убран уочи Ђурђевдана ушмркава се ради лечења кијавице. Суви листови су добри и код срчаних болести и повишеног крвног притиска [11, стр. 159; 30, стр. 98].

Иако га краси диван цвет и мирис, ђурђевак није опеван у народној песми. Међутим, Ђурђевдану су посвећене многе песме:

Када дође бијел дан Бурђев,
 Сва се гора листом преобуче
 Црна земља шравом и цвијетом,
 иланине се накише јабланом.

или

Девојка је Бурђев дан молила:
 „Бурђев данче кад ми ојети дођеш,
 Код мајере мене да не нађеш:
 Ја л' удаша, ја ли укојана;
 Пре удаша нећо укојана.”

[19, стр. 236]

БУРЂЕНО, МОМО УБАВА!

Бур - ђе - но, мо - мо, у - ба - ва, ца - нум,
 Бур - ђе - но, мо - мо, у - ба - ва, ца - нум,
 а што си та - ко у - ба - ва, ца - нум,
 а што си та - ко у - ба - ва?

– Бурђено, момо убава,
 а што си шол'ко убава?
 Да л' си од башчу никнала,
 ил' си од Боја пагнала,
 ил' ше је мајка родила?

На Великден ме родила,
 на Бурђевдан ме крстила,
 сас рујно вино појила,
 сас здравац шраву бањала,
 сас бело млеко дојила.

– Нисам од башчу никнала,
 ниш' сам од Боја пагнала,
 неј' ме је мајка родила,
 неј' ме је мајка родила.

За шој сам бела, румена,
 За шој сам шанка, висока,
 За шој ме зову Бурђена!

[63, стр. 103]

З
Загорка, Златиборка, Зрна,
Зрнка, Зумбула,
Зумбулка

ЗАГОРКА, – в. стр. 40

ЗЛАТИБОРКА, – в. стр. 18

ЗРНА, ЗРНКА, – в. стр. 141

ЗУМБУЛА, ЗУМБУЛКА – женска народна имена настала према називу цвета зумбул. Реч зумбул је балкански турцизам (турски *sümbül*) персијског порекла, што упућује на закључак да наведена имена потичу из средњег периода, за који је карактеристична турска власт и утицај источњачке културе. Женска имена везана за назив зумбула обједињују у себи духовну снагу, физичку лепоту, оданост и романтичност.

ЗУМБУЛ – *Hyacinthus orientalis* L. из породице кринова (*Liliaceae*) је зељаста украсна биљка која потиче са истока. Има луковицу из које расту дугачки приземни и ужљебљени листови. На врху цветне дршке је гроздаста цваст са мирисним плавим, ружичастим, белим или бледожутим цветовима. Цвета у марту и априлу. Бројне форме се гаје по свим српским земљама.

У време стварања своје митологије и религије, Срби нису познавали овај цвет, али су га зато касније са много љубави опевали у својим песмама. Цвет зумбула је због своје лепоте и изузетног мириса омиљен у народу. Зато се за зумбул момче каже да је увек младо, страшно заљубљено и верно.

*Два се граја у селу љедала,
Зумбул момче, Каранфил девојче...
[19, стр. 236]*

Љубав је у женским народним песмама разноврсна по јачини и по особинама. Негде је то сласт љубавног погледања, негде љубавни занос, физичка страст, а негде мисао о браку. Уз љубав увек корача љубомора, њена млађа сестра, која се појављује у неколико облика: лака срдња, проклињања и разноврсна кажњавања. Девојачка клетва

упућена је неким вишим силама, које су пореметиле природне законе живота:

Соко леџи преко Сарајева,
Тражи лада где ће ладоваџи,
Нађе јелу насред Сарајева,
И под јелом сјудена водица,
На водици Зумбул удовица,
И дјевојка џишома Ружица.
Стаде соко мисли размишљаџи:
Ил' ће љубиџи' Зумбул удовицу,
Ил' дјевојку џишома Ружицу.
Све мислио, на једно смислио,

Па је онда џихо говорио:
„Боље злаџо и џоиздериџо,
Неџо сребро изнова ковано.”
Па он љуби Зумбул удовицу.
Љушо куне Ружица дјевојка:
„Сарајево, цвало, не родило!
Заџиџи' обичај у џеби џоштаде,
Млади момци да љубе удовице,
Сџари сџарци лијеје дјевојке.”
[19, стр. 277]

У БАШТИ МИ ЗУМБУЛ ЦВЕТА, ЈА ГА НЕ БЕРЕМ

У баш - ти ми зум - бул
цве - та, ја га не бе -
рем. У баш - ти ми
зум - бул цве - та, ај,
ја га не бе - рем.

– У башџи ми зумбул цвеџа, ја га не берем.
На зумбулу булбул џева, ја га не чујем.
Драџи ми је надалеко, у џуђој земљи,
џа му џишем сџиџну кџиџу, сџиџну сџиџану.
Па драџома џоручујем, моме драџану:
„Дођи, драџи, издалека, дођи, драџане!”
[63, стр. 167]

Ј
Јаблана, Јабланка, Јабука,
Јабучица, Јавора, Јаворика,
Јаворина, Јаворинка, Јаворка,
Јаглика, Јагода, Јагодина,
Јагодинка, Јагорчика, Јасена,
Јасенија, Јасенка, Јасика,
Јасмина, Јасминка, Јахора,
Јахорина, Јахоринка, Јахорка,
Јела, Јелибора, Јелиборка,
Јелика, Јелица, Јелка,
Јелкица, Јоргована,
Јоргованка

ЈАБЛАНА, ЈАБЛАНКА – женска народна имена настала према општесловенском називу дрвета јаблан. Називајући своје дете овим именом, родитељи су желели да оно досегне јабланову лепоту, тј. да буде високог и лепог стаса (висок као јаблан). Поред тога, име симболизује гордост, достојанство и духовно стремљење. Као и друга тросложна биљна имена, и ова су веома изражајна.

ЈАБЛАН – *Populus pyramidalis* Rozier из породице врба (*Salicaceae*) је витко листопадно дрво, слично тополи. Мушки и женски цветови су у одвојеним мацама. Дрвеће са мушким мацама је ретко. Цвета у априлу пре листања. Распрострањен је по српским земљама, а много га саде поред путева. У осталим словенским језицима, као и у српском, под појмом јаблан народ често подразумева и црни слез (*Malva silvestris* L.) као и зељасту планинску биљку лепих жутих цветова (*Trolius europaeus* L.).

Народ верује да јаблан расте у рају, што потврђује и народна бајалица: Свети Петар башту гради, / У њој госпа цвеће сади./ Роса пала на јаблан; / За толико устала. / Небеса се отворише, / Свечи сиђоше, / Уроке однесоше.

Због заштитничке моћи, људи саде јаблан поред куће коју он чува од грома. Јаблан има важну улогу и у љубавној симболици и зато момак девојци поклања грану или садницу у знак љубави [54, стр. 92]. Сањати јаблан значи задовољство.

Пупољци јаблана и бора с другим биљем, као чајна смеша, олакшавају искашљавање код прехлада [30, стр. 71].

Својим високим стаблом и лепом крошњом, јаблан надвисује остало дрвеће. Зато је јаблан опеван у народној поезији као дрво племенито, или јабланово име носи леп и млад човек, који се издваја својом нежном и оданом љубави.

Или њрми ил' се земља ѡресе?
 Или бије море о брејове?
 Ниши њрми, ниш се земља ѡресе,
 Ниши бије море о брејове,
 Већ ѡо језди Јабланоѡа моба,
 Пред њоме је Јаблан на коњицу,
 У срцу му сирук бела босиљка,

Руком маше, босиљак мирише:
 Лако, лако, моја силна мобо!
 Сама ми је ѡсиођа код двора,
 Неће знаши да је силна моба,
 Већ ће мислиш да је ѡурска војска,
 Млада, луда, ѡолашиће ми се,
 Танка, вишка, ѡреломиће ми се.

[37, стр. 251–252]

МОЈ ЈАБЛАНЕ, ШИРИ ГРАНЕ

Moderato

Мој јаб-ла - не, ши-ри гра - не, пра-ви де - бљи
 хлад! Не - ка ми се на - хла - ду - је, мој ђи - ди - ја
 млад.

Мој јаблране, шири ѡране,
 Прави дебљи хлад!
 Нека ми се нахладује,
 Мој ђидија млад.

Сѡаке нођи, у самођи,
 За мноу ѡујује.

Нек хладује, нек ѡујује,
 Целу нођ и ган,
 А ујесен нек ми гође,
 Мени на диван.

Сѡакој гана, код јаблана,
 Цура хладује,

[71, стр. 84]

ЈАБУКА, ЈАБУЧИЦА – женска имена настала према свесловенском називу дрвета и плода јабуке. Према обележјима овог плода и дрвета, име Јабука указује на лепоту, здравље, емотивност, љубав и радозналост. У народу се често каже да је девојка лепа као јабука, да се заруменела као јабука или да је дете као златна јабука. Ово лепо име, нажалост, данас је све ређе.

ЈАБУКА – *Malus sylvestris* L. из породице ружа (*Rosaceae*) је листопадни грм или дрво неправилне крошње. Листови су на рубу грубо назубљени, а цветови бели или ружичасти. Цвета од априла до јуна, и тада, као и у периоду зрења плодова, јабука изгледа веома раскошно. Расте у нижим и брдским пределима. Велики број култивисаних сората дају плодове различите величине, облика, боја и укуса. Јабуке се једу сирове, печене и куване и користе се за припремање разноврсних јела и пића.

Јабука је веран пратилац народног живота од настаријих времена и зато јој је припало значајно место у народној религији. У човековом емотивном животу, јабука има важну улогу. У Шумадији постоји обичај да момак у колу баци јабуку пред девојку и ако је она подигне значи да пристаје на веридбу [42, стр. 114]. Народна песма каже:

*Босиљак се од мириса гаје,
а јабука од љубави гар је.*

[19, стр. 355–356]

Наши свадбени обичаји се не могу ни замислити без јабуке. При прошевини момак девојци дарује јабуку. Распрострањен је обичај по коме младожења мора пушчаним зрном да погоди јабуку која виси на дугој мотки изнад кућног крова, па тек после тога добија младу невесту. Када сватови доведу младу у младожењину кућу, она прво стане на праг и ту попије мало вина, а потом сви сватови оду на бунар. Млада и младожења обиђу три пута око бунара па у њега баце по јабуку, у коју су заболи новчић, што указује на то да је јабука схватана као поступак приношења жртве. Из истог разлога се јабука ставља на свадбени барјак и на рогове свадбеног овна, у уста божићној печеници и у славски колач. У бољевачком крају је обичај да невеста, кад крене на венчање, стави у недра јабуку и коцку шећера, да би јој деца била здрава и лепа [15, стр. 332].

У народној религији, јабука је рајско дрво и симбол прародитељског греха, због кога је човек лакомислено прокоцкао своју рајску домовину и кажњен тешким животом на земљи. Адам није прогутао загрижену јабуку искушења, већ му је застала у грлу (одатле назив адамова јабучица код мушкараца) како би њега и његове потомке свакодневно подсећала да су грешни и да свој грех морају да искупе. У нашем народу постоји неколико забрана везаних уз јабуку. На пример, јабуке се не смеју јести пре Петровдана, а посебно то не смеју чинити трудне жене [54, стр. 94].

Јабука је важна и у девојачким љубавним врачањима. Девојка на Млади петак, пре зоре, врача с јабуком, коју у недељу поклања момку да је поједе да би је заволео [54, стр. 95].

Код запаљења материце и канала треба после ручка појести наранџу, а после вечере јабуку посуту шећером. Против нервозе добро је јести свеже јабуке. Чај од листова јабуке, дуње, црног слеза, подбела и жалфије добар је код упале грла и крајника. За добар сан треба појести свежу или кувану јабуку или попити витамински чај од сувих јабука [30, стр. 37, 127 и 161]. У данашње време, много се користи јабуково сирће за опште побољшање стања организма. Јабука је богата

минералима, а сиромашна калоријама, што јој је обезбедило место на трпези оних којима је стало до здравља и лепоте.

У народним приповеткама познат је мотив отровне маћехинске јабуке, затим јабуке од злата или јабуке раздора, што показује да је јабука добила вишезначну симболику. У народним песмама јабука је веома чест мотив, где понекад чак има и значење саме судбине:

<i>Бацала Тога јабуку: На која падне јабука, Онога Тога да љуби. На сшарца паде јабука; Не ше га Тога љубиши, Веће га шаље на воду, Не би л' га вода однела; Ал' ешо сшарца где иде, И носи Тоди водице: „Љуби ме, Того, Тодице, Љуби ме, душо и срце.” Тога га не ше љубиши, Веће га носла у дрва, Не би л' га дрво убило;</i>	<i>Ал' ешо сшарца где иде, И носи Тоди дрваца: „Љуби ме, Того, Тодице, Љуби ме, душо и срце.” Тога га не ше љубиши, Веће га носла на војску, Не би л' га сабља носекла; Ал' ешо сшарца где иде, И носи сабљу у руци: „Љуби ме, Того, Тодице, Љуби ме, душо и срце; Шшо мора биши, биши ће.”</i>
---	---

[19, стр. 254–255]

У старом култу биља јабука је заузела највише место по лепоти и угледу, остављајући далеко иза себе и дуњу и наранцу:

<i>Јабука је вреднија од златиша, Аманети је и вјера задатиша Милу куму, милу пријатишељу, Помирење браће заваћене. Јабука је завјеш пријатишељу</i>	<i>И ђевојци кад је испрошена. Јабука је дарак најмилији, Милоштиша за мајку и дјечицу. Нема среће ђе јабуке није, Без јабуке барјак се не вије.</i>
--	--

[32, стр. 40]

У ПРИЗРЕНУ ЗЕЛЕНА ЈАБУКА

Еј, у При-зре - ну зе - - ле -
на ја - бу - ка. Еј, у При-зре - - ну
зе - - ле - на ја - бу - - ка

Еј, у Призрену зелена јабука, (2 џуша)
Еј, под њом седи џуша Јорџишова, (2 џуша)
Еј, ошуд иду џри бећара млада, (2 џуша)
Први јој нуди јабуку зелену. (2 џуша)
Други јој нуди бурму џозлаћену. (2 џуша)
Трећи јој нуди љубав џреџолему. (2 џуша)

„по запису М. Васиљевића”

**ЈАВОРА, ЈАВОРИКА, ЈАВОРИНА, ЈАВОРИНКА, ЈАВОРКА, ЈА-
ХОРА, ЈАХОРИНА, ЈАХОРИНКА, ЈАХОРКА** – женска народна име-
на настала према свесловенском називу дрвета јавор. Народ је узео
назив овог дрвета за лична имена зато што се јавор истиче лепотом
стабла, крошње и квалитетом грађе. Име је омиљено и симболизује
снагу, дуговечност, чврстину и мудрост, које је народ желео са дрвета
да пренесе на своје потомство.

ЈАВОР или ЈАХОР (горски, бијели) – *Acer pseudoplatanus* L. из
породице јавора (*Aceraceae*) је листопадно дрво, које нарасте више од
30 метара у висину. Има крупне листове и двополне или једнополне
цветове. Цвета у априлу или мају, после листања. Расте у мешовитим
шумама у вишим пределима по свим српским земљама. Постоји више
форми јавора које се саде по парковима.

Јавор има велику моћ у одбрани од чини и у њиховом скидању.
У вези је са мртвачким култом и култом предака. Мртвачки ковчег се
прави од јавора због његове апотропејске моћи.

Јавор има удела у веровању да се из дрвета или биљке ствара
живо биће. Девојци су, тако, израсле руке из прислоњених јаворових
грана. Од јавора се праве гусле, традиционални народни музички ин-
струмент, који је пратио говорење и певање јуначких српских песама,
које сматрамо нашим најдрагоценијим наслеђем. Из те поезије и да-
нас пажљивом читаоцу шапућу лиснате горе и шуме о нашој вековној
борби за опстанак. Тако су песме и гусле јаворове допринеле да се од
заборава сачувају догађаји, који су били важни за цео колектив. Све
то упућује на повезаност епске песме са култом мртвих.

Верује се да ће се јавор осушити, ако га полије болестан човек
водом у којој се умио. Сув јавор ће озеленети, ако га обухвати криво
осуђен човек, што указује да му је народ приписао врлину правично-
сти [42, стр. 115–116].

Да је јаворово дрво квалитетно и да се користило за израду мно-
гих предмета показује и бројаница: – Јаворов јарам, јаворова ралица
– рало дрво јаворово.

Јаворово лишће се привија на чиреве и упаљена места на кожи.

О јаворе, мој рођени браће

Као у природи тако и у животу није све љубав и идила. Народна песма показује да срећни дани и догађаји пролете као вихор, а да несрећа мили полако, притискајући као камен. У протеклом времену, посебно је жена била изложена душевним патњама. Није имала право на реч и на избор, а године су јој веома често пролазиле у ишчекивању повратка драгог из ратова и са дугих путовања. Тако гурнута у страну и замарана тешким радом, она се окреће биљном свету, који ће је својом вечном младошћу и лепотом привлачити, као што нас привлачи љубав најближег рода:

О јаворе, мој рођени браће!
Пуштај гране до зелене траве,
Да се њењем шибем у врхове,
Да ја ледам низ море талије;
Сједи л' моје драго на талији,

Вије л' му се јајлук на рамену,
Којино сам шри тодине везла,
Увезла сам шри дукаша златна,
И четри свиле ђувезлије.

[19, стр. 235]

ОЈ ЈАВОРЕ, ЈАВОРЕ

Adagio

Ој ја - во - ре. ја - во - ре.
ти си др - во нај - бо - ље. Ши - ри гра - не
на све стра - не, не дај зо - ри да сва -
не.

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of four staves of music. The first staff begins with the tempo marking 'Adagio'. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables that span across multiple notes. The piece concludes with a double bar line and a repeat sign.

Ој јаворе, јаворе,
Ти си дрво најбоље.
Шири гране на све стране,
Не дај зори да сване.

Ој јаворе, јаворе,
Ти си дрво најбоље.
Ти си дрво за шамбуре,
Што те воле цуре.

Ој јаворе, јаворе,
Ти си дрво најбоље.
Под шобом је зими зима,
Лети хладовина.

Ој јаворе, јаворе,
Ти си дрво најбоље.
Под шобом сам косе њлела,
Свој драгана клела.

Ој јаворе, јаворе,
Пушишјај гране на доле.
Нек се шетња истод хлада,
Девојчица млада.

Ој јаворе, јаворе,
Ти си дрво најбоље.
Под шобом сам коло вио,
И цуре љубио.

[71, стр. 84–84]

ЈАГЛИКА, ЈАГОРЧИКА – женска народна имена настала према називу биљке јаглац (јагорчевина). Прасловенска реч јаглац можда је сродна са именицом јагода и игла. Ова ретка имена симболизују лепоту, искреност и безбрижност.

ЈАГЛАЦ, ЈАГЛИКА, ЈАГОРЧЕВИНА – *Primula vulgaris* L., *Primula veris* L. и *Primula elatior* вишегодишње зељасте биљке из породице јагорчевина (*Primulaceae*), први су весници пролећа. Имају дуге, приземне листове и жуте или бледожуте цветове. Природно расту на ливадама, по шибљацима и поред потока на сунчаним местима. Народ узгаја украсне форме различитих боја цветова по својим цветњацима.

Ова биљка не заузима значајно место у култу биља. Народ бере јагорчевину на Велики петак, после подне, како би се други дан Ускрса поделиле у цркви. Код Срба у Лици и Кордуну био је обичај да се уочи Цвети бере цвеће, а пре свега јаглика, коју су од миља називали жута љубичица. Убрано цвеће се потапало у воду у коју је стављено јаје па се сутрадан том водом умивало да лице буде бело и да мирише као цвеће [31, стр. 257]. Поклонити киту јагорчевине значи признати симпатије и да је љубав на помолу.

Поданак са кореном и цветом користи се као чај код обољења органа за дисање, кашља, астме и назеба. Зелени листови се користе за лечење малокрвности и авитаминозе. Чај од цвета лечи мигренозне болести, а чај од корена и лишћа несаницу [11, стр. 105 и 387; 30, стр. 66].

Иако је јагорчевина онај цвет који нас у рано пролеће обрадује и изненади на ивици шуме или поред жбуња, својим цветом боје сунца није задобила већу наклоност народног певача. Дубља симболика исказана је у стиховима:

„Дај ми боже, што хоћу:
мушко чедо, дејенице,
белу лику јаглику!”

[4, стр. 69]

БОЖИЋУ, НАША РАДОСТИ

Божићу, наша радосћи,
Не долази нам пошажно,
Веће нам дођи бојашо:

С јајликом и с јаблаником,
Ињем нам јору окиши!

[64, стр. 305]

ЈАГОДА, ЈАГОДИНА, ЈАГОДИНКА – женска имена настала према општесловенском називу за биљку и плод јагоде (али и друго јагодичасто воће). Плод јагоде је омиљен и човек му се радује, јер је то прво пролећно воће. Име Јагода подсећа на сочност и сласт плода, на лепоту пролећних башти и пропланака, а, пре свега, на лепо девојачко лице. Између разноврсних имена, ово нас увек развесели својим изузетно складним гласовним саставом.

ЈАГОДА – *Fragaria vesca* L. (дивља) и *F. moschata* Duch. (баштенска) из породице ружа (*Rosaceae*) је вишегодишња биљка са длакавим листовима на дугим дршкама. Цветови су бели, а плодови меки, сочни и црвени. Расте у шумама, на пропланцима, ливадама и пашњацима. Много се гаји као култивисана биљка, а њени плодови се користе за јело или служе за справљање сокова, слатка и џемова.

Јагода има важну улогу у љубавним врачањима. Девојке сачине венчић од лишћа јагоде и коју девојку кроз тај венчић момак погледа, она га одмах заволи. Верује се да није добро сањати јагоде, јер оне предсказују жалост и болест [54, стр. 103]. Да је јагода омиљена због свог слатког и сочног плода, показује веровање по коме се на Спасовдан ранило и ишло у јагоде, пошто се ујутру ништа не једе док се не окусе убране јагоде, први пролећни плод [31, стр. 228–229].

Чај од листа јагоде добар је против ноћног мокрења и пролива. Чај и плод су добри као благи диуретици. Јагоде се користе против болести јетре [11, стр. 206; 30, стр. 102; 54, стр. 103].

Поранила Јајода на воду

Народне породичне песме показују да је мајка била стуб патријархалног живота и морала. У младости често и сама заобиђена при одлукама о сопственом животу, у улози мајке постаје строга и ауторитативна. Међутим, љубав ће, увек јака и млада, проналазити

нове путеве и начине да се потврди као највиша вредност у људском животу:

Поранила Јагода на воду,	„Не бој ми се, Јагодина мајко,
За Јагодом Рагоје на коњу,	Ни синоћ се није прејанула,
За Рагојем Јагодина мајка:	Кад је сшићох и кад је пољубих,
„Сшан, иричекај, Рагоје на коњу,	Но ми рече: 'Дођ' и сушира драги'!"
Млада ми је, нејака Јагода,	
Млада ми је, прејануће ми се!"	[4, стр. 155]

Народ радо и често говори о јагоди:
 Оздо перјаница, озго брада, а у средини турска чалма? (јагода)
 Црвено, малено, цара од коња скида? (јагода)
 Хваљене јагодице – празне котарице.

ОЈ, ЈАГОДО, ИМАШ ЛИ ЈАРАНА

Ој ој ој Ја - го - до, и - маш ли ја - ра - на,
 ој ој ој Ја - го - до, и - маш ли ја - ра - на?
 Ја - ра - на ми јој, јој, јој, ја - ра - на ми, јој, јој, јој,
 за - бо - ље - ла гла - ва, за - бо - ље - ла гла - ва.

– Ој, Јагодо, имаш ли јарана?	– Ој, Јагодо, шшо је долазио?
„Јарана ми забољела љава!"	„Долазио, мене пољубио!"
– Ој, Јагодо, шшо ја боли љава?	
„Синоћ ми је пог пенцере био!"	[64, стр. 303]

ЈАСЕНА, ЈАСЕНИЈА, ЈАСЕНКА – женска народна имена настала према прасловенском и свесловенском називу за дрво јасен. Ова имена су ретка и бирана и у себи обједињују лепоту, оданост и истрајност.

ЈАСЕН (бели) – *Fraxinus excelsior* L. и (црни) – *F. ornus* L. из породице маслина (*Oleaceae*) је листопадно дрво са непарно перастим листовима. Цветови белог јасена су у штитастим цвастима. Има стабала са двополним, само са мушким или само са женским цветовима. Код црног јасена цветови су у метлицама и то двополни или женски. Бели јасен расте на влажним местима виших терена, а црни на сувим

и сунчаним стаништима у континенталним и приморским крајевима српских земаља.

Биље није имало изузетан значај и цену саму по себи, већ је то проишло из веровања примитивног човека да и биљни свет има душу, да се у биље настањује човекова душа и да биље може бити стан каквог божанства или демона. Такво биље названо је сеновито, јер је сен друго име за душу, дух или покојника [55, стр. 74]. Представа о томе да душа добрих људи иде у добро биље, а душе злих људи иду у зло биље, створила је везу између свакодневног и посмртног живота и истакла значај моралних принципа на основу којих се стиче посмртна награда или казна.

Верује се да је јасен сеновито дрво, које припада каквој души или каквом добром демону. Јасен, поред бреста, јеле и бора, припада вилама као митским бићима. Зато Срби у Горњем приморју певају:

*Прођох њору, прођох грућу
Задеде ми јасен клобук,
Сшећнух коња да ја видим,
Али вила на јасену,
Зашећ сшријелу за шешиву,
да усшр'јелим б'јелу вилу,*

[19, стр. 149]

Јасенова гранчица се користи код скидања чини. Која жена жели да више нема деце треба да нађе самоникао јасен, да га сагори а преостали угљен уситни и закопа на скривено место. Од Бадње вечери до Нове године чобани своја стада терају јасеновим прутом. Верује се да јасен расте у подземном свету [54, стр. 103–104].

Семе белог јасена са гумиарабиком и шећером користи се против костобоље [30, стр. 45]. Чај од сувог лишћа добар је против песка у бубрегу и реуматизма. Јасен је лек од брадавица и наглувости [11, стр. 311; 54, стр. 104].

Около двора јасење

Између човека и природе постојала је тесна веза, нека врста пријатељства и другарства. Весели свадбени чин оивичен је благородним дрвећем и цвећем. Од свих женских песама, сватовске су претрпеле највеће промене. Пошто су пролазиле кроз различите облике свакодневног народног живота, у себи су обједињавале разноврсне свадбене обичаје. Суочивши се са новим друштвеним односима и материјалистичким погледом на свет, сујеверје се брзо повлачило, а магија из-

губила свој значај. Ишчезли су многи елементи око веридбе и свадбе пред налетом модернијих схватања и обичаја.

*Около двора јасење
У овом двору весеље,
Млади се Пећар жењаше
Сву браћу зове на свадбу.
Сва браћа њему доходе,
Пећар им вино служаше,
Браћа му чашу примакну,
Све добре часе сиomiњу:
„Све ши, браће, у час добар било!
А ово ши данас у најбољи!”*

[19, стр. 73]

Загонетка скривалица: Која сен може се руком ухватити и пуна кола натоварити, па чак и пећ њима наложити? (јасен)

У ЛИВАДИ ПОД ЈАСЕНОМ ВОДА ИЗВИРЕ

Allegro

f У ли-ва-ди, под ја-се-ном во-да из-ви-ре,
p во-да из-ви-ре, *f* у ли-ва-ди под ја-се-ном,
хеј, во-да из-ви-ре.

The musical score is written on three staves. The first staff begins with a treble clef, a common time signature, and the tempo marking 'Allegro'. The melody starts with a forte dynamic (*f*). The lyrics are written below the notes. The second staff continues the melody with a piano dynamic (*p*) and then returns to forte (*f*). The third staff concludes the phrase with a fermata over the final note.

*У ливади под јасеном вода извире, вода извире,
хај, вода извире.*

*Ту се шеша леиа Каџа, воду захваџа, воду захваџа,
хај, воду захваџа.*

*С брџа јој се момче баца злаџном јабуком, злаџном јабуком,
хај, злаџном јабуком.*

*„Узми, Каџо, узми, злаџо, моја њеш биџи, моја њеш биџи,
хај, моја њеш биџи.”*

*Она му је наџраџ враџа, јер јој не џреба, јер јој не џреба,
хај, јер јој не џреба.*

[61, стр. 45]

ЈАСИКА – женско народно име настало према прасловенском називу дрвета јасика. Стаситост јасике и изузетна осетљивост на најмањи поветарац и непрестано треперење лишћа, узимају се као симбол нежности, заноса, осећајности и изузетне физичке лепоте.

ЈАСИКА или **ТРЕПЕТЉИКА** – *Populus tremula* L. из породице врба (*Salicaceae*) је листопадно дрво, које нарасте тридесетак метара у висину. Листови су јој на танким и спљоштеним петелкама због чега трепере и на најмањем поветарцу (трепетљика). Мушки цветови су у ресама, а женски у тамносмеђим и viseћим мацама. Плод је чаура. Јасика цвета у марту и априлу пре листања. Распрострањена је до виших предела по свим српским крајевима.

Јасика је заузимала значајно место у многобожачком веровању нашег народа. Из хришћанског периода потиче више прича по којима је јасика уклето дрво. По једној причи из Мачве, Богородица се у бекству са Христом склонила под неку честу, али ту није могла да остане због устрепталих јасика. Тада је Бог прокуне да не трепти од ветра и кише већ од страха божијега. Јасику је проклео Бог и због тога што се све дрвеће поклонило пред Христом, а само она није [42, стр. 129]. Проклела ју је и Богородица, јер од њеног треперења није могла да чује појање светог Петра и светог Николе, свете Анђелије и свете Марије [21, стр. 179]. Све ове апокрифске приче показују како је лепо дрво јасике запало у немилост нове вере.

Мезгра од јасике се привија на опекотине. Болесника од врућице треба купати у куваном лишћу јасике. Чај од коре овог дрвета лек је од зубобоље [54, стр. 105].

А јасика не родила

Поред митолошких и хришћанских верских песама, постоји група тзв. христијанизованих песама, у којима су испреплетени пагански и хришћански елементи. Толерантан однос ова два веровања био је од великог значаја за народну религију, јер је њиме наше многобожачко веровање добило дубљи етички карактер, а хришћанство топлину и маштовитост, својствену нашим прецима. У њима се сусреће мотив проклињања, а лик Богородице је заменио лик виле:

*Ој на д'јелу на толему
Млоћа праћа савезена
Светша црква сапраћена
У њој њоју до два свеца:*

*И њо тори свако дрвце,
А јасике не умучка,
Већ јасика шрејешала;
Љушо куне Божја мајка:*

Свети Петар и Никола;
 Сестрице им ошћ'јевале:
 Анђелија и Марија,
 Слушала их Божја мајка,
 Свако чедо умучкава

„Свако дрво уродило,
 А јасика не родила,
 Већ јасика шрејешала;
 Усред љеша и без вјешра!”

[19, стр. 125]

СВЕТА ПЕТКА ЦРКВУ МЕЛА

Ој у - ба - ва, ма - ла мо - мо, -
 Све - та Пет - ка - црк - ву ме - ла,

Света Петка цркву мела,
 Усред небо међу маће,
 у њум поју девеш поја,
 Девеш поја, девеш ћака
 И дванајес калуђера.
 Доцула ти божја мајка,
 Па ти она говорила:
 „Сћани, водо, сћани, ѿоро,
 Да слушамо девеш поја,
 Девеш поја, девеш ћака
 И дванајес калуђера!”

Све сћануло, пресћануло,
 Трејешљика не сћанула,
 Проклела ју божја мајка:
 „Еј, дабогда, шрејешљике,
 Не сћанула, пресћанула,
 Ниши ѿрод ѿродила,
 Само шакој шрејерила!”
 Ој убава, мала момо!

[65, стр. 47]

ЈАСМИНА, ЈАСМИНКА – женска народна имена настала према имену украсног грма и цвета јасмина. Назив јасмина је арапско-персијског порекла (персијски *jasāmin*) који је у српски језик дошао преко турског или грчког језика (новогрчки *γιασεμί*). Имена симболизују оданост, нежност, маштовитост и животну снагу.

ЈАСМИН – *Jasminum officinale* L. из породице маслина (*Oleaceae*) је украсни грм топлијих поднебља. Има двополне миришљаве беле, жуте или црвене цветове. Цвета у фебруару или марту, а плод је боба. Много се гаји по баштама и парковима.

У другом периоду нашег биља [42, стр. 223], Срби су из више извора добили разноврсне благородне воћке и раскошно баштенско цвеће. Њихове многоструке користи, изузетна лепота и мириси, испуњавали су радошћу и весељем душу нашег народа, али нису успели да задобију поверење које би им допустило да уђу у сферу духовности нашег народа.

Тако и јасмин, који краси наше баште, нема никакву улогу у српском веровању, зато што је у наше крајеве пренет у време турских освајања и националних страдања.

Чај од сувог лишћа јасмина добар је за повећано знојење и за лечење реуматизма [11, стр. 312].

Алекса Шантић је опевао у чувеној песми Емина [58, стр. 24] свој снажни доживљај прелепе девојке под јасмином. Музичка обрада песме је прихваћена као народна.

ЕМИНА

Largo - rubato

Си-ноћ кад се вра-тих из топ-ла ха-ма-ма
кад та-мо у ба-шти, у хла-ду ја-сми-на
про-ћох по-крај ба-ште ста-ро-га и-ма-ма;
с иб-ри-ком у ру-ци ста-ја-ше Е-ми-на.

*Ја, каква је, ђусџа! Тако ми имана,
Сџид је не би било да је код сулџана!
Па још када шеће и џлећима креће...
Ни хоџин ми заџис више џомоћ' неће!...*

*Ја јој назвах селама. Ал' моџа ми дина,
Не шће ни да чује лиџеџа Емина,
Но у сребрн ибрик захиџила воде
Па џо баџиџи џуле заливаџи оде;*

*С џрана вјеџар духну, џа низ џлећи џусџе
Расџлеџе јој оне џлеџениџе џусџе.
Замириса коса к'о зумбули џлави,
А мени се крену буруреџи у џлави!*

*Мало не џосрнух, мојеџа ми дина,
Ал' мени не дође лиџеџа Емина.
Само ме је једном џоџледала мрко,
Ниџи хаје, алчак, шџо за џоме црко!...*

[83, стр. 87]

ЈЕЛА, ЈЕЛИКА, ЈЕЛИЦА, ЈЕЛКА, ЈЕЛКИЦА – женска народна имена настала према прасловенском и свесловенском називу дрвета јеле [42, стр. 132]. Јела је веома омиљено дрво и наши преци су га у песмама опевали, показујући своје дивљење и поштовање: „Расла јела јелика / на два брда велика. / То не била јелика, / већ девојка велика” [19, стр. 172]. Зато је сасвим природно да су према њеном називу стварали и надевали имена, са жељом да им кћери буду витке и лепе

као јела. У народу се каже да је девојка висока и танковијаста које вата јела. Имена симболизују физичку и духовну лепоту, отменост, тајанственост и женственост. Ови антропоними, формирани према фитонимима, разликују се од оних који су изведени од грчког имена Хелена (Елена) [12, стр. 261].

ЈЕЛИБОРА, ЈЕЛИБОРКА – сложена имена која у својој основи имају фитониме јеле и бора.

ЈЕЛА (чам) – *Abies alba* Mill. из породице борова (*Pinaceae*) је зимзелено витко дрво које нарасте и до 60 метара у висину. Игличисти листови на наличју имају две беличасте пруге. Женски цветови су у облику малих усправних шишарки. Мушки цветови су жућкасти и смештени у пазуху иглица. Јела је једнодомна биљка која расте на дубљим и влажним земљиштима по свим српским земљама. Јелово дрво је цењено.

Јела је омиљено дрво које је присутно у животу и веровању наших људи. Зато је саде поред куће и негују да расте уз девојке.

Јела се као сеновито дрво сади поред девојачког гроба или из њега ниче. Верује се да се у крошњама јела налази станиште вила, где се ова дугокоса митска бића, изузетне лепоте, окупљају и дозивају једна другу. Постоји предање да је Свети Сава у дубокој старости сео под јелу да се одмори, и тада га је Бог позвао к себи. Тако се он с тог места узнесе на небо, а јелу благороди да буде зелена и лети и зими [52, стр. 465].

Песничка слика, у којој се хајдук Богу моли под зеленом јелом, показује да је јела поштована као свето дрво, тј. својеврсни свети храм и у новом веровању. Наш ће митски јунак Краљевић Марко умрети после триста година живота на Урвин планини испод двеју танких витких јела, које су гору врхом надвисиле и зеленим листом зачиниле [20, стр. 315].

Млади изданци јеле и бора одвајкада су сматрани као добар лек (чај или сируп) против плућних болести или за инхалацију. Процеђен сок од јелове смоле са коцком шећера узима се два месеца сваког јутра нашег срца, против туберкулозе плућа [30, стр. 82, 83, 84 и 89].

Сломљен љубавним јадом, млад човек отвара своје срце пред биљним светом који га окружује и тако заједно представљају једну моралну заједницу. Развијено осећање за истину и правду увело је у наш живот мотив клетве, као облик кажњавања преступника. Снага и домет клетве исказивани су предметима и појавама из природе. Витко стабло и лепа крошња јеле, задивила је народног песника и зато је она најчешћи човеков саговорник.

Болан Јово њо њори ходио,
 На вишју се јелу наслонио:
 „Вишја јело, мене боли љава.”
 – „Болан Јово, не боли ше с мене,
 Већ ше боли с шрију девојака,
 Које су ши зарукавље везле;
 Једна везла, двије шебе клеле:

Колико је на рукаву љрана,
 Толко било на Јовану рана!
 Колико је њо љранама кука,
 Тол’ко било на Јовану мука!
 Колико је у рукаву жица,
 Толико ја уд’рило сџр’јелица.”
 [19, стр. 241]

БОСА МАРА БОСНУ ПРЕГАЗИЛА

Allegretto

Бо - са Ма - ра, Бо - сну пре - га - зи - ла, -
 Бо - сну пре - га - зи - ла, ај, бо - са Ма - ра,
 Бо - сну пре - га - зи - ла.

Боса Мара Босну љрегазила,
 На вишју се јелу наслонила,
 Вишјој јели шихо љоворила:
 – Вишја јело, ши високо расџеш,
 Кад ше љишам, љраво да ми кажеш:
 Је ли ми се граџи оженио?

– Јесџе, јесџе, већ љодину дана,
 Оженио и чеџо добио,
 Женско чеџо, име му је Мара,
 Кад сџомиње у срџе ја мине.

[83, стр. 49]

ЈОРГОВАНА, ЈОРГОВАНКА – женска имена настала према називу цвета и дрвета јоргована. Реч јоргован је балкански турцизам персијског порекла (турски *erguvan*, перс. *arguwan*). Име симболизује физичку лепоту, наглашену емотивност, шарм, романтичност и искреност осећања.

ЈОРГОВАН (у неким крајевима љљљак, од турског *leylac*, арапски *lilak*) – *Syringa vulgaris* L. из породице маслина (*Oleaceae*) је украсни грм или мало дрво са срцастим или јајастим листовима. Цвета у априлу или мају. Йубичасто црвени или (ређе) бели цветови су у гроздастим цвастима. Плод је чаура.

Јоргован не заузима значајно место у српском култу везаном за цвеће и дрвеће, али је због мирисног цвета омиљен и широко прихваћен. Пошто је то дрво које рано у пролеће процвета, бере се са осталим биљем уочи Ђурђевдана, и њиме се ките прозори, врата и ограде [54, стр. 108–109]. Постоји предање да је краљ Милутин, у знак љубави и добродошлице према будућој жени, Јелени Анжујској, долину Ибра засадио јоргованом. Одатле је Долина јоргована синоним за велику

љубав, преданост и жртвовање. Јоргован је омиљено девојачко цвеће и оне га радо носе у коси.

Зејтин (или маслиново уље) у коме је 15 дана стајало цвеће јоргована добар је за мазање места оболелих од реуме [30, стр. 129]. Осушена кора младих гранчица, суви миришљави цветови, листови и плодови користе се као чај против напада грознице [11, стр. 350 и 438].

Најчешће се у народној песми девојка или младић обраћају сунцу, месецу, гори, дрвећу, разноврсном цвећу, или се између њих води дирљив и поверљив разговор:

*Јортоване, сунце ојрејано,
сунце ојрејано,
џушћи ѓране до зелене шраве,
џлави јортоване,*

*да уберем кишу швоја цвећа,
да закишим моје џлешенице*

[4, стр. 83]

КО Т' ПОКИДА СА ГРЛА ЂЕРДАНЕ

Largo ♩ = 44 (rubato)

Ко т' по-ки-да са гр-ла ђер-да не,
ко ти про-су - би-сер и мер-ца - не? Ју-трос ра-но
ја у ба - шту, ма - ти, по - ђох пр - ве
јор-го - ва - не бра - ти; За ђер - дан ми
за-пе рос-на гра - на, па се про - су
и-спод јор-го - ва - на.

*А шћо су шћи муџне очи шћако,
К'о да ниси сћавала никако?
– Нећје славуј џјеваше са ѓране,
Ја та слушах све до зоре ране;
Мила џјесма занесе ме, оји,
Од милине ја очи не склоји'.
Кћери моја, шћуто моја, јао,
А ко шћи је њедра раскојчао?*

*– Не карај ме, моја мајко мила,
Па и шћи си нејда млада била;
Младосћ бујна, а и зора рујна,
Раскојчаше моја њедра бујна.*

[83, стр. 97]

К

Кадива, Кадивка, Кајсија,
Калина, Калинија, Калинка,
Калопера, Калоперка, Каравила,
Каравилка, Каравиљка,
Карамфилка, Карамфиљка,
Каранфила, Каранфилка,
Каранфиљка, Каренвила,
Каћуна, Каћунка, Кита,
Китана, Кितिца, Китка,
Китна, Ковиљка,
Конопља, Коштана,
Кримка, Крина,
Кринка, Купина,
Купинка

КАДИВА, КАДИВКА – женска имена настала од назива биљке и цвета кадифе (кадиве). Турцизам кадифа (турски – *kadife*) означава фину мекану тканину (сомот, баршун) са густим длачицама, по чему је и ова биљка добила име. Кадифа је омиљена баш због свог прелепог цвета баршунастих латица. Наши преци су именовали своје кћери именом овог цвета са жељом да буду лепе, срећне и умиљате. Ова имена су честа у нашем народу.

КАДИВА, КАДИФА (велика) – *Tagetes erectus* L. и **КАДИВКА, КАДИВИЦА, КАДИФИЦА** (мала) – *Tagetes patula* L. из породице главочика (*Asteraceae*) су култивисане (ређе подивљале) украсне једногодишње или вишегодишње биљке, које народ радо узгаја по баштама. Наспрано распоређени листови су перасти или режњевити, а понекад копчасти. Цветне главице су жутонаранцасте са розе или браон преливима и пуне језичастих цветова (велика) или жуте и делимично смеђе (мала кадифа). Цвета од пролећа до јесени.

Кадифа заузима значајно место при сетвеним пословима. Њоме се ките волови и плуг код првог орања, а у семе које се сеје стављају се кадифа и босиљак, како би се магична снага овог биља пренела на будући род. Из истих разлога момци су овим лепим цвећем китили своје капе („На глави им капе кадифлије”). Поред босиљка, и кадифа има значајно место у мртвачком обреду. Ако умре млада жена, у њен ковчег се ставља кадифа да би се њен муж поново оженио [54, стр. 109 и 237].

Од кадифе, мале и велике

Од осталих чланова колектива, народни песник се издвајао даром запажања и израза. Прозаичну сеоску средину, у којој се зором устаје и цео дан тешко ради, представио је поетском сликом љубавног простора, у коме човек, цвет и гора представљају јединство ведрине и радости.

За јорицом село помалено,   Од селена и од калопера,
 Помалено ал' је окићено,   Од босиља и од шрандафиља,
 Крозана ироћи не мојаше,   Од кадифе, мале и велике.
 Од момака и од девојака,   И од оне ишијоме ружице.
 И од оној цвећа свакојака: [19, стр. 409]

ОЈ, УЖИЦЕ, МАЛИ ЦАРИГРАДЕ

Andante sostenuto

Ој, У - жи - це,   ој, У - жи - це, -
 ма - ли   Ца - ри - гра - де,   ма - ли   Ца - ри - гра - де.

Ој, Ужице, ој, Ужице,
 Мали Цариграде, мали Цариграде!

Кроз шебе се, кроз шебе се
 Проћи не мојаше, ироћи не мојаше.

Од момака, од момака
 И од девојака, и од девојака.

И од оној, и од оној
 Цв'јећа свакојака, цв'јећа свакојака.

Од кадифе, од кадифе
 Мале и велике, мале и велике.

И од оне, и од оне
 Румене ружице, румене ружице.

[74, стр. 53]

КАЈСИЈА – женско народно име настало према називу за дрво и плод кајсије. Реч кајсија (шефтелија) је турског порекла (тур. *kaysi*). Боја кајсије је топла и нежна и зато се са њом пореди девојачко лице. Име симболизује духовну и физичку лепоту. Ово женско име је ретко у нашем народу.

КАЈСИЈА или у неким крајевима **ШЕФТЕЛИЈА** – *Prunus armeniaca* L. из породице ружа (*Rosaceae*) је омиљена жбунаста или дрвенаста воћка. Цвета пре листања у марту или априлу. Цветови су бели или бледоружичасти. Округласти, сочни и жутонаранчасти плодови, су

румени на сунчаној страни. Ово ретко и плодно дрво пореклом је из Азије, а његове сорте се много узгајају у српским земљама. Плодови кајсије су веома цењени у исхрани, за прављење сокова, џемова, ракије и ликера, али и због свог лепог изгледа.

Иако га одликује бујна крошња, леп цвет и сочни плодови, ово дрво се не спомиње у народном веровању. Кајсија ће поделити судбину са осталим биљем које се проширило у периоду турског освајања и пред којим ће народно веровање и народне песме остати затворене и неповерљиве.

У народним песмама нема много маште. То су најчешће слике из реалног света у облику кратке приче, на коју се надограђује емотивни слој песме. Љубавна прича је уоквирена описом природе који се доживљава као један од најзначајнијих уметничких поступака у песми.

Текла вода шекелија,	Љуби ли се Анђелија?"
Над њом расла шевџелија,	„Божји био, млад делија,
Под њом сједи Анђелија,	И пије се шекелија,
Ошуд иде млад делија:	И једе се шевџелија,
„Божја ђомоћ, Анђелија,	И љуби се Анђелија.”
Пије ли се шекелија?	
Једе ли се шевџелија?	[19, стр. 257]

ЈА ПОШЕТАХ ШЕФТЕЛИ СОКАКОМ

Larghissimo ♩ = 92

p Ја по-ше - тах шеф-те - ли со - ка - ком; *p* шеф-те-ли со -

cresc. ка - ком. - *f* гђе ђе - вој - ке бе - ру *pp* шеф-те-ли - је.

Ја ђошеџах шефџели сокаком,	Говорила лијеџа ђевојка:
Гђе ђевојке беру шефџелије:	„Не дам шеби моје шефџелије,
„Дај, ђевојко, једну шефџелију,	Боља ј' моја једна шефџелија
Ја ћу шеби д'јелу анџерију.”	Нећо џвоја д'јела анџерија.”
	[75, стр. 197]

КАЛИНА, КАЛИНИЈА, КАЛИНКА – женска народна имена настала према свесловенском називу дрвета и плода калине. Ова имена краси необична благозвучност и тајанствена лепота. Она симболизују младост и лепоту.

КАЛИНА – у српском језику најчешћи назив за биљку *Ligustrum vulgare* L. из породице маслина (*Oleaceae*), али и за биљке *Viburnum*

lantanium L. (удику) или *Viburnum opulus* L. (калинку). Калина је листопадни грм са дугуљастим, полукожастим листовима. Двополни бели цветови, непријатног мириса, смештени су у густим метлицама. Цвета од маја до јуна. Плодови су црне сјајне бобице. Распрострањена је по српским земљама. Цењена је у хортикултури за живе ограде.

У бајалици која се изговара „аласаном” човеку, коме су але узеле памет и здравље, врачара се обраћа вишеименој али: „Молим се вама Калино, Смиљано, Огршћано, Магдалено, да му опростите и лек му дате.” У нашем народу има више представа о алама: то је некакво црно и страшно биће у виду ветра, нека велика и груба змијурина са великим крилима, са три главе, и лети (55, стр. 260).

Народ користи кору и листове калине за испирање уста и грла, против пролива и за лечење кожних болести [11, стр. 220].

Тежак живот у патријархарној задружној кући испијао је младу женску снагу и лепоту. Жена је трпела и ћутала и тако вековима, гурнута у страну, бдела над огњиштем и породом.

<i>Калину мајка угала</i>	<i>кад дрући ишли зајоју,</i>
<i>у шешку кућу целевску.</i>	<i>стио брва козе помузем;</i>
<i>Калина жући и бледи,</i>	<i>кад бела зора зазори,</i>
<i>Калину мајка иићује:</i>	<i>ја девети крава помузем;</i>
<i>„Што си ми жућа и бледа?”</i>	<i>кад јарко сунце изиреје,</i>
<i>„У велик ја сам шереша:</i>	<i>дванаест слуге испраћим.”</i>
<i>кад први ишли зајоју</i>	
<i>стио брва овце помузем;</i>	

[37, стр. 87]

За калину се у народу каже: Лијепа је калина гледати, ал’ је грка зобати.

КАЛИНО, МОМЕ, КАЛИНО

Ка - ли-но, мо-ме, Ка - ли-но, Ка - ли-но, цве-ће, ша - ре - но,
ајд' мо-ме да се зе - ма-ме, ајд' моме да се зе - ма-ме!

<i>Калино, моме, Калино</i>	<i>Ситно камење број нема,</i>
<i>Ајд' моме да се земаме!</i>	<i>Дубока вода брод нема,</i>
<i>Не може, брацо, не може,</i>	<i>Сујаре јаре лој нема,</i>
<i>Не ли смо ћуста родбина:</i>	<i>Убава мома род нема.</i>
<i>Чича и шата два браћа,</i>	
<i>Нана и срина јешрве,</i>	

[69, стр. 44]

КАЛОПЕРА, КАЛОПЕРКА – женска народна имена настала од назива за биљку калопер, који је у српски језик могао да уђе двојачко. Према једном мишљењу, то је талијанизам (*garufli* – жалфија), а према другом то је турцизам (*karafil*) пореклом из грчког језика (*καροφυλλον*). Ова омиљена, украсна и мирисна биљка симбол је љубави и брачне слоге.

КАЛОПЕР – *Tanacetum balsamita* L. из породице главочика (*Asteraceae* L.) је зељаста, украсна, мирисна, гајена или подивљала биљка. Листови су целовити или лирасти. Језичасти цветићи у главицама су кратки или их нема. Калопер је распрострањен по српским земљама, а посебно у топлијим крајевима. Често се користи као зачин. У неким крајевима народ по појмом калопер подразумева и жалфију (немачки калопер).

Калопер је опеван у старијим обредним песмама. Заједно са осталим магичним травама, он има значајно место у ђурђевданским љубавним враџбинама. Калопер има снагу да чува и јача љубав, доноси срећу, спречава свађу и сваку несрећу. Жена даје своме мужу калопера да је не би отерао. Верује се да је калопер Богородичин цвет, пошто га народ још назива и Маријина трава [54, стр. 110].

Калопер је лек који се употребљава против стомачних болести, глиста, грчева материце, запаљења очију и кожных упала [11, стр. 295].

Ој девојко љава

Женска лепота спада у оне мотиве који су прошли векове и до нас дошли у неизмењеном облику. Идеал женске лепоте био је: црне очи и дуге трепавице, црна коса, румено лице, танак и витак стас. Уз све то, девојка треба лепо да пева и игра и да је спретна у раду. У нашој народној песми ређе се могу наћи примери где се за идеал сматрају плаве очи и плава коса.

*Ој девојко љава!
Чула ти се вала
Чак до Цариграда.
Ти си љосејала
Шестојер калопер
И рани босиљак;
Ту су с' навадили
Момци нежењени,*

*Босиљак ти беру,
Калопер ти секу,
И шебе вредају
Младу да обљубе.
Не дај се, девојко,
Млада црвариши.*

[19, стр. 107]

НЕ КРИЈ СЕ, ДЕВОЈКО

Не криј се девојко, не криј
се девојко, ој,
не криј се девојко!

– Не криј се, девојко,   за њојовој сина
њод лисџ, њод калојер!   кој' њерешом њише
Ми џе њознајемо   њо небу облаци,
да си исџрошена,   њо земљи јунаци.
за инђака џака,
за Марка јунака,   [63, стр. 48]

КАРАВИЛА, КАРАВИЛКА, КАРАВИЉКА, КАРАМФИЛКА, КАРАМФИЉКА, КАРАНФИЛА, КАРАНФИЛКА, КАРАНФИЉКА, КАРАНФИЛКА – женска имена настала према називу цвета каравиље или каранфил. Ови турцизми (турски *karanfil*) воде порекло из грчког језика (*καρυφύλλον*). У једној божићној песми Срба са Косова каже се:

*Сшојан има џри девојке:
Једна Мара, друја Кара,
а џређа је Каранфила, ...*
[5, стр. 58]

Лепота цвета каранфила привукла је пажњу и придобила трајну наклоност нашег народа. Лична имена су давана због изузетног квалитета цвета. Символизују одлучност, постојаност, амбициозност, свестраност, а посебно физичку лепоту и животну радост.

КАРАВИЉЕ и КАРАНФИЛ су различити називи за исто биље (каранфили) – *Dianthus corymbosus* S.S. или *Dianthus caryophyllus* L. из породице каранфила (*Caryophyllaceae*). Каранфили су род једногодишњих или вишегодишњих зељастих, ређе грмоликих, украсних биљака. Имају уске листове који су наспрамно распоређени. Каранфили имају двополне пуне и мирисне цветове, црвене, ружичасте или беле боје. Много се гаје по баштама и у хортикултури.

Иако је каранфил биљка из тзв. другог периода, он је задобио симпатије нашег народа и делимично ушао у култно биље. У свадбеним обичајима, њиме се кити бардак с ракијом. Жена мужу даје каранфил

да се не карају, већ да се воле и слажу. Каранфил се бере на Крстовдан и натопљен у води са босиљком и чубром даје се породили да би се лакше породила. Новорођенче се купа првих четрдесет дана у води у којој је потопљено ово биље да би било заштићено од урока и болести [54, стр. 111]. Овај цвет је постао незаменљив у свакодневной култури живљења. Радо га поклањамо по један или у букету, а драга особа препознаће наша осећања и поруке преко боје цвета. Тако, црвени цвет симболизује љубав, жути љубомору, бели чедност, а цвет розе боје је симбол нежности.

Код отежане циркулације крви и трњења ногу и руку, добар је сируп од цветних листића каранфила. Цветни сируп гаси жеђ код људи који имају грозницу [11, стр. 371 и 431].

Нигде човек није ближе природи него у љубавним народним песмама. Тренуци снажних осећања и доживљаја исказани су преко разноврсног биља, или су смештени у бирани природни простор. Међутим, народни песник се није дивео природи и њеној лепоти (као што ће то чинити песници уметници), јер је био у свакодневном додиру са њом и доживљавао је као део свог материјалног живота. Човек је косио цветну ливаду, секао снажна стабла борова и храстова, брао трешње и јагоде и уживао у њиховој сласти. Прошло је много времена до оног тренутка када ће народни песник уживати у лепоти природе и када ће то изразити као снажан естетски доживљај. То је био знак присуства више духовне културе. Граница између усмене и писане (народне и уметничке) поезије постала је тада невидљива.

Каранфил је у народној песми опеван као девојачко цвеће или као леп и заљубљен младић.

<i>Каранфиле, цв'јеће моје,</i>	<i>Мој ће драги уздисаџи.</i>
<i>Још да ми је сјеме твоје,</i>	<i>Уздах ће се далеко чуџи,</i>
<i>Ја бих знала ће д' сијала –</i>	<i>Чак до неба и до Боџа.</i>
<i>Моје драџом џод џенџером,</i>	<i>Боџу ће се ражалиџи</i>
<i>Кад мој драги леџне сиџи,</i>	<i>Нас ће двоје сасџавиџи.</i>
<i>Каранфил ће мирисаџи,</i>	[37, стр. 10]

КАРАНФИЛ СЕ НА ПУТ СПРЕМА

Каранфил се на њуџи сирема и њева,
 аман, аман, на њуџи сирема и њева;
 а драга му коња седла и њлаче,
 аман, аман, коња седла и њлаче.

Каранфиле, цвеће моје из башиџе,
 аман, аман, цвеће моје из башиџе;
 Ти одлазиш, коме мене остављаши,
 аман, аман, коме мене остављаши!

Остављам џе мојој мајци и џвојој
 аман, аман, мојој мајци и џвојој;
 Шџа ће мени моја мајка и џвоја
 аман, аман, моја мајка и џвоја
 кад ја немам џебе младој дилбера
 аман, аман, џебе младој дилбера.

[79, стр. 109]

КАЂУНА, КАЂУНКА – женска народна имена настала према називу биљке и цвета каћун. Назив каћун је балкански турцизам (турски – *gakin*). Ова биљка кити пролећне ливаде и пашњаке својим чудесним цветовима. Зато се у народу каже каћунити се, што значи китити се, украшавати се. Име упућује на животну радост, младалачки занос и лепоту.

КАЂУН, КАЂУНАК (салеп) – *Orchis militaris* L. или *Orchis morio* L. из породице каћуна (*Orchidaceae*) су вишегодишње зељасте биљке са јајастим кртолама (каћуницама). Врло лепи љубичасти, сиворужичасти, понекад бели цветови су у класовима или гроздовима. Распрострањен је по влажним пољима у свим српским земљама. Прах добијен од кртола каћуна користи се за справљање пријатног напитка салеп. У неким крајевима назив каћун односи се на мразовце или шафране, који такође имају веома лепе цветове.

У нашем народу се верује да каћун има апотропејску моћ. Корен каћуна се носи под пазухом да деца не би умирала [54, стр. 112].

Салеп се у народу узима за подмлађивање, као лек против катарa (запаљења слузокоже) и пролива код деце [11, стр. 189; 54, стр. 112].

То што гиздави каћун није опеван у народној поезији, може да се протумачи законима природе. Као што извесно цвеће у природи не може да стоји поред другог већ једноставно угине од његове близине, тако и народни певач у свој песнички букет није уврстио овај цвет, мада се у народу каже: Ођео се ко каћун.

СИРОТИЦА КАЂУНКА

Си - ро - ти - ца Ка - њун - ка, - Ла - за - ре.

си - ро - ти - ца Ка - њун - ка.

*Сироти́ица Каћунка,
Што́ си нема ма́чица,
Току́ има ма́чија.
Ма́чија ме бу́ђеше:
Сй́ани, сй́ани, Каћунко,*

*Дру́ичке шй́ сй́анале
И дво́рове шомеле
И сй́олове ре́гиле
И шй́оаче месиле.
[61, стр. 26]*

КИТА, КИТАНА, КИТИЦА, КИТКА, КИТНА – женска народна имена настала према прасловенском и свесловенском називу за свежањ цвећа или гроздасту цваст биљака. Постоји тумачење да су нека од ових имена настала од имена Ракита [12, стр. 266]. Ова имена симболизују раскошну физичку лепоту и љубавну срећу.

КИТА, КИТИЦА, КИТКА – (*Fasciculus flogum*) је свежањ, снопић или букет цвећа, али и свежањ струкова, стабљичица, влати, гранчица, лишћа или плодова с петелкама и лишћем. Под овим називом се подразумева и цветно растиње и цвеће.

Заједно у свежњу, у кити, цвеће има посебну моћ у разним приликама (ђурђевданско и ивањско цвеће). Зато је у нашем народу кићење веома често, посебно на сам Ђурђевдан, Ивањдан и Петровдан или уочи њих. Народ верује да китити се у сну значи кратку, пролазну радост. Бацити киту цвећа (букет), значи растанак са драгом особом, а примити, срећу у љубави. Увело цвеће у букету предсказује неузвраћену љубав [39, стр. 172]. Верује се да осушен свежањ ђурђевданског или ивандањског цвећа има јаку исцелитељску моћ.

Народна лирска песма представља поуздано сведочење о животу наших предака, у коме је цвеће имало веома значајну улогу, као што га има и данас. Цвеће се бира по лепоти и слаже у киту, са жељом да се онај коме је намењено што више обрадује. Латиче одабраног цвећа су својим немуштим језиком преносиле љубавне јаде и патње, али и љубавну чежњу и срећу.

У нашој патријархалној заједници, директан разговор младића и девојке био је скоро недопустив, па је поклањање цвећа имало далеко већи значај него што нам се сада чини. Данас се људи опредељују за велике букете, заборављајући да би лепа кита разноврсног цвећа више обрадовала драгу особу.

*„Покрај, Кишо, шокрај мори
Да се не удавиш мори!”
„Ако се удавим
Што жалба за мене?”
„Ја не жалим шебе
нешо русе косе!
Покрај, Кишо, шокрај,*

*„Ја не жалим шебе
нешо шажан веђе!
Покрај, Кишо, шокрај,
да се не удавиш!”
„Ако се удавим
шито жалба за мене?”
„Ја не жалим шебе*

да се не удавиш!"

нећо алфан чело."

„Ако се удавим

што жалба за мене?"

[4, стр. 140]

АЈДЕ, КИТО, РУСЕ КОСЕ ИМАШ

Dosta živo

Ај - де, Ки - то, ру - се ко - се и - маш, ај - де,
Ки - то, ру - се ко - се и - маш, дра - ги,
дра - ги, на - зли, Ки - то, ши - ћер - но,
дра - га ду - шо ме - це - на.

– Ајде, Кишо, русе косе имаш,
Ајде, Кишо, русе косе имаш,
Драћи, граћи, назли, Кишо, шићерно,
Драћа душо медена!

– Ајде, Кишо, русе косе имаш,
Ајде, Кишо, бело лице имаш,
Ајде, Кишо, црне очи имаш,
Ајде, Кишо, рамна снаћа имаш.

[78, стр. 35]

КОВИЉКА – женско народно име настало према прасловенском и свесловенском називу за ковиље. Ова биљка остаје лепа и миришљава и када је осушена. Ковиље је девојачко цвеће. По својим карактеристикама постало је симбол верне и одане љубави и девојачке невиности. Име је омиљено и раширено у нашем народу.

КОВИЉЕ – *Stipa pennata* L. из породице трава (*Poaceae*) је вишегодишња бусенаста биљка. У дугуљастој метлици има дугачко и мекано перјасто осје. Више врста ковиља распрострањено је по свим српским земљама.

Из неких обредних поступака види се да ковиље има заштитничку моћ. На Спасовдан се кита ковиља веже за јасенов прут и забоду у лесу на тору, да вук не би ушао [42, стр. 113]. На Ђурђевдан се са осталим цвећем бере и ковиље, којим се ките куће и торови. Сеоска младеж се увек радо китила ковиљем. Приповеда се да су некада сестре Вида и

Ковиљка саградиле градове, Вида град на планини Видојевици, а Ковиљка Ковиљачу, где озидана извор лековите воде [17, стр. 291].

Ковиље нема примену у народном лечењу.

Без обзира на то што су у патријархалном животу владали закони који су спајали богате са богатим, угледне са угледним, а сиромашне са сиромашним, наш човек се није мирио са таквим кршењем природног права. Многобројне песме које су изникле из љубави, поуздан су сведок да су наши преци кроз векове неговали и преносили истинску љубав. Ковиље је врло чест мотив у српској лирској народној песми, најчешће у друштву са смиљем и босиљем.

*Ал' је лејо младо закићено,
По ред смиље, ђо ред ковиље;
Смиље ми се на ковиље смије,
Ко 'но момче на младо девојче.*

[19, стр. 338]

ЛЕПА ПАВА У КОВИЉУ СПАВА

*Лејо Паве у ковиљу спава,
Њој се Раде кроз ковиље краде.
„Лејо Паве, оћеш ђоћи за ме?“
„Лејо Раде, шћи ћеш дајти за ме?“
„Лејо Паве, дају блајо за шће.“
„Лејо Раде, неће браћа блајо.“*

*„Лејо Паве, дају чову за шће.“
„Лејо Раде, неће браћа чое.“
„Лејо Паве, дају коња за шће.“
„Лејо Раде, неће браћа коње.“
„Лејо Паве, дају себе за шће.“
„Лејо Раде, даће мене за шће.“*

[19, стр. 236]

КОНОПЉА – женско име настало према свесловенском називу биљке конопље (новоперсијски – капаб, грчки – κάμβαση, турски – керпџ). Ово женско име спада у стара српска имена која се губе из именослова, а симболизује физичку лепоту жене, пре свега стас и раст. У народу се и данас често каже да је девојка порасла као конопља или да је танка као конопља.

КОНОПЉА – *Cannabis sativa* L. из породице конопљи (*Cannabaceae*) је једногодишња дводомна зељаста биљка. Има усправно и у горњем делу разгранато стабло. Листови су прстасто састављени. Зеленасти цветови појаве се касно у лето. Мушки су у метлицама, а неугледни, женски, на кратким класовима. Биљка је пореклом са Истока. Некада се код нас много гајила. Од ње се добија одлично текстилно влакно за прављење ујади, платна и једара.

Данас је скоро заборављена некада веома важна улога конопље у човековом животу. Сачувана предања показују да је конопља веома цењена и да је цела година била у њеном знаку: у пролеће сејање, у лето сеча и потапање у воду, сушење, обијање, извлачење и прављење кудеља, у јесен и зиму предење и ткање. Све је то праћено колективним радом, весељем и песмом. У српским крајинама се певало:

*Крајишници куд ћемо на прело,
ил' на Кордун ил' у Личко село.*

Деца су одрастала уз савијена мајчина рамена и зујање вретена, а и данас старије генерације чувају слику породичне идиле и не ретко је супротстављају данашњим породичним односима.

У нашем народу постојао је низ веровања о томе како се конопља сеје, сече и потапа у воду, када се сме, а када не сме прести и ткати. Да би конопља била бела, семе се увек ставља у белу торбу, а уз семе је обавезно јаје. По завршетку сетве жена баца увис торбу и каже: „Да Бог д“ да конопља буде овако висока” [54, стр. 238]. Исто тако, када домаћин унесе бадњак у кућу подигне га увис и каже: „Оволика конопља и жито у овој години.”

Плодови и цветови конопље се користе за лечење органа за варење и мокраћних путева. Млеко у коме су скуване семенке конопље, ушприцава се у болесне уши из којих се цеди гној. Чај од лишћа добар је против реуматизма, кожних осипа, бубуљица и лишјајева [11, стр. 398; 30, стр. 25].

Пошто су певане уз рад, или су певале о раду, посленичке песме спадају у најстарије лирске народне песме. Оне су се мењале као што су се мењали и облици друштвеног рада. Без обзира из ког времена потичу, ове песме обједињују заједничке особине, као што су животна радост и ведрина, тежња за личном срећом и истицање радне снаге и вештине. Заједница је ценила и истицала добре косце, спретне жетевце, веште преле, које су преле брзо и танко.

*Два се прага врло бијељаху,
У једном је каранфиле Јово,*

*Те је носи, мноме се поноси.”
Кад то чула шћерли девојка,*

У другом је шећерли девојка.
 Поручује каранфиле Јово,
 Поручује шећерли дјевојци:
 „Ој Боја ти, шећерли дјевојко!
 Ја сам чуо, да си шанкојреља;
 Послаћу ти Мисирско њовјесмо,
 Уз њовјесмо шимиширли врешено:
 Преди мени сјо аршина њлајна,
 И к ошоме, шјо од шјої оштане,
 Ојред' себи шанану кошуљу,

Ошјоручи каранфилу Јови:
 „Ој Боја ми, каранфиле Јово!
 Ја сам чула, да си кујунџија:
 Послаћу ти сјину шрејешљики,
 Сакуј мени сјашјве и брдила,
 И ошало шјо сјану ваљаде;
 И од шјоїа, шјо шјеби ѡрешече,
 Сакуј себи шјоке на јелеке,
 Токе носи, мноме се ѡноси.”
 [21, стр. 60]

Двије су горе упоредо расле; која роди не цвати, која цвати, не роди? (конопља која даје и која не даје семе)

ОЈ, ДЕВОЈКО, ТАЊЕНА КОНОПЉО

Ој, девојко, тањена конојљо,
 Јеси л' расла їде конојља расла,
 Ја л' си расла бора їледајући,
 Ил' мојеїа браїша чекајући?
 Нисам расла їде конојља расла,
 Ниш' сам расла бора їледајући,

Ниш' швојеїа браїша чекајући,
 Но сам расла у мајчина крила.
 Ранила ме медом и шећером,
 Појила ме вином рјујевијем.

[80, стр. 107]

КОШТАНА – женско народно име изведено према називу дрвета и плода кестена. Назив кестен (у неким крајевима коштан) ушао је у све словенске језике вероватно из грчког (καστανον) или латинског (castanea). Име Коштана указује на физичку лепоту жене, стаситост, достојанство, бујну косу и очи тамносмеђе, боје кестена. У нашим крајевима оваква лепота је веома цењена. Популарности имена допринео је Борисав Станковић, који је у својој драми Коштана прославио лепоту младе Коштане, пред којом је и сам остао задивљен. Кестен је симбол постојаности у љубави, истинољубивости и одмерености.

КОШТАН (КЕСТЕН) – *Castanea sativa* Mill. из породице букава (*Fagaceae*) је шумско листопадно дрво, ређе грм који има дугуласте и на рубу тестерасте листове. Мушки цветови су у дугачким привидним класовима. Групице женских цветова су при основи мушких и цветају

тек у јуну. Кестен је распрострањен у српским земљама у подручјима нешто блаже климе (српске крајине, Метохија, Црна Гора, Херцеговина). Расте на изразито киселим земљиштима. Пореклом је из Мале Азије. Плодови кестена су цењени у људској исхрани.

Кестен не заузима значајно место у веровању нашег народа, вероватно зато што није свуда распрострањен. Обичај је у неким крајевима да се деци на Бадње вече уместо колача дају кестени.

Листови, кора и семе кестена употребљавају се против кашља и за лечење пролива [11, стр. 214; 30, стр. 73].

Кестен зори у јори

Родољубиве лирске песме су новијег датума. Настале су као одјек буна и ратова, који су непрекидно вођени на нашем тлу. Рат је долазио као поплава, изненада и у невреме. Људи су остављали започете и недовршене послове, опраштали се од најмилијих и често остајали на бојним пољима, да се никада не врате. Неизвесна човекова судбина у рату присиљавала је народног песника да посматра живот у целокупној његовој сложености, што је непрестано богатило садржај и израз народне песме.

*Кестен зори у јори,
момче џури јовори;
јавран тракће на јели:
„Пишај де ја што вели.”
„Добро јавран јовори
да ћеш бићи моја ши.”*

*Ал' зајракша јавран црн,
у срце се заби шрн;
јром зајрми, јлану раш,
све оде у нейовраш.*

[32, стр. 21]

Због својих специфичних особина, кестен је чест мотив у заго-неткама и изрекама:

Оштра мати слатка дјеца. (кестен)

На врх храста шака шаша, и у шаши нешто глатко, и у глатку нешто слатко. (кестен)

Вадити вруће кестене из ватре.

КАДА САЗРУ КЕСТЕНИ

Со - ко се - ди на је - ли, пи - тај - те га шта ве - ли.
со - ко ве - ли, па ве - ли: што се дра - ги не же - ни?

Соко сеги на јели,
Пишјајше та шша вели;
Соко вели, ња вели:
„Шшо се драћи не жени?”

Драћи вели, ња вели:
„Женићу се с јесени,
Женићу се с јесени
Када сазру кесшени.”
[80, стр. 107]

КРИМКА, КРИНА, КРИНКА – в. стр. 117

КУПИНА, КУПИНКА – женска народна имена настала према прасловенском и свесловенском називу биљке и плода купине. У народу се сматра да су лепе очи оне које су црне и округле као купине. Девојачке усне су лепе као незреле црвене купине.

КУПИНА – *Rubus discolor* Weihne & Nees из породице ружа (*Rosaceae*) је вишегодишњи разгранат грм обрастао бодљама. Има перасто издељене и по ободу тестерасте листове. Бели, ређе ружичасти, цветови су у гроздастим цвастима. Цвета у јуну и јулу. Плодови су црни и сочни. Распрострањена је по свим српским земљама. У нашим крајевима много је распрострањена и оструга (*R. caesius* L.). Свежи плодови купине добри су за јело као и за припремање сокова, компота, пекмеза и вина.

Народ верује да је купина место где се окупљају виле и зато није добро омркнути близу ње. Код нас, као и код осталих европских народа, постоји низ прича које говоре да је купина уклета, јер је задржала девојку која је бежала пред момком, а, с друге стране, купина је благородна јер је на Богородичину молитву задржала гониоце и тако спасила и њу и малог Христа. Народ прича како је завидљиви ђаво пожелео да има бољу лозу од Божије (види лоза), па је себи одсекао прст, али је из те крви изникла купина. Зато не ваља окусити купину пре грожђа, јер се онда ђаво радује [54, стр. 130–131]. Купина се користи у врачањима за плодност стоке и живине.

Свежи плодови и сок од купине јачају организам и побољшавају крв. Зато их треба давати деци. Чај од лишћа добар је против дијареје, хемороида, за испирање уста и против назеба (11, стр. 89; 30, стр. 23).

Најлепши тренутак у људској души представља рађање љубави. Тада човека све подсећа на љубав, са свиме се брати и сестри:

Сићина шрава зелена
До чадора бијела,
Под чадором дјевојка,
Шије, везе дарове
Б'јелом свилом и златом;

„Бојом сесшро, куйино!
Придржи ми дјевојку,
Док ја дођем до шебе.”
Љушо куне дјевојка:
„Бој ш' убио, куйино!

*Ошуд иде млад момак,
Уіледа та дјевојка,
Сави скуше, иобјеже,
За њом шрчи млад момак;
Задје јој се куйина
За свилену кошуљу,*

*Јера мене иодржа
До јунака илав'ока?
Плакала му и мајка,
Која та је родила,
Мен' дјевојци тојила!"*

Бојом сесшри млад момак:

[19, стр. 369–370]

Купина се често спомиње у народним изрекама, баснама и за-
гонеткама:

Селим да одсели, а купина да откупи, а вратика да одврне, од
свака зла, од свака напрата.

Вије се као узда – узда није; канце има – мачка није. (лоза ку-
пинова)

Сто орла на једну ногу седе? (купина)

Слатко је те се једе, а има нокте те се гребе? (купина)

ОРИ, ВУКО, ДЕВОЈКО

*Ори, Вуко, девојко,
Ишерај ми вукови,
Из ши пусши лутови.
– Моју, моју, не моју,
Шиве су ми дућачке,*

*Ће закачим куйину,
Уз куйину малину,
Уз малину девојче,
По девојче бећарче.
Ој убава, убава!*

[65, стр. 37]

Л

Лала, Лалица, Лаура, Лила,
Лилијана, Лилка, Лимона,
Лимонка, Лимуна, Лимунка,
Ловора, Ловорика, Ловорка,
Лоза, Лозана, Лозанка,
Лозинка, Лозица,
Лозна

ЛАЛА, ЛАЛИЦА – женска имена настала према турцизму (турски – lale) персијског порекла (перс. – lalä) за биљку и цвет лале (тулипан). Цвет лале је раскошне лепоте и зато веома омиљен. Ова имена из новијег периода симболизују одважност, девојачку лепоту и богатство.

ЛАЛА (тулипан) – *Tulipa gesneriana* L. из породице љиљана (*Lilia-ceae*) је украсна зељаста биљка са луковицом и дугуљастим листовима. Биљка на врху носи један велики цвет живих боја (црвен, жут, бео, шарен) налик на звонце, који је готово без мириса. Лала потиче са Истока, много се гаји по баштама и у хортикултури, а цвета у априлу или мају.

Иако је краси цвет раскошних боја, лала нема значајну улогу у нашем веровању. Уочи Ђурђевдана лалу беру са осталим цвећем и стављају у неначету воду, с којом се сутрадан пре зоре умивају [54, стр. 134]. Може се претпоставити да лала није добила наклоност зато што је у наш народ дошла релативно касно и што није миришљава, што се види и у песми:

*Ти си лало дивна и ђредивна,
Ал' мириса ни за лијек немаш.*

[42, стр. 145]

Некада су мушкарци из Баната на панталонама имали извезене лале, по којима су касније и сами прозвани лале.

Лала се не користи у народном лечењу.

Љубав је највећи покретач човековог стварања. Зато заљубљен човек тражи начин како да покаже своју срећу. Изјава момачке љубави је дискретна, најчешће преко цвета (лала), који девојци преноси његову љубавну радост и чежњу. У патријархалној заједници о љубави су писали они меког и доброг срца, који су имали талента да бираним речима искажу осећања која су карактеристична за читаву заједницу.

Кол'ка ноћца ноћашња,
 Сву ноћ је заспаиш не мојо
 Слушајућ' коло и песме,
 У колу моја драгана,
 Све моје песме исјева,
 У свакој мене пријева.
 Дио се, одо у коло,
 Али се коло распури;
 Све драго с драгим заспало,
 А моја драга на само,
 Мешнула камен под лаву.
 Заде јој лале под лаву,
 Мешну јој прстиен на руку,

Љубну је једном и другом;
 У шом се драга пробуди;
 Пак сама себи говори:
 „Ах! мили боже и драги!
 Тко л' ово мене пробуди?
 Ошкуд ми лале за лавом?
 Ошкуд ми прстиен на руци?
 Да рекнем да је од рода,
 Сиротиа рода не имам;
 Да рекнем да је од драгог,
 Моје је драго далеко.”

[19, стр. 205]

ОЈ, ВЕЧЕРАСМО

Ој, ве - че - ра - смо го - спод - ске ве - че - ре,
 ој, ве - че - ра - смо го - спод - ске ве - че - ре.

Ој, вечерасмо јосподске вечере,
 Вечерасмо и цуре ледасмо,
 Свака носи лалу јозлаћену.
 Ја се сунем лалу да тим узнем,
 Ишра цура лалу ми не даде,
 Но ми даде коња да ву шешам,
 Ја ја шешам, ја ја уишјујем:
 – Еј, бре доро, жењеш ли је јазда?
 „Није жењеш, мисли да се жени!”
 [65, стр. 167]

ЛАУРА, – в. стр. 110

ЛИЛА, ЛИЛИЈАНА, ЛИЛКА, – в. стр. 117

ЛИМОНА, ЛИМОНКА, ЛИМУНА, ЛИМУНКА – женска имена настала према називу биљке и плода лимуна. Назив лимун је арапско–персијског порекла (limûn), који је у наш језик дошао преко новогрчког (λιμόνι) или италијанског (limone). Име је веома ретко, а у себи обједињује раскошан мирис цвета, лепоту и здравље плода.

ЛИМУН *Citrus limonum* Risso из породице рутвица (*Rutaceae*) је мало зимзелено дрво пореклом из источне Индије. Има кожасте листове у чијим пазушцима су бели цветови. У време цветања шири опојан мирис. Јајасте плодови величине јабуке су жути или зелени, а имају грбу на оба краја.

У приморским крајевима, у сватовским обредима, лимун стоји на месту јабуке. Сватови се позивају поклањањем лимуна; невеста баца лимун у коло и ко га ухвати тај је на реду за женидбу или удају [54, стр. 141].

Плод и кора лимуна помажу рад срца и бубрега. Лимун делује против гихта, реуматизма, неурозе и скорбута. Болесни крајници мажу се лимуновим соком разблаженим у води. Лимунов сок са медом лечи упалу желуца, црева и камен у бубрегу [30, стр. 37 и 41], а са шећером добар је против нервне болести [30, стр. 125]. Данас се лимун користи свакодневно за опште побољшање стања организма, јер садржи много витамина Ц [11, стр. 428].

Млад и заљубљен човек себи изгледа леп и осећа се узвишеним. Одатле произилази његова самоувереност и охолост.

Зафали се жуџи лимун на мору:
„Данас нема нишџа љејше од мене.”
То зачула зеленика јабука:
„Мала ш’ фала, жуџи лимуне на мору,
Данас нема нишџа љејше од мене.”
То зачула некошена ливада:
„Мала ш’ фала, зеленико јабуко,
Данас нема нишџа љејше од мене.”
То зачула нежњевена џшеница:
„Мала ш’ фала, некошена ливадо,
Данас нема нишџа љејше од мене.”
То зачула нељубљена ђевојка:
„Мала ш’ фала, нежњевена џшенице
Данас нема нишџа љејше од мене.”
То зачуо млад нежењен јуначе:
„Мала вама свима фала код мене:
Данас нема нишџа љејше од мене:
Ја ћу обраџи’ жуџи лимун на мору,
И ошрешићу зеленику јабуку,
Покосићу некошену ливаду,
Пожњетићу нежњевену џшеницу,
И обљубићи’ нељубљену ђевојку.”

[19, стр. 375]

ХВАЛИО СЕ ЖУТИ ЛИМУН КРАЈ МОРА

Хва - ли - о се - жу - ти ли - мун
 крај мо - ра, - крај мо - ра.

Хвалио се жути лимун крај мора:
 „Има л' ишша љеише, слађе од мене,
 Ни тоспога неће шербе без мене.”
 То зачула зеленика јабука:
 „Што се фалиш, жути лимун, крај мора?
 Ја сам љеиша, ја сам слађа од шебе.”
 То зачула некошена ливада...

[77, стр. 76]

ЛОВОРА, ЛОВОРИКА, ЛОВОРКА – женска имена настала према античком називу биљке ловор (*laurus*). Народ је овом дрвету приписао врхунске квалитете, тако да је ловор постао симбол славе, победе, бесмртности и славољубивости. Родитељи су желели да њихово дете буде овенчано успесима. Ова имена су у нашем народу ретка и бирана.

ЛАУРА – женско име настало од латинског назива за биљку ловор.

ЛОВОР, ЛОВОРИКА, ЛОРБЕР, ЗЕЛЕНИКА, ЈАВОРИКА – *Laurus nobilis* L. из породице ловора (*Lauraceae*) је зимзелени грм или дрво које расте у нашим приморским крајевима. Има кожасте, сјајне и чврсте листове врло израженог мириса. Појединачни мушки и женски цветови светлозелене боје налазе се у пазуху листова. Ловор цвета од фебруара до маја. Од тамноплавих бобица добија се ловорово уље. Миришљави суви листови додају се у јело, као зачин ради ароме (лорбер). Ловор је цењен у индустрији парфема.

Ловор заузима значајно место у божићном обреду. У Грбљу се бадњак и чесница каде ловоровом гранчицом, којом се касније каде деца да на њих не би пали уроци [54, стр. 144]. Затим се ловорова гранчица забодје усред њиве која слабо рађа, како би се моћ чеснице пренела на усеве које, уз то, штити од злих демона [24, стр. 57]. Сањати ловор значи предсказање среће, успеха и бољих дана, а сањати ловоров венац предсказује свадбу или друге породичне радости.

Ловор се ређе користи у народном лечењу, а добар је за јачање желуца и појачано мокрење, као и против шуљева (хемороида).

Ловорово лишће лечи црвени ветар, кашаљ и зубобољу. Чај од сувог ловоровог лишћа и коре поморанџе подстиче рад органа за варење [11, стр. 132; 54, стр. 145].

Ловор није нашао своје место у нашој народној поезији и музици.

ЛОЗА, ЛОЗАНА, ЛОЗАНКА, ЛОЗИНКА, ЛОЗИЦА, ЛОЗНА – женска народна имена настала према прасловенском и свесловенском називу за лозу. Винова лоза је веома цењена у српском народу. Дајући ова имена, људи су желели да на своје потомство пренесу плодност, бујност, духовну снагу и лепоту.

ЛОЗА (винова) – *Vitis vinifera* L. из породице лозица (*Vitaceae*). Под називом лоза, осим винове лозе, наш народ подразумева и друге пузавице, као што је бела лоза или павит (*Clematis vitalba*), дивља лоза, (*Vitis silvestris*), украсне лозице (*Parthenocissus*), али и изданке, гране и прутове различитих биљака. Многобројне сорте винове лозе гаје се због слатких и сочних плодова (грожђа), који се употребљавају у људској исхрани као воће или се прерађују у сокове, вино и ракију. Српске земље имају добра поднебља за гајење винове лозе.

Постоји већи број прича које сведоче да је винова лоза одувек била значајан елемент у нашој народној религији.

Верује се да је винова лоза света биљка, која човека штити од демона. Да је у култу биља спадала у сеновито биље, потврђује обичај по коме се сади на гробовима да би се у њу уселила душа младих или криво осуђених. Велика и дуговечна винова лоза у Јерусалиму изникла је из Христовог гроба, а у Хиландару из гроба светог Симеона Мироточивог, која има божанску плодотворну моћ, јер помаже нероткињама да постану мајке. По другој апокрифној причи, лоза је изникла из капи крви која је канула на земљу из Божјег малог прста и због тога се њен род узима за причест [52, стр. 461]. Жена која не може да одржи трудноћу треба да се окупа у води у којој је потопљена винова лоза и вучја јабучица. Бела лоза помаже нероткињи да роди дете и зато је она опасује око себе [54, стр. 57].

Свети Трифун је заштитник лозе и винограда, па домаћини на дан Светог Трифуна излазе у винограде, орезују по који чокот и заливају вином и тако винограду појачавају снагу, како би могло да отпочне пролећно бујање.

Соком из засечене винове лозе уочи Ђурђевдана маже се коса да би боље расла. Сок је добар лек против крварења, песка и камена у бубрегу, а чај од листова и цветова против повраћања. Лист намазан медом привија се на ране, а грожђе регулише мокрење и рад црева [54, стр. 57].

Обвила се бела лоза винова

Љубавне песме спадају у најбројнију групу лирских женских песама. Поред оних површних, несталних и пролазних, опевана су нежна, дубока и снажна љубавна осећања. Најлепше и најдирљивије су песме које певају о љубавном расстанку. Изникле из бола и несагледиве туге, будиле су код слушаоца саосећање и побуну против насиља патријархалне заједнице над појединцем.

*Обвила се бела лоза винова
Около града око бела Будима;
То не била бела лоза винова,
Већ то било двоје млади и грађи,
Они су се у младости састали,
А сада се у невреме растају,
Једно другом на расстанку говори:
„Пођи, душо, пођи, срце, у најред,
Ти ћеш наћи једну башчу грађену,
И у башчи бокор руже румене,
Ти узбери један сџручак ружице,
Па ја мејни у недарца до срца!
Како вене онај сџручак ружице,
Нако вене срце моје за шобом.”
Оно друго на расстанку говори:
„А ти пођи мало, душо, у најрај,
Ти ћеш наћи једну јору зелену
И у јори бунар вода сџудена,
У бунару један камен мермера,
На камену једна чаша сребрна
И у чаши једна труда снежана;
А ти узми једну труду снежану,
Па је мејни у недарца до срца:
Како койни она труда снежана,
Нако койни срце моје за шобом.”*

[19, стр. 341]

Култ лозе и вина у нашем народу је присутан у свакодневном животу:

Рану лозу не сади покрај пута.
Виноград не иште молитве него мотике.
Вино од лозе, млијeko од козе, чоек од чоeka.
Лоза и коза воду не милују. (воле сунце и брда)
Ко се мрза боји нек не сади винограда.

Вино и старца загреје.
Куд ће грозд него под лозу (пасти).

ПОВИЛА СЕ ВИТА ЛОЗА ВИНОВА

По - ви - ла се - ви - та ло - за -
ви - но - ва, ви - но - ва,
ви - но - ва,

*Повила се виша лоза винова
Око она б'јела града Будима.
То не била виша лоза винова,
Већ су оно до два мила и граја.
Дође вр'јеме да се мили растају...*

[66, стр. 147]

Л

Лерка, Лиља, Лиљана,
Љубица, Љубичица

ЉИЉА, ЉИЉАНА – женска народна имена, настала према називу биљке и цвета љиљан. Назив љиљан је латинског порека (*lilium*). Ова имена, према којима су изведена и имена од миља **ЛИЛА, ЛИЛИЈАНА, ЛИЛКА**, омиљена су и честа у српском народу, посебно Љиљана, због лепоте цвета и мелодичности назива. Имена симболизују плодност, верност и племенитост.

КРИМКА, КРИНА, КРИНКА, – женска народна имена настала према имену биљке и цвета крина (љиљана). Назив крин је балкански грецизам (*κρινον*) који се у нашем народу раширио преко јеванђеља.

ЉЕРКА – женско име настало према називу биљке и цвета љера (љиљана). Љер је грецизам, који потиче из старогрчког (*λεριον*).

ЛИЈЕР, ЉИЉАН, КРИН – различити су називи за биљку *Lilium candidum* L., (али и друге врсте) из породице љиљана (*Liliaceae*). Љиљан или крин је вишегодишња украсна биљка са луковицом и дугуљастим листовима, висока око 80 сантиметара. Гроздаста цваст је састављена од више великих белих цветова, који понекад са унутрашње стране имају црвену пегу. Љиљан цвета у мају и јуну и има веома миришљаве цветове. Пореклом је из источног Медитерана. У српским земљама ова биљка је веома распрострањена.

У народу се љиљан назива и Богородичин цвет, јер је арханђел Гаврило држао цвет љиљана у руци када је девици Марији најавио да ће зачети Христа. Народ верује да је добро обесити корен крина на гране родног дрвета да не пада род са њега. Љиљан се сади по баштама на Цвети, а бере на Биљани петак са осталим биљем [54, стр. 23].

Чај од корена љиљана пије се за лечење бубрежних болести. Латице расквашене у ракији користе се за мазање рана на кожи и опекотина [11, стр. 410].

Када девојка говори о лепоти младог човека у односу на старијег, она га упоређује са крином:

Млаго момче ка на крину цвеће:
Киша врне, цвећу му најредује,

Сунце ђреје цвећу му расцвейује,
Вештар дува ше мирис разноси.

[4, стр. 85]

Љиљано, мори, моја мила ћеро,
Свуноћ седиш на ћерћеф ми везеш,
На која ши шеј мараме везеш?
„Ја ти везем на Кара-Ђорђија.”
Абер дође, Карађорђе поинуја
„Бој да убије сињу кукавицу,
што завика три дана ђред Благовестџ,
И измами млада Карађорђа.”

[5, стр. 153]

УЧИ МЕ, МАЈКЕ, КАРАЈ МЕ

Учи ме, мајке, карај ме,
Како да узмем Љиљану.
– Учим ше, синко, карам ше,
Најрави чешму шарену,
Све ће ши'и моме да дођев,

Мома Љиљана ће дође,
Узми џу, синко, украдни,
Па џу доведи код кућу,
Мама ће ви се радује...

[65, стр. 280]

ЉУБИЧИЦА – женско име настало према називу биљке и цвета љубичице (љубице). Корен назива је свесловенски и везан је за речи које говоре о љубави и љубичастој боји. Пошто се у неким нашим крајевима, најчешће западним, љубичица назива и љубица, то је оправдано да се женско име **ЉУБИЦА** протумачи и као име које је настало према називу биљке (фитониму). Потврду за то налазимо и у народним песмама:

Љубица је сама рекла
да је џрви цв'јетџ од љетџа.
[19, стр. 208]

Кад би знале девојчице
Што је мирис љубице,
Све би цв'јеће пошрјале,
Љубицу би пољевале.

По кишу љубице,
по грују ружице.

[17, стр. 350]

[54, стр. 284]

Баш због двојаког значења, ова имена су честа и омиљена у нашем народу. Она обједињују љубав, скромност, девојачку лепоту и чедност.

ВИОЛЕТА – женско име настало од латинског назива за љубичицу (*viola*) које се ређе среће у српском народу.

ЉУБИЧИЦА или ЉУБИЦА – *Viola odorata L.* из породице љубичица (*Violaceae*) је вишегодишња зељаста биљка, весник пролећа, чији су љубичасти цветови пријатног мириса. Листови су јајастии или бубрежастии. Цвета у марту и априлу. Распрострањена је у свим српским земљама, по светлим листопадним шумама и на ливадама. Култивисане сорте разнобојних љубичица украшавају станове, куће и цветњаке. Љубичице се користе при справљању парфема.

Иако је љубичица леп и омиљен цвет, ипак не заузима значајно место у култу везаном за биље. Она, пре свега, има улогу у љубавним врачањима. Љубичицу поклањају девојке свом суђенику, а удата жена свом мужу да би је увек љубио и волео. Љубичица се истиче својом магичном снагом; зато првој љубичици коју угледамо у пролеће треба откинути цвет и појести га да бисмо били млади и здрави целе године. Љубичице се поклањају стидљивим и смерним девојкама. Љубичаста боја симболизује верност и сету. Када тужна девојка сеје разноврсно цвеће па јој никне само љубичица, знак је да ће је нова љубав обрадовати. Зато јој момак пева:

*Ако л' ти никне љубица,
Љубићемо се говече.*

[19, стр. 390]

У средњем веку љубичица је добила симболику смерности и оданости. Љубичастом бојом обојен је Богородичин плашт и њене иконе су кићене овим цветом. На једној фресци у Студеници, приказана је монахиња Анастасија (Немањина жена Ана) у љубичастом плашту, како подноси Богородици своју задужбину Свете Богородице на реци Топлици [42, стр. 154].

Љубичица је лековита биљка чији се суви цветови користе као чај за искашљавање, код запаљења грла, душника, бронхија и против камена у бубрегу [30, стр. 65]. Сируп од овог цвећа такође је добар код лечења грудних болести. Корен љубичице употребљава се за изазивање повраћања [11, стр. 101 и 124].

Љупкост и љубичаста боја љубичице, профињен мирис, одважност да тако крчка пркоси пролећном варљивом времену, допринели

су да овај цвет добије значајно место у народној љубавној песми. Поред осталог, она означава малу, лепу и скромну девојку.

*Девојчице сићна љубичице!
Љубио б' ше, али си малена.
Љуб' ме, драги, бићу и толема:
Малено је зрно бисерова,*

*Ал' се носи на јосиодском трлу;
Малена је шица ирејелица,
Ал' умори коња и јунака.
[19, стр. 322]*

Љубичица је симбол љубави:
У меани шри девојке:
Једној име Љубичица,
Другој име Грличица,
Трећој име Гонцалале
Ти се итраш с девојкама:
Љубичице, љуби мене!
Грличице, трли мене!

*Гонцалале, беж до мене!
А ја коњиц жедан, ладан,
Койам земљу до колена,
Гризем шраву до колена,
ијијем воду са камена.*

[19, стр. 380]

ЉУБИЧИЦА ПЛАВА

The musical score is written in a single system with three staves. The top staff is the vocal line in treble clef, 2/4 time, with a tempo marking of quarter note = 80. The lyrics are: "Раз - ви - јо се јор - го - ван - по тра - ви, -". The middle staff is a piano accompaniment in treble clef, 2/4 time, with a tempo marking of quarter note = 60 and a "rit." (ritardando) marking. The lyrics are: "јор - го - ван (ан) по тра - ви, -". The bottom staff is a piano accompaniment in bass clef, 2/4 time. The lyrics are: "раз - ви - јо се јор - го - ван по тра - ви, -". The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings.

*„Развијо се јортован по шрави,
знаш драгане, како смо се звали?
Ја сам шебе божуром и лалом,
а ши мене, љубичицом плавом.”*

[68, стр. 203]

МАЛИНА, МАЛИНКА – женска народна имена настала према прасловенском и свесловенском називу биљке и плода малине. У неким нашим крајевима и у неким словенским језицима, понекад је назив и за друге биљке (плодове). Због боје и сласти плода народ је малину уврстио у имена којима је именовано своју децу, желећи да се плодност и лепота ове биљке пренесе на рођено дете и тако утиче на срећу будућег живота.

МАЛИНА – *Rubus idaeus* L. из породице ружа (*Rosaceae*) је дивља или питома грмолика биљка ароматичног, јагодичастиг јестивог плода црвене боје. На гранама носи бодље и непарне перасте, срцолике и тестерасте листове. Цветови су бели у метличастим и гроздастим цвастима. Цвета од маја до јула. Распрострањена је по свим српским земљама као дивља или култивисана биљка. Од плодова се справљају сокови (малиновац, малинада), пекмези и слатка.

Малина није ушла у народно веровање, без обзира на родност и лепоту плода.

Суви листови се користе за прављење чајева против пролива, упале грла и бронхитиса [30, стр. 33]. Такође, лечи кожне оспе и скорбут. Чај од младог сувог лишћа добар је за лечење срчане болести и болести крвних судова. Сируп се користи против заразних болести и повишене температуре [11, стр. 428].

Док малине зреле буду

За разлику од других чланова заједнице који ствари и појаве само примећују, песници их дубоко проживљавају, о њима говоре са заносом и вером и просуђују о њима по особеној скали вредности. Оних тренутака када проживљава туђе боли и невоље и проналази снажну и топлу реч да искаже своје саосећање, песник постаје апостол човечности и моралности. Зато песника и доживљавамо као највреднији грумен властите земље.

Ој голубе, мој голубе!
 Не падај ми на малине,
 Док малине зреле буду,
 И саме ће оидаћи,
 Кано сузе невјестине,
 У које је худо војно,
 Худо војно и невољно.
 Говориле друтарице:
 „Јер та ниси разгледала
 И у пољу и у колу,
 У мајкину б'јелу двору.”
 „Бојме сам та разгледала
 И у пољу и у колу,
 У мајкину б'јелу двору.

Која фајда шућа роба?
 Ја се млада преварила,
 Есабила, његова је;
 Када мене доведоше,
 Једни вичу изнад куће,
 Дрући вичу испод куће!
 Понесише те хаљине
 (На оћу вам изгорјеле!)
 Однесоше те хаљине,
 Ошта рђа у кошуљи,
 Ни шша праћи, ни крииши
 Ни о пољу објесиши.

[19, стр. 319]

ОЈ, ГОЛУБЕ, МОЈ ГОЛУБЕ

Ој го - лу - бе, мој го - лу - бе,
 ој го - лу - бе, мој го - лу - бе,
 не па - дај - ми на ма - ли - не!
 Во - до ле - де - на, тра - во, зе - ле - на!

Ој, голубе, мој голубе,
 Не падај ми на малине!
 Кад малине буду зреле,
 И саме ће оидаћи

Као сузе ђевојачке,
 Ђевојачке и момачке
 Прву вече у ђердеку!

[66, стр. 175]

МАСЛИНА – женско име настало по називу биљке и плода маслине. У основи ове именице налази се свесловенски и старословенски назив за масло и уље. Данас у нашем народу преовлађује име **ОЛИВЕРА**, које је изведено према мушком имену Оливер (латински *Olivifer* – онај који носи маслину) [12, стр. 151]. Маслина има значајну улогу и у старој и у новој религији, како код нашег тако и код других народа. Маслинова гранчица је симбол мира и праштања.

МАСЛИНА – *Olea europaea* L. из породице маслина (*Oleaceae*) је дуговечно и зимзелено суптропско дрво које нарасте десетак метара у висину. Има кожасте листове и беле цветове у гроздовима. Маслина

цвета у мају и јуну. Плод је маслинка који се од давнина употребљава за исхрану и цеђење уља. У српским земљама расте у обалном подручју Јадранског мора.

Култ маслине развијен је у приморским крајевима, где она и расте. Народ маслину сматра светим дрветом, које је од Бога благословено. Освећено мирисно уље (свето миро) употребљава се за миропомазање при верским хришћанским обредима. Верује се да течност пријатног мириса (миро) истиче из моштију неких светаца. То се догодило и са моштима светог Симеона (Стевана Немање), због чега је он назван Мироточиви [42, стр. 164].

Маслинове гранчице се благосиљају у цркви на Цвети, а затим се њима кити кућа и чељад ради заштите и напретка [54, стр. 148]. Болесног од грознице треба провести испод корена маслине и оставити парче хлеба на то место, па ће болесник оздравити [24, стр. 23]. Маслинове гранчице штите од вукодлака и вештица.

Главобоља се лечи тако што се болесник пари и к„ди врелом водом у којој су скуване жиле од маслине. Истуцане маслине привијају се на упаљено грло и бронхије. Уље од маслине се употребљава за масажу код реуме и болести утробе, као и за лечење жучних болести [54, стр. 149]. По својој лековитости оно представља милост Божју. Зато се њиме помазују новорођена деца и људи у разним свечаним приликама [42, стр. 164].

Сватовска народна песма показује да маслина симболизује свадбено весеље. Обичај је да се у Боки уместо барјака носи грана маслине уколико је кућа младе или младожење у жалости:

*У име Боја, у час добар сунце ишћече,
Честіо ти, домаћине, у дом весеље!
Оглећеше, долећеше сиви соколи,
Донијеше домаћину кишу маслине;
Честіо ти, домаћине, у двор весеље!
Фала шебе, сив соколе, био са срећом!*

[19, стр. 33]

ЗАСПАЛА МОМА КРАЈ МОРА

Музички нотни запис песме "ЗАСПАЛА МОМА КРАЈ МОРА". Нотни запис је у Г мајору, 2/4 такта. Темпо је означено као $\text{quarter note} = 84$. Песма се састоји од три реда нотних записа са српским текстом испод сваког реда. Текст песме је: "За - спа - ла мо - ма крај мо - ра. Ма - ле мо - ја, за - спа - ла мо ма крај мо - ра."

Засјала мома
Крај мора, лале моја!
Засјала мома
Крај мора,

Под једно дрво маслено.
Дуну ми ветар од мора,
Скриши ми трану маслену,
Флисну ми мому ђо лицу.
Љушо ја куне девојка:
„Бој те убио џан-вешре,

Зашто ме из сна разбуди?
Чудан сам санак уснула:
На сну ми беу шројица
Први ми гаде јабуку,
Други ми гаде босиљак,
Трећи ми гаде злати-јрсџен.”
[75, стр. 212]

МИЛОГОРАНКА – в. стр. 40

МИРТА – женско име настало према називу биљке и цвета мирте, који, вероватно, потиче од грчког мирон (μύρροζ, μύρον) што значи балзам или мирис, јер има миришљаво лишће и плодове. Име симболизује лепоту, нежност и духовну снагу.

МИРТА – *Myrtus communis* L. из породице мирта (*Myrtaceae*) је зимзелено средоземно дрво или грм, тамнозелених кожастих листова и белих двополних миришљавих цветова. Плод је округласта сочна боба модроцрне или беле боје. Цвета током лета, а распрострањена је у средоземним српским крајевима. Због садржаја етеричних уља, ова биљка се користи у козметици или медицини.

У неким српским крајевима, младе невесте често носе цвет мирте у коси или на хаљини, да би биле заштићене и допадљиве.

Чај од лишћа мирте користи се код обољења плућа и мокраћних органа [11, стр. 117].

Иако лепа и миришљава, мирта није опевана у народној песми.

Н
Наранча, Наранца, Нера,
Неранца, Нерица, Нева,
Невена, Невенка,
Невка

НАРАНЧА, НАРАНЦА, НЕРА, НЕРАНЦА, НЕРИЦА – женска имена настала према називу дрвета и плода наранце. Реч наранца (из санскр. – *naṅaranga*, перс. – *naṅāng*, турски – *parenc*) у мање или више измењеном облику се проширила и у друге језике. Народ је наранцу, због лепоте њених миришљавих цветова и сочних црвенкастожутих плодова, уврстио у антропониме. Ова имена су ретка и више се сусрећу у приморским крајевима.

НАРАНЧА, НАРАНЦА или **ПОМОРАНЦА** – *Citrus aurantium L.* из породице рутвица (*Rutaceae*) је суптропска, култивисана дрвенаста биљка. Бодљикасте гране носе тамнозелене листове и беле врло миришљаве цветове. Плодови се користе у исхрани, а из коре плодова се добија етерично уље.

У приморским крајевима и у Херцеговини наранца заузима место јабуке у народним обичајима и у домаћем култу [54, стр. 153]. На Бадње вече домаћин укућанима дели наранце. Драги драгу од милости гађа наранцом. У свадбеном обичају млада у коло баца наранцу. Да је наранца омиљено дрво видимо и по томе што се млада преминула особа не закопава у гробљу већ под наранцом.

У лесковачком и врањанском крају још и данас се на Беле покладе чине праштања међусобно нанетих увреда. Људи одлазе једни другима (комшија комшији, брат брату, зет тасту...) па дају или добијају опрост, а понегде се дарују наранцом или лимуном [31, стр. 134 и 192].

Плод наранце је сочан и богат витаминима. Пола чаше сока наранце задовољава дневне потребе за витамином Ц. Сок од наранце „чисти“ крв, снижава крвни притисак и јача крвне судове. Свежи плодови („воћно месо“) су корисни за органе за варење. Чај од лишћа и цвета добар је за опуштање нерава.

Простор љубавних састанака обележен је бираним цвећем и дрвећем. Наранца својим ватреним плодом симболизује радост и страст и пружа уточиште заљубљенима:

Рано рани Наранца девојка,
 Свиљу иреде на златно врешено,
 Свиљу иреде, кошуљу да везе,
 Њојзи брашца шихо говорио:
 „Мила, сејо, којем ћеш кошуљу?“
 „Што ме ишаш, кад је теби нећу?“
 „Мила сејо, жив те Бој убио!
 Но коме ћеш, кад је мени нећеш?“
 „Кад ме, браше, шако љушо кунеш,
 И ја ћу ти, браше показати.
 Бојме ћу је Ђоки каетшану,
 Он ми много срцу омилео.“

[62, стр. 33–34]

Осам сестара у једној се кошуљи родише; кад испадеше, људска уста оладише. (нارانца)

РАСЛА МИ ЈЕ ТИТРА И НЕРАНЦА

Ра-сла ми је ра - сла, тит-ра и не - ран - ца
 на сред двора, (на) сред дво-)

Расла ми је, расла
 Титра и неранца

На сред двора (на сред дво).
 Расла ми је шитра и неранца.

[78, стр. 98]

НЕВА, НЕВЕНА, НЕВЕНКА, НЕВКА – женска имена настала према јужнословенском називу цвећа невен. Невен је назван према прасловенском и свесловенском глаголу венути. Ова лепа и звучна женска имена симболизују свежину, нежност, трајну младоликост и љубавну оданост.

НЕВЕН – *Calendula officinalis* L. из породице главочика (*Asteraceae*) је једногодишња зељаста биљка, лопатичастих меснатих листова. Крупне главичасте цвасти су наранџасте боје и јаког мириса. У средини главиче цветови су цвасти, а по ободу су језичасто продужени у облику латица. Невен цвета од пролећа до јесени, а у приморју скоро целе године. Гаји се по баштама као украсна биљка, а ређе расте самоникло. Распрострањен је по свим српским земљама.

Невен има значајну улогу у љубавној магији. Зато невеста кити свога мужа невену да би је волео и венуо за њом. Ако девојци ник-

не невен, увенуће за својим драганом. Невен има важну улогу међу ивањским цвећем. Ивањдан је веома поштован, што се види из веровања раширеног у свим нашим крајевима да сунце тога дана на небу застане или заигра [31, стр. 102]. Поклонити невен значи показати своју оданост и љубавну патњу.

Латице цветних главица (ређе целе биљке у цвету) се суше и користе као додатак чајевима против обољења органа за варење, нервозе и грознице, а чај или маст се употребљавају за лечење неких кожных болести и рана. Чај од цвета невена помаже знојењу и лечи оболелу јетру, бубреге, слезину и материцу. Сок од невеновог лишћа лек је од јевтике [11, стр. 295 и 384; 30, стр. 45].

Елегичан тон лирске народне песме делује потресно и неутешно. Једну врсту патње причинјавало је одвајање девојке од породице и родитељског дома приликом удаје. Све туђе у новој породици, морало је да постане мило и драго. Невен је увек био веран саговорник младих девојака. У својим мирисним латицама чувао је тајне и никада их није одавао.

<i>Ој невене, дивно сјеме!</i>	<i>Ђевојкама на дојкама,</i>
<i>Да је мени име твоје,</i>	<i>Невјестима у криоцу,</i>
<i>Ја бих знао, ђе бих цвао:</i>	<i>А бабама у очима</i>
<i>Јунацима по брцима</i>	<i>Да не виде нашу итру.</i>
<i>Удовици на мишици;</i>	[42, стр. 169]

ОЈ, НЕВЕНЕ, МОЈ НЕВЕНЕ

Ој не - ве - не, мој не - ве - не, ој не - ве - не, мој не - ве - не.

<i>– Ој, невене, мој невене,</i>	<i>У шућину, за шућина:</i>
<i>Благо шоме кој' те бере!</i>	<i>Туђеј баба бабом зваши,</i>
<i>И ја бих те млада брала,</i>	<i>Туђу мајку мајком зваши,</i>
<i>Али сада немам када:</i>	<i>А своју ћу оставиши.</i>
<i>Сад се сиремам у шућину,</i>	[66, стр. 221]

O

Оливера, Оморика

ОЛИВЕРА – в. стр. 124

ОМОРИКА – назив дрвета узет за лично име. Оморика је права лепотица шума, јер је краси раскошна крошња која подсећа на смерну девојку витког стаса и стидљивог осмеха. Међу осталим дрвећем оморика делује најотменије, као што се и женско име Оморика по свом гласовном саставу разликује од осталих имена формираних према фитонимима. Име симболизује физичку и духовну лепоту, тајанственост, отменост и женственост.

ОМОРИКА или СМРЧА – *Picea excelsa* Link из породице борова (*Pinaceae*) је витко, високо и зимзелено дрво са густим игличастим листовима. Оморика је једнодомна биљка са мушким цветовима у ситним смеђим, а женским у зеленим или црвенкастим шишаркама. Расте у планинским пределима српских земаља. Њено дрво је веома цењено. Панчићева оморика – *Picea omorica* (Purk.) Wilk. у целом свету расте једино поред реке Дрине и има изузетно лепо, високо, уско и пирамидално стабло. Она својим миленијумским трајањем украшава само српске шуме. Ова шумска лепотица је српско национално дрво.

Да је оморика сеновито дрво сведочи сачувано веровање о градњи моста код Вишеграда. Чим би радови унапредовали, Дрином би надлазила стабла оморике и рушила све што је изграђено. Када немар удари оморику наопако насађеном секиром, глас рањеног демона објави да ће ћуприја остати од тада па до века [54, стр. 158]. Сањати оморику значи свађу у породици.

Сируп направљен од младих врхова оморике и јеле добар је против болести плућа, а топле облоге од одвара трина и вршака оморике добро је стављати на болестан желудац и трбух [30, стр. 38].

Није само епској песни досуђено да пева о великим и пресудним историјским догађајима. Лирска песма је и најкрвавијим догађајима дала свој лирски карактер. Опевала је велике битке из Првог и Другог светског рата. Народни песник је у предању између две борбе, у процепу између живота и смрти, испевао кратке лирске песме које су са дирљивом једноставношћу говориле о народној борби за слободу, о

човеку хероју чије су снаге несагледиве и неисцрпне. У форми двости-
ха, у десетерцу, песник борац ће своје саборце упоредити са дрвећем:
партизани високи јаблани, партизанке оморике танке.

Попут девојке витког стаса и стидљивог осмеха, оморика је, на
жалост, остала зачарана у шуми, далеко од народног певача.

П
Пеленка, Пелинка, Перуна,
Перунија, Перуника, Перунка,
Пловдина, Пловдинка,
Пшеница

ПЕЛЕНКА, ПЕЛИНКА – женска народна имена настала, попут мушког имена Пелинко, из назива биљке пелин или пелен. Назив је балканскословенског порекла, а изводи се из основе која има значење палити. Антропоними су настали као последица природне родитељске жеље да новорођено дете заштите, да му намене срећу и дуг живот. Сагледавајући услове срећног живота, човек је веома рано дошао до сазнања да је први услов здравље, јер само здрав човек може да буде у правом смислу срећан.

ПЕЛЕН или ПЕЛИН – *Artemisia absinthium* L. из породице главчица (*Asteraceae*) је зељаста биљка са перастим, наизменично поређаним листовима. Цветне главице су сакупљене у састављене цвасти. Вршни делови садрже етерично уље и горке материје, а употребљавају се као чајеви. Ова биљка расте на запуштеним местима, каменитим и сувим обронцима. Обични пелин (*Artemisia vulgaris* L.) користи се као зачин и као лековита биљка.

Због своје заштитничке моћи, пелин има значајну улогу у свадбеним обијачима. Млада невеста на дан венчања ставља у недра струк пелина ради здравља, плодности и утицаја на порођај и материнство. У зајечарском крају народ верује да пелин штити од штетног деловања русалки [54, стр. 246].

Да пелен има снажно дејство, види се у бајалици за раставу:

<i>Ој, њелине,</i>	<i>ја те зовем</i>
<i>бел њелине!</i>	<i>„растав њелине”.</i>
<i>Сви те зову</i>	<i>Можеш ли ме раставити,</i>
<i>„бел њелине”,</i>	<i>од зла војна – неразборна.</i>

Пелен спада у цењено лековито биље и од давнина је био узданица слабим и оболелим. То је веома горка и ароматична биљка која се користи у облику чаја и алкохолног екстракта. Најчешће се употребљава у лечењу стомачних и жучних болести, за побољшање апетита, против шећерне болести и грознице.

Није једном у животу човеку уместо босиљка никао пелен. Зато ће горак укус пелена народном песнику послужити као симбол тешког и чемерног живљења без љубави, среће и слободе. Девојке су најмање могле да утичу на своју судбину. Зато су оне пре помишљале на властиту смрт него на пружање отпора.

*Девојка јунаку њршѝен њвраћала:
„Нај ѝи њршѝен, момче, мој ѝе род не љуби,
Ни ошац, ни мајка, ни брајѝ, ни сесѝрица,
Ал' ме немој, момче, на глас износиѝи,
Јер сам ја сироѝа несреѝна девојка:
Ја босиљак сејем, мени ѝелен ниче.
Ој ѝелен, ѝеленче, моје ѝорко цвеће!
Тобом ће се моји сваѝи накиѝиѝи,
Кад ме сѝану ѝужну до ѝроба носиѝи.”*

[19, стр. 609]

ПЕРУНА, ПЕРУНИЈА, ПЕРУНИКА, ПЕРУНКА – женска народна имена настала према називу биљке и цвета перунике (богише). Назив биљке и наведена имена у својој основи имају име древног словенског бога Перуна. Перуника спада у наше најлепше украсне биљке и симболизује отменост, лепоту, дуговечност и снагу. Ова женска имена су ретка и бирана.

ПЕРУНИКА, БогиШа – *Iris germanica* L. из породице перуника (*Iridaceae*) је вишегодишња зељаста биљка са разгранатим ризомом. Из пазуха сабљастих листова израста стабљика која носи три до пет великих љубичастих цветова. Неке друге врсте могу да имају беле или жуте цветове. Перуника расте на сунчаним местима. Цвета у мају и јуну. Данас је она незаобилазан цвет наших башта и цветњака.

Прихватајући хришћанство, Срби су особине бога Перуна пренели на светог Илију, који, као и громовник Перун, управља муњама и громовима [52, стр. 103]. Грмљавина је тутњава, а муње су блескови његових златних кола, којима се он вози на небу и по облацима. Перуника као омиљен цвет још од давнина украшава баште и чува кућу и винограде од громава. У Банату се перуником ките иконе, јер је сматрају светом биљком (богиша!), зато што је њоме Богородица излечила грло малом Христу. Бере се на Спасовдан и носи у цркву на благослов, па се сматра да је тај или други дан из тог периода припадао богу Перуну [52, стр. 454].

Народ верује да перуника лечи упалу грла, уха и плућа, а њен корен помешан са другим биљем помаже у лечењу мигрене и крви у мокраћи [11, стр. 125; 30, стр. 47].

Ој девојко, њлава њерунико

Иако је настајала у оквирима патријархалних стега, љубавна поезија је по осећању најбогатија и најразноврснија. О љубави се пева дискретно и бираним речима. Лепо људско лице добија цветни лик перунике, невена, калопера или руже.

„Ој девојко, њлава њерунико!” Гди јунаци рујно вино њију
Љеси л’ моџа коња њајојила? А девојке венце сџлешавају!”
„Ја ња њојим, а он воде неће
већ он њледа с ону сџрану Саве [19, стр. 280]

Сватовске песме поуздано сведоче о минулим временима, када је ускраћивано право на љубав по сопственом избору.

Сви свайшови њерунику брали
Покрај њуџа њерунику њлаву
Сви је беру, један је не бере
Не бере је Павле младожења
Не бере је на силу ња жене.

ОЈ ДЕВОЈКО, МОЈА ПЕРУНИКО

Ој, де - вој - ко, мо - ја пе - ру - ни - ко,
ој, де - вој - ко, мо - ја пе - ру - ни - ко.

Ој девојко, моја њерунико, И на овна девей оне звоно,
Тијо њојеш, далеко се чује, Руно му је девојачка коса,
Чак ње чује овчар на њланине, Глајорац му девојачко њрло!
Па усџаде сџадо да изброји,
Од сџадо ња бели ован нема, [65, стр. 247]

ПЛОВДИНА, ПЛОВДИНКА – в. стр. 44

ПШЕНИЦА – свесловенски назив биљке житарице узет за лично име. Пшеница је родна и плодна и зато је увек имала велику улогу у људском животу. Ово име је ретко и бирано и симболизује благородност, радост, срећу и веру у будућност. Вук Караџић је забележио лепа и звучна имена **ЗРНА** и **ЗРНКА** изведена од именице зрно, која симболизују обиље, младу невесту и рађање.

ПШЕНИЦА, ШЕНИЦА – *Triticum* је род једногодишњих зељастих биљака из породице трава (*Poaceae*). По 3–7 цветова је смештено у класиће од којих се састоје класови. Овом роду припада 16 врста, од којих су неке много гајене као озиме и јаре сорте. Узгаја се највише по равничарским пределима ради хлебног зрна. Старе сорте су, на пример, црвенка и белица која је ушла и у народну поезију (пшеница бјелица).

Пшеница представља један од најзначајнијих елемената у обредима нашег старог и новог веровања, јер је увек била хранитељица. Зато је њено семе највише поштовано. Човек је одувек чинио све да пшеница роди и да се моћ њеног рода пренесе на људе и стоку. Почетак сетве представљао је за народ прави празник. Окађено семе ставља се у торбу заједно са парчетом олова или новчићем, да би род био чист и бременит [34, стр. 171]. Негде се семе увија у „бело марамче” које ће пренети своју белину и сјај на зрно, а ратар се облачио у белу одећу да би пшеница дала бело брашно и хлеб.

Жетвени обичаји су веома богати и разноврсни. Жетва се завршава плетењем жетвеног венца од последњих пожњевених класова, који домаћин чува до следеће сетве. Тада се његово зрнење помеша са новим семеном, како би се овим мистичним путем обезбедили добра летина и напредак у свим пословима. У неким крајевима чесница се меси од брашна добијеног из жетвеног венца и остале пшенице која је за то намењена. Чесници се приписује изузетна моћ и одатле њена заштитничка снага и плодотворност. Чесница се кити лесковим или дреновим границама или босиљком, који се код првог сејања задену у бразду код првог зрна. Када домаћин са мушким члановима разломи чесницу, сваки укућанин узме по део и нађе знак који ће му те године донети срећу [24, стр. 53 и 71].

У хришћанској симболици пшенично зрно представља Христа и хришћанина, који је рођен да се, попут пшенице, мучи целог века и умире да би се преселио у вечни живот. Нови завет између Бога и Христа запечаћен је крвљу спаситеља. Зато се и дан-данас хришћани широм света причешћују хлебом и вином, као симболима тела и крви, које је Христ жртвовао за њих [42, стр. 185]. У Божјој молитви каже се „хлеб наш насушни дај нам данас”, што представља пшеницу као битан услов опстанка човека на Земљи. Зато народ поштује хлеб и побожно се односи према њему. Одатле забране да хлеб не ваља бацати, згазити и преврнутог сећи. У народу се каже: дао сам ти хлеб у руке (спремιο га за живот); он једе његов хлеб (живи на туђ рачун); помогао се хлеба (осамосталио се). Вук је забележио веровање по коме се пшеница уноси у цркву зато што је њу Бог благословио [21, стр. 136].

Пшеница има значајну улогу и у свадбеном обреду. На свадби се баца жито или други плодови на младенце или сватове. По уласку у младожењину кућу млада из сита баца жито на кућу и на сватове, ради сваког благостања и обиља. У Рисну, пред младожењином кућом, млада заспе пшеницом све сватове и крочи у кућу десном ногом да се јунаци рађају [15, стр. 329]. Сматра се да су у словенској старини дочекивали младу са хлебом и преко ње бацали жито као знак плодности и благостања [15, стр. 315].

Пшеница је неизоставна жртва у култу мртвих и у култу предака. Покојнику се ставља изнад главе, а као кувана (кољиво) служи се при сваком помену и о празницима из домаћег култа, као што је Слава или Бадње вече. Хлеб има заштитничку моћ и брани против злих очију, тј. против сваког зла и зато су га људи увек носили уза се. Пшеница је добила највеће признање нашег народа. То се види из веровања да ће један од знакова да долази судњи дан бити у томе што ће нестати пшенице [20, стр. 12].

Отуда се пшеница често помиње у народним умотворинама:

Проклет био у свем и свачему: Пшеница му нигде не родила, Ни у брду винова лозица!

[9, стр. 187]

*Ко је Србин и Српскога рода, Ни мушкога ни девојачкога;
И од Српске крви и колена, Од руке му ништа не родило;
А не дошхо на бој на Косово, Рујно вино ни пшеница бела;
Не имао од срца йорога! Рђом кај'о, док му је колена!*

[20, стр. 217]

Ни горе без врлети, ни шенице без снијети.

Зелено се роди, бркато узрасте, сакато умре? (*жишно класје*)

Ногама у благу, а главом у злату? (*клас*)

Кувана пшеница добра је против шећерне болести. Скроб у облику брашна лечи надражену кожу, а слуз скроба лечи пролив. Пшеничне клице су богате витаминима А, Б, Ц и Д који помажу рад организма. Пшенична каша добра је за поправљање варења, јачање желуца и смиривање нервне напетости. Лек је и од великог кашља и мелем за убоје [11, стр. 320 и 342; 30, стр. 116].

Када је народни песник певао о пшеници био је веома надахнут. Опевао је лепоту житних поља, човеков однос према раду, тј. вредне и спретне, лењиве и споре, разноврсне игре и досетке, унео шаљиве и подругљиве елементе и веселе игре, које су доводиле до загрљаја и пољубаца.

Жетиву жєла лейоша девојка
Злаином руком и сребрним сриом.
Кад је било око пола дана,
Заивала лейоша девојка:
„Ко би мене снојље повезао,
Дала би му моје бело лице;

Ко ли би ми водице донео,
Дала би му моје чарне очи;
А ко би ми ладак начинио,
Ја би њему верна љуба била.”

[19, стр. 166]

Жетиву желе шри јешре,
Лејоше ми посиаваши,
Док са жиша роса сиане;
Кад се оне поиренуле,
Али сунце на заоду;
Ошуд иде свекре Пејре,
Да он вози шрудне снае,
шрудне снае и уморне;
Па беседи свекре Пејре:

„Шша сше шаке миле снае!
Кан да су вас змије ииле,
Змије ииле и пушшери?”
Ал бесједе миле снае:
„Бре Боја ми, свекре Пејре!
Дује њиве и широке,
Ваздан жесмо крај не вишмо.”

[19, стр. 164]

ПШЕНИЦЕ СУ КЛАСАЛЕ

Moderato

Пше-ни-це су кла-са-ле, де-вој-ке се сас-та-ле,
са - ста - ле се па го - во - ре, ко-ја ко-јег во - ле.

Пшенице су класале,
Девојке се сасшале,
Сасшале се ња њоворе,
Која којеј воле.

Једна воле Милана,
Друја воле Јована,
А ша шрећа ни једноја,
Живоша ми моја.

[71, стр. 82]

Развигорка, Ракита, Растка,
Ружа, Ружана, Ружица,
Рузманка, Рузмаринка,
Рузмирка

РАЗВИГОРКА – в. стр. 40

РАКИТА – прасловенски и свесловенски назив дрвета (врбе) узет за лично име. Ракита је омиљено дрво због своје снаге и отпорности, а симболизује животну снагу, лепоту, нежност, чежњу и занос. Име је ретко и бирано.

РАКИТА – *Salix purpurea* L. из породице врба (*Salicaceae*) је врста врбе (црвена врба) у облику грма. Женски и мушки цветови су у ре-сама. Расте на влажним сунчаним местима у свим српским земљама. Зато што је осетљива на сунчеву светлост, прва се од свег дрвећа буди и цвета пре листања у априлу и у мају.

Ракита се, као и остале врбе, прва у пролеће окити мацама. Народ верује да на њеним гранама седе виле. Зато је прозвана вилинско дрво. Верује се да процветале гранчице раките имају магичну моћ и зато су се њима на Цвети китиле куће и штале, да би се заштитили домаћин и имовина од сваког зла. Уочи Ђурђевдана ракитине гранчице се стављају испод стрехе и намењују појединим лицима. Ако гранчица увене, то се тумачи као предсказање смрти особе којој је гранчица намењена [54, стр. 248].

Народ користи ракиту за лечење на исти начин на који се користи и бела врба. Одвар од коре раките треба пити против слабости у стомаку и цревима, а добар је и против барске грознице [11, стр. 182 и 440].

Чувајући своје обреде, наши преци су сачували и народне песме које су део тих обреда. Обредне песме истичу веровање у магијску моћ речи. Лазаричке песме спадају у подврсту обредних песама, које су везане за Лазареву суботу. Тада девојке обилазе село играјући и певајући пригодне песме за плодност и напредак, а народ их је за то даривао. Лазаричке песме су кратке и једноставне, али пуне добронамерног предсказивања лепих и нежних осећања.

У једној лазаричкој песми о врби се пева:

Врба врбу лелеје,
у лелејске девојке,
на Ђурђеве дворове,
Ђурђа виче ња виче:

„Чујеш ли сељани:
еве вама дарови,
еве мене девојке.”
[4, стр. 73]

РАКИТА ЈЕ РОД РОДИЛА

Ракиџа је род родила, ракиџа је
Ракиџа је род родила
Ракиџа је род родила
Од рода се саломила.
Под ракиџом шешко робље
И у робљу ђевојчица
На њојзи је кошуљица
Ниш' је џкана ниш, џредена
Ни у руке узимаша
Но од злашја саливаша.
Проџовара момче младо:
– Проси, шјајко, ђевојчице!
Да џросише, исџросише
Па џоџоше на венчање.
Кад бидоше близу цркве
Иконе се зашворише

И свијеће џошџулише
Крсџови се саломише
А џоџови ослејеше
Калуђери онемјеше.
Проџовара момче младо:
– Ој, боџашји, ђевојчице
Да ли нисмо какве својше!
– Тешке својше, браш и сестџра.
Врашшше се белом двору
Иконе се ошворише
А свијеће џоџалише
Крсџови се сашшавише
А џоџови џролџедаше
Калуђери џрозборише.

[70, стр. 82 и 253]

РАСТКА – в. стр. 53

РУЖА, РУЖАНА, РУЖИЦА – женска народна имена настала према називу цвета руже. Ружа (латински *rosa*) је краљица цвећа, омиљена и веома цењена. Својим опојним мирисом, лепотом цвета и разноврсним бојама задобила је наклоност човека још у давним временима. Ружино име је симбол девојачке лепоте и љубави: њеног белоруменог лица, румених усана, мирисне косе, чисте и племените душе, младости, здравља и девојачке части. Зато се људи веома радо опредељују за ова имена.

РУЖА – *Rosa canina* L. и друге врсте из породице ружа (*Rosaceae*) су разгранати листопадни грмови непарно перастих листова. Цветови су светлоружичасти, бели, а ређе тамноружичасти. Цвета од маја до јула. Збирни плод је шипак. Распрострањена је на отвореном, по

шумама и шикарама у свим српским земљама. Има много подврста, варијетета и форми које се гаје по баштама и парковима.

Ружа има значајну улогу у породичном култу. Користи се у разноврсним враџбинама, којима је циљ да се човек ослободи болести, а осигура здравље. Уочи Ђурђевдана, ружа се бере заједно са смиљем и босиљем и потапа у неначету воду заједно са ускршњим јајетом. Ујутру се људи умивају том водом, а јаје се закопа под ружу. Да би се жена лако породила, пије сок од слатке руже. Ружа је симбол љубави и зато је важна у љубавним гатањима. Уочи Ђурђевдана девојка оставља магичне предмете и траке (којима врача) под ружу. Исто тако, девојка уочи Ђурђевдана забележи црвеним концем три ружина цвета и назове их именима момака који јој се допадају. Који цвет сутрадан њена другарица покаже, за тога ће се удати.

Верује се да је ружа била беле боје, али када се млада девојка убола на њене бодље постала је црвена. Ружа се сади на гробовима девојака, младих и невино страдалих [42, стр. 191].

О том чудном цвету изузетне лепоте, чије су гране пуне трња, народ је причао да се Бог једном веома расрдио на ђавола и наредио анђелу да га ухвати. Пошто је ђаво био брз, Бог саветује анђела да пред њега остави и рашири ружине гране да се саплете. Тако се и догоди. Бог награди ружу најлепшим цветом, а ђаво је прокуне и нагрди трњем [42, стр. 191]. Поклонити ружу значи показати своју оданост и љубав.

Чај од плода (шипка) дивље руже садржи много витамина Ц и зато је добар као превентива против назеба, болести црева, бубрега и мокраћних путева, као и код шећерне болести. Сок од руже са медом и бршљановим лишћем лек је од главобоље. Слатко од руже добро је против грудних болести [54, стр. 180; 30, стр. 46].

Младог и заљубљеног човека љубав преображава у песника, који женску лепоту доживљава као велику радост и срећу. Он ће вољену девојку најчешће упоређивати са ружиним цветом. Физичка лепота и духовна ведрина нашла је свој еквивалент у ружи, краљици цвећа, која је лепотом и мирисом надмашила све остало цвеће.

*Ој девојко румена ружице!
Ни сађена, ни пресађивана,
Ни стиуденом водом заливана;
Ни шрјана, ни омирисана;*

*Ни љубљена, ни омилована;
Да ли ме ти, душо, пољубиши?*

[19, стр. 360]

*Јово Ружу кроз свирале зове:
„Ајде, Ружо, да чувамо овце,
Ја ћу овце, а ти ћеш јагањце.”
„Не смем, Јово, караће ме мајка!”*

*„Ако кара, убији ти неће,
ако бије, а ти бежи к мени,
код мене су враћа отворена,
у пол' ноћи као у пол' дана!”*

[5, стр. 48]

Румена као ружа. Лијеп као ружа румена.
Уз пут Ружо, низ пут Перунико! (нек иде куд хоће)

ОЈ МОЈА РУЖО РУМЕНА

Andantino

Oj мо - ја, ој мо - ја ру - жо ру - ме - на.
ој мо - ја, ој мо - ја ру - жо ру - ме - на.

– Ој моја ружо румена,   Сшави ме себи у негра,
Што си се рано развила?   Зашто сам млада увела.
– Разви ме рано пролеће,
Узбра ме женска ручица,   [71, стр. 40]

РУЗМАНКА, РУЗМАРИНКА, РУЗМИРКА – женска народна имена настала према називу биљке рузмарин. Назив потиче из грчког језика (*rhops* – шиб и *myrinos* – мирисав) или од латинског (*ros* – кап росе и *marinus* – морски). Име симболизује вечиту младост, оданост и великодушност.

РУЗМАРИН – *Rosmarinus officinalis* L. из породице мртвих коприва (*Lamiaceae*) је украсни, вишегодишњи и зимзелени грм, пријатног мириса. Листови су распоређени насупротно, а по неколико бледоплавих или љубичастих цветова смештено је у пазуху листова. Цвета од априла до јуна. Много се гаји по баштама, а самоникло расте у приморским српским земљама.

Пре хришћанства и задуго после тога, на свадбама је извођен разноврстан религиозни церемонијал, а његови детаљи јасно показују да су религиозног карактера ван цркве. Радње које се изводе над младенцима не изводи свештеник. Неки се обреди врше да би се рађала мушка или женска деца, да деца буду здрава и права, да буду лепа и добра. Има и злонамерних радњи које имају намеру да напакосте младенцима [15, стр. 329].

Рузмарин има најважнију улогу у сватовским обичајима. Девојке у веселом расположењу припремају гранчице рузмарина, којим ће китити сваког свата (сватовско цвеће). Данас је обичај да накићени сват дарује новцем девојку која га је закитила. Све ово произилази из веровања да рузмарин има заштитничку моћ и да тако штити младенце и сватове од урока и несреће. Рузмарином су се момци китили недељом, а на Божић ујутро рузмарином се ките извори и бунари.

Верује се да рузмарин има моћ одбране од злих духова и да га не ваља садити уз куће.

Чај од рузмарина користи се против грудних болести и за раст косе. Облоге од лишћа добре су као лек против несвестице [30, стр. 77; 54, стр. 181]. У већим дозама биљка је отровна. Од рузмарина се добија уље које је цењено у козметици.

Сѝрук рузмарина

Сватовска лирика обухвата већи број песама, које се међусобно разликују по улози и по емоционалном тону. Песме које се певају у младожењиној кући изражавају радост, а оне које се певају у девојачкој кући су сетне и тужне, због расанка од родитељског дома и родитеља са својим дететом. Да свадбени обред тече весело, доприносе веселе, разигране љубавне песме које певају младе девојке.

Из девојачке куће родбина испраћа невесту песмом којом јој намењује срећу у браку:

*Млад младожења, ружо румена!
Прегадосмо ти сѝрук рузмарина;
Ако увене сѝрук рузмарина;
Твоја срамота, наша трепота;
Често заливај сѝрук рузмарина,
Да не увене сѝрук рузмарина.*
[19, сѝр. 53]

РУЗМАРИНЕ МОЈ ЗЕЛЕНИ

Largo (rubato)

Му-змарине мој зе - ле - ни, на мом срцу у - са - ђе - ни!
Многе стазе и бо - га - зе, крај и-зво-ра во-де хлад - не.

Ско-ро ћу те о-ста-ви - ти, на да-ле-ко пу-то - ва - ти.
где смо нег-да про-ла-зи - ли, слатке ча-се про-во-ди - ли...

[83, стр. 134]

С
Селена, Селенка, Смиља,
Смиљана, Смиљанка,
Смиљевка, Смиљка,
Смиљунка

СЕЛЕНА, СЕЛЕНКА – женска имена настала према називу биљке селен или милодух. Назив селен је преузет из грчког језика (σεληνη/Σελήνη) у коме означава месец, односно Селену, богињу месеца. Ова биљка љубави је омиљена због своје лековитости и чаробне моћи на младе и заљубљене. Одатле у српском и другим словенским језицима њени називи као што су милодух, љубчац или љубиста. Овим именима родитељи су желели да на потомство пренесу вечну младост, дуговечност, радост и умиљатост.

СЕЛЕН или МИЛОДУХ – *Levisticum officinale* Koch. из породице штитара (*Ariaceae*) је трајница са двоструко распераним листовима. Култивисана биљка по српским земљама, а расте и као дивља.

Девојке и жене радо носе селен због крупног миришљавог лишћа. Селен се са осталим биљем бере уочи Ђурђевдана, јер је тада његова моћ највећа. Зато свако убере стручак селена, омирише га и задене за појас, а женске за ђердан [21, стр. 124]. Селен ваља имати уза се да би нас људи волели, да би им били мили и да би им се допали. Жена даје мужу селена да се воле и милују и да јача њихова љубав. Девојке се о Ускрсу умивају у води у којој су потопљени селен и ускршње јаје да би биле миле и неодољиве. Да би биле лепе и вољене, девојке изговарају басму:

*Ој селене, „бел ђелине”,
ја те зовем омајнице;
да омајеш, да обрнеш,
и све момке да наврнеш.*

[37, стр. 85]

Уочи Ђурђевдана убрани струк селена се забоду у земљу и на коју страну клоне, отуда ће доћи сватови. Некада је селен са босиљком и перуником био омиљено девојачко цвеће. Селен има и заштитничку моћ. Зато се у њему купа породиља [54, стр. 183].

Селен са белим луком или трандафилом кувани у вину добри су за болесну јетру. Иситњено семе селена с топлим вином пије се наше

срца против болова у бубрегу. Селен лечи стомачне и женске болести. Прашак од селеновог корена добар је за ране. Селен јача корен косе [11, стр. 168–169; 30, стр. 47].

Ој девојко, селен велен

Да би опстала на свом вековном путовању, народна лирска песма је добила низ особених карактеристика. Пре свега, ова песма је стихична (ређа се стих за стихом) и има прилично устаљену метрику, цезуру и риму. Осмерац је најчешћи стих јер има велике изражајне могућности. Поред покретне цезуре, осмерац је украшен богатом римом која песму као језичку творевину преводи у музичко дело. Одржале су се оне песме које су на најбољи начин исказале колективни дух и повезану метрику, ритам и мелодију. Такве песме и савремени човек радо рецитије или пева као потврду својих осећања и ставова:

<i>Ој девојко, селен велен!</i>	<i>Коња водим, њеше одим;</i>
<i>Не узвијај обрвама,</i>	<i>Чизме носим, а бос одим;</i>
<i>Не загаји јад момцима;</i>	<i>Леба носим, а љадан сам;</i>
<i>И мени си јад задала:</i>	<i>Воду љазим, а жедан сам.</i>

[19, стр. 217]

ЗА ГОРИЦОМ СЕЛО ПОМАЛЕНО

Музички запис са три стазе. Прва стаза: *За го - ри - цом, Ја - но, и - ха - ха, ја - ње,*. Друга стаза: *за го - ри - цом, ду - шо, - за го - ри - цом,*. Трећа стаза: *и - ме мо - је, се - ло по - ма - ле - но*.

<i>За горицом село помалено,</i>	<i>Од селена и од калопера,</i>
<i>помалено, ал' је окићено.</i>	<i>од босиљка и од шраговиља,</i>
<i>Кроз њега се проћи не могаше,</i>	<i>од кадифе, мале и велике,</i>
<i>од момака и од девојака</i>	<i>и од оне руже мирисаве!</i>
<i>и од оној цвећа свакојака.</i>	

[63, стр. 148]

СМИЉА, СМИЉАНА, СМИЉАНКА, СМИЉЕВКА, СМИЉКА, СМИЉУНКА – женска имена, која се јављају и као **ЦМИЉА, ЦМИЉАНА, ЦМИЉКА**, настала према јужнословенском називу за биљку смиље. Смиље је омиљено цвеће и зато га је наш народ давно уврстио

у свој именованост. Лепота имена остала је до данашњих дана и истиче нежност, женственост, постојану и чисту љубав. Имена су раширена у свим српским крајевима.

СМИЉ, СМЉЕ, ЦМЉЕ – *Helichrysum arenarium* Don. из породице главчица (*Asteraceae*) је вишегодишње зељасто мирисно биље са вретенастим ризомом. Листови су дугуљасте. Има појединачне цветне главице или више њих сакупљених заједно. Цветови су жути, ређе бели, а цвета од јула до октобра. Расте на песковитим и сувим местима у свим српским земљама. Екстракт смиља (аренарин) стимулише ницање парадајза и спречава развој микроорганизама у пољопривредној производњи.

Свадебни обред ставља девојку удавачу у средиште и она постаје централна личност светковине. Млада је заштићена преко низа интервенција а и сама чини радње ради љубави, здравља, напретка и материнства. Смиље има заштитничку моћ и зато млада невеста носи 40 дана капу смиљевац [15, стр. 289], направљену од смиља, босиља и мајчине душице, да је заштити док не затрудни. Венац од смиља треба ставити на главу нероткињи или жени која тешко рађа да би родила. Смиље је утук од вештица и вилинско цвеће. Постоји предање да је смиље изникло из крви невино оптужене сестре, коју је брат тешко казнио. Сматра се да је смиље само девојачко цвеће и да не доликује удатим женама. У смиљу се заказује љубавни састанак. Смиље симболизује одану и праву љубав.

Смиље нема примену у народном лечењу.

Народ је о смиљу певао са много нежности и љубави. Томе је допринела распрострањеност овог цвета по свим нашим крајевима, опојан мирис и назив ове биљке који звучи као заносна мелодија. Лепота смиља је непролазна, а његов мирис подстиче младу душу на сањарење о љубави и срећи. Смиље, као девојачко цвеће, најчешће симболизује чедну девојачку љубав, изузетну лепоту, вечну младост и простор љубавних састанака. У данашње време, обележено еколошком неизвесношћу, када су ретки бистри извори и бујне ливаде, смиље цвета и мирише на малом и скровитом простору. Стасало је већ неколико генерација које и не препознају цвет својих предака и његову симболику.

<i>Боја моле Гружанке девојке,</i>	<i>По старејиву Пејровића Ђорђа,</i>
<i>Боја моле да им Гружа дође,</i>	<i>По јосиодјиву Младена везира,</i>
<i>Да насаде цвећа свакојака,</i>	<i>По лејоји Бојићевић Анђу,</i>
<i>Понајвише смиља и босиља,</i>	<i>По јунашјиву Хајдук-Вељка млада.</i>
<i>Да окиће све српске јунаке:</i>	[37, стр. 268]

Нема лейшеї їрада од Будима,
 Ни дебѣта лада од јаблана,
 Под њим сїава нежењен Драїојло.
 Прикрада се Смиљана девојка,
 Те се поїе јаблану на їране;
 Одрони се суза од образа,
 Она їаде Драїојлу на лице,
 Драїојло се шїрже иза санка:
 Јао мене, до боїа милоїа!
 Ниш' сам жењен, ни ћу се жениши,
 Док не узмем Смиљану девојку!

[19, стр. 316]

СМИЉ' СМИЉАНА ПОКРАЈ ВОДЕ БРАЛА

Смиљ Сми - ља - на по - крај во - де бра - ла.
 Ој! по - крај во - де бра - ла.
 Ој!

Смиљ' Смиљана покрај воде брала.
 Набрала је њедра и рукаве,
 Извила је шїри зелена в'јенца.
 Један в'јенац себи задржала,
 Друїи в'јенац друїарици дала,
 А шїрећи је низ воду їусїила,
 Пак је њему шї'о беседїла:
 – Плови, їлови, мој зелени в'јенце,
 Тер доїлови до Ђурђева двора,
 Пак уїїїај шїи Ђурђеву мајку:
 – Хоћеш, мајко, шїи жениши Ђурђа?
 Не жени їа удовицом младом,
 Већ їа жени љеїошом ђевојком!

[66, стр. 390]

Т
Тамара, Тамњанка, Травица,
Травна, Трандавила,
Трандафила, Трандафилка,
Трена, Тренда, Трендавила,
Трендафилка, Трендобилка,
Трешња, Трешњица, Трна,
Трнина, Трња,
Трњина

ТАМАРА – два су утицаја на формирање овог женског имена: према хебрејском називу за палму, татар [12, стр. 312] и убраја се у старо, заветна имена; према називу раскошног дрвета/ жбуна тамарикса. Код нас се значајније проширило у другој половини 20. века, под утицајем руског именованог, новијег песништва и забавне музике. Лепота палминог украсног дрвета и опојан мирис тамарикса били су пресудни да се формира име намењено девојчицама, са наменом да буду здраве, лепе и одважне. Основа речи татар и тамарикс је благозвучна и изражајна, изазива доживљај милине захваљујући присутној асонанци, тако да је основа имена, који садржи значење таме (по тамномаслинастој боји листа), сасвим осветљена фонетском вредности самогласника *a* и вибрантом *p*.

ТАМАР – хебр. *tāmār* Л., Палма, бот. *Arecaceae* ili *Palmea* iz porodice *Arecales*

ТАМАРИКС – бот. *Tamarix* L. из породице *Tamaricaceae*, род *Tamarix*, народно име тамарис, метљика.

Палме су дрво разноликог облика: од биљке у облику жбуна до дрвећа високог неразгранатог стабла са дугим лепезастим листовима на врховима. Познато је око 2600 врста и 181 род овог врло распрострањеног дрвета, ограниченог на тропску климу. Само мали број се узгаја, попут урмине и кокосове палме, ради врло квалитетних и цењених плодова.

Постоји око педесетак листопадних и зимзелених врста тамариковог лепог дрвета/жбуна. Гране су дуге и танке и зато се свијају и у време цветања изгледа врло декоративно. Цветови су ситни, розе и бели, груписани у ситно чупаво семење, које се из чажуре лако расипа по околини и расејава. То је медоносно дрво, цвета од марта до маја.

Природна станишта су сува и слана тла, приморска подручја Азије, Африке и Европе. Расте и у континенталним подручјима и већи број врста одолева хладнијој клими. У Шпанији се једна река назива Тамарис.

У време формирања народне митологије и религије, Срби нису познавали ово дрво и зато се не појављује ни у каквим обредним манифестацијама.

Понеки аутори [62, стр. 210] претпостављају да је смола тамарикса и палме заправо библијска мана коју је Бог дао Јеврејима у време путовања кроз пустињу. Одатле је ово дрво код источних народа било омиљено и цењено. Чајкановић је писао како је „кита палме утук против подземних демона” који ноћу излазе из гроба да новог мртваца претвори у демона. [54, стр. 246]

Име Тамара опевано је у ауторској забавној музици.

Музичари: Момчило Бајагић Бајага (*Тамара*), Ђорђе Новковић (*Куда иду изгубљене девојке, Тамара*), музичке групе: Магазин (*Тамара*) и Дубровачки трубадури (*Док љалме њишу љране*), опевали су ово благовучно име и потпомогли да се учврсти и у нашем женском именовану.

ТАМЊАНКА – женско народно име изведено [12, стр. 312] из назива биљке тамјан/тамњан или по угледу на име Дамјанка. Милица Грковић наводи могућност да је ово име изведено и прена имену Дамјанка [12, стр. 312]. Може се претпоставити да се ово благовучно име појавило у породицама које су познавале лековито дејство тамјана и важну употребу тамјана у нашим религиозним обредима, те да су њиме штитили своје дете од негативних и нечистих сила, намењујући му здравље, благод и срећу.

Имена ТАМЈАНКА (мирисавка, Вук. 17/754.) ТАМЉАНКА, су могуће варијанте овог антропонима.

У нашем народном именовану одавно је обликовано име Гроздана, Грозда а по називу плода винове лозе, грожђа. Тако је могуће да је и по миришљавом плоду лозе тамјанике, јединственог мускатног укуса и мириса, тамног и белог зрна, изведено име Тамњаника.

Уважавајући наведене изворе, српски именован је украшен овим народним именом који својим препознатљивим значењем симболише тајанственост, радост и узвишеност.

ТАМЈАН (тамњан, тамљан, тимјан) – грч. λιβάνι, Thymiama, bot. Boswellia, porodica Burseraceae, rod Boswellia

Тамјаново дрво пепељасте коре, пореклом из Индије, расте широм Африке и Азије (Оман, Јемен, Етиопија, Судан, Кина). Расте на влажном, дренажном земљишту, на сунчаним местима. Цвета у цвастима. Постоји пет главних врста Босвелије које дају најквалитетнију смолу тек после осме године раста. Што је смола гушћа, то је квалитетнија. Суши се у облику зрнаца; квалитетнија је она у мекшем стању.

Тамјан је привлачио морепловце из далеких крајева, који су га плаћали високом ценом и имао је вредност попут злата. Трговина

тамјаном цветала је у старом и средњем веку. Најстарији трговински пут водио је из Омана, преко Јемена, Саудијске Арабије до Газе и Средоземља, или према Индији и Кини.

У Старом завету записано је да је Мојсије добио ову чудотворну биљку од Бога, а у Новом завету пише да су пристигли мудраци с Истока даровали малог Исуса и са тамјаном.

Готово у свим религијама познато је паљење тамјана у сврху прочишћења људи и простора, или као облик одавања почasti. Египћани су користили тамјан приликом балсамовања.

Због снажног мириса користио се као моћан апотопајон против свих злих демона и вештица. Кућа се кади на Богојављење, јер тада вештице имају највећу моћ. Соба у којој спавају деца кади се у сва четири угла.

Кади се о Божићу, Ускрсу, слави. Уочи славе, свештеник окади кућу и укућане да „чисти“ прославе славу. Прослављање почиње одласком у цркву да се окади колач и славска свећа, а код куће домаћин окади славску софру. Каде се сватови и сватовски колач, уселење у новоизграђену кућу.

Посебно место заузима у мртвачком култу. У неким крајевима покојнику се ставља зрно тамјана у нос да буде заштићен од вампира.

Употребљава се за подстицање плодности воћа, тако да се у пукотину дрвета које слабо рађа, стави тамјан.

Тамјанова смола скупља се током целе године и може се употребити свежа или сушена, у комадићима. Садржи више тритерпенских киселина, за које се верује да тамјану дају лековита својства. Користи се као противупално средство, при лечењу хемероида, помаже код упалних дисајних путева и подстиче искашљавање, раду пробавних органа. Етерично уље, које се вади из стабла, има умирујуће дејство и поправља осећај тескобе.

За лечење бронхијалних упала: једну кашичицу смоле спустити у посуду па прелити прокључаном водом па удисати

Људи су од давнина жвакали тамјанову смолу ради бољег здравља зуба и десни, јер има антимикодна дејства против артритиса, јачање женског хормонског система, за заштиту од патогених микроорганизама, за растварање камена у бубрезима. Његово антиупално дејство помаже код Хромове болести и цисти.

Тамјан се спомиње у народним изрекама:

Не би дао ни Богу тамјана.

Бежи као враг од тамјана.

Ауторски записи новијег датума:

Мирис тамјана није толико божански, да би прикрио наше непоштовање божијих заповести.

За лечење стреса и опште депресије, потребно је интензивно улагање у плантаже тамјановог дрвета. [57, стр. 147]

Берем цвеће, бирам ружу,

Берем грожђе, бирам тамјанику,

Бирам девојку, узем Тамјанку. [57, стр. 151]

Народна песма

АЈ, БЕРЕМ ГРОЖЂЕ, БИРАМ ТАМЈАНИКУ

Vivo

Ај, бе - рем грож - ђе, би - рам там - ња - ни - ку,
ој, зо - ро, зо - ри - це!
Ај, бе - рем грож - ђе, би - рам там - ња - ни - ку,
ој, зо - ро, зо - ри - це!

Ај, берем грожђе, бирам тамјанику   *Ај, лепо соко ниско и високо*

Ој, зоро, зорице

Ој, зоро, зорице

Ај, лејша дика

Еј, дај ми соко твоје црно око

Него тамјаника

Ој, зоро, зорице.

Ој, зоро, зорице-

Ај, воким диду

Еј, да сасхамим љаво и љараво

Дика за мном тине

Ој, зоро, зорице

Ој, зоро, зорице

Еј, ња да видиш како би сјајало

Ај, ња се за нас цело брине,

Ој, зоро, зорице

Ој, зоро, зорице.

[71, стр. 80]

ТРАВИЦА, ТРАВНА – женска имена настала према прасло-венској и свесловенској речи трава, која означава зељасто, најчешће једногодишње биље танког стабла. Човек је одувек стајао над травом зачуђен, занесен и опијен њеним мирисом и зеленом бојом, која изазива осећај радости и милине. У народу се често каже: расте као трава после кише, јака као трава, али и увенула као трава. Ова ретка и бирана женска имена у себи обједињују значење животног оптимизма и радости, упорности и плодотворности.

ТРАВЕ – *Poaceae* (*herbae*) су трајне, двогодишње или једногодишње зељасте биљке, чланковите и танке стабљике. Имају издужене листове без петељки. Цветови су углавном двополни и често смештени у класовима. Много је врста трава од којих су неке важне гајене биљке (житарице). У народу се под појмом трава често подразумевају и друге зељасте ливадске, гајене и коровске биљке.

Траве заузимају значајно место у паганском веровању. У љубавним врачањима девојка користи траву од помаме да би момка помамила и привукла к себи. Трава од умиља носи се да се неко неком допадне и да се заволе. Траву од урока ваља носити уза се да човек не буде уречен због своје лепоте и доброте. И данас се каже: леп је и напредан, не буди урока. Кад младенци крећу на венчање у одећу им се ушива трава да им неке зле очи не учине несрећу, тј. да их не урекну. Постоји још једна трава са посебном наменом. То је трава од омразе, помоћу које људи успеју да омрзну двоје драгих и блиских.

У Херцеговини се верује да постоји „девет врста трава од змије”, и ко би саставио свих девет трава имао би сигуран лек од сваке змије [54, стр. 336].

У ђурђевданском љубавном врачању, девојке плету венце од трава просутих по цркви и њима врачају пред црквом, а када дођу кући стављају венац на икону. Пред спавање девојка ставља венац под јастук, са жељом да јој суђеник дође пре него што венац увене [42, стр. 215].

Траве су од давнина имале важно место у народном лечењу. Зато се народни лекари по њима називају травари. Тако у народној песми девојка каже да ће препливати и Дунав и Саву како би нашла лековиту траву и њоме излечила свом драгану главу.

Људска срећа лежала је на срцу народног песника и он се радовао кад ју је препознао. О њој је певао непосредно и узбудљиво бираним језиком и стихом. Љубав се у народним песмама увек догађа другима и није детаљ личног песниковог осећања.

Тако се песма *Јово коси зелену ливаду* може убројити у оне овоземаљске, где је све природно и лепо и саопштено без устручавања.

Јово коси зелену ливаду,
 Ана б'јели на ливади илаино.
 Плаино иружа по зеленој шрави,
 Па Јовану иоваљала шраву.
 Проговара на ливади Јово:
 „Млада Ано, не тази ми шраве,
 Твоје илаино ошкуйиш не може,
 Шшо си мени шраву иогазила;
 А да бих ти шраву ойросишо,
 Не моу ти ойросишии, Ано,
 Шшо си мене срце дошакнула.
 Да си вода, ја бих ше иошо,
 Да си цвијеш, ја бих се кишио,
 Да си јела, шри'о бих ти иране,

Па од сунца заклањао лице,
 Да си сунце, ја бих се дичио,
 Да си роса, лице бих умив'о
 И у росној шрави ошшочив'о!"
 Побјеже му кроз торицу Ана,
 А високо одгојена шрава,
 На Ани су шири каша хаљина,
 Роба дуа а висока шрава,
 Не може му иобјеиуши Ана.
 Досшиже је у ливади Јово,
 Па је води своме бјелом двору
 И узе је за вијерну љубу.

[37, стр. 62]

У нашим народним умотворинама, трава је чест мотив:

Тешко трави која росе нема,
 А ђевојци која драгог нема.
 Каква трава, онако и сено.
 У пролеће зелену травку нико не задржа.
 Што је у пољу зелено, то у гомили здјевено? (шрава и сено)

ОЈ, ЛИВАДО, РОСНА ТРАВО

Moderato sostenuto

Ој ли - ва - до, ро - сна тра - во, ја - во - ре,
 ја - во - ре, кој' под то - бом чу - ва ста - до,
 зла - то мо - је?

Ој, ливадо, росна шраво,
 Кој под шобом чува сшадо?
 Сшадо чува девојчица,
 Од седамнаести тодиница.
 Сшадо чува, иесму иева:
 „Ах мој драги шшо ше нема.

Шшо ше нема ових дана
 Кад ја чувам овце сама.”
 – Чувај мала овце швоје
 Да не иасу жишо моје.
 Кад ойасу жишо моје,
 Изљубићу усне швоје.

[71, стр. 68–69]

ТРАНДАВИЛА, ТРАНДАФИЛА, ТРАНДАФИЛКА, ТРЕНА, ТРЕНДА, ТРЕНДАВИЛА, ТРЕНДАФИЛКА, ТРЕНДОБИЛКА – женска имена настала према називу цвета и биљке трандавиље (трандафил). Назив води порекло из грчког језика у коме означава ружу (грчки τριανταφυλον – ружа).

ТРАНДАВИЉЕ, ТРАНДАФИЛ, ТРАНДАФИЉЕ – *Althea rosea* L. из породице слезова (*Malvaceae*) је биљка висока до два метра, маљаве стабљике и срцоликих листова. Црвенкасти цветови су на маљавој дршци. Биљка је пореклом из Грчке и Мале Азије. Распрострањена је по свим српским земљама и много се гаји по баштама. У неким крајевима под појмом трандавиље подразумевају се дивље или гајене руже.

Трандавиље је омиљено цвеће које девојке саде по баштама да би се што пре и добро удале и да их не остави момак [54, стр. 226].

Чај од цветова се користи за лечење обољења органа за дисање, а у мешавини са другим биљем као грудни чај. Чај од трандафила и селена помаже код болести бедара. Цветови ове биљке се додају вину или сирћету ради добијања боје [30, стр. 22, 30 и 65].

Трендафилко невестио

Положај младе удате жене у патријархалној заједници био је врло сложен. Пре свега, она је била туђинка која је морала својим поступцима и радним способностима да задобије поверење, љубав и поштовање укућана. Она је „млада и зелена” и зато се од ње очекује беспоговорна послушност. Дирљиве љубавне и породичне песме показују стрепњу младе жене за своју брачну срећу. Она жели да има пород и роди мушко дете, јер би на тај начин задовољила строге захтеве патријархалне задруге. У тренуцима стрепње и несигурности она се не поверава ни мајци ни мужу већ природи и Богу.

*Трендафилко невестио,
под трендавил седеше,
ше трендавил кидаше,
и на боја гледаше:*

*„Дај ми боже, што хоћу:
мушко чедо, деишнице,
белу лику јајлику!”*

[4, стр. 69]

ТРЕНДАФИЛЕ МОЈ

Ко - га ће ми ре - дом да - ваш, трен - да - фи - ле мој,
ко - га ће ми ре - дом да - ваш, трен - да - фи - ле мој!

Која ће ми редом давати,
Трендафиле мој?
Ја ти давам Коле редом,
Трендафиле мој!
Куде Коле да створимо?
Трендафиле мој!
Арно мисли ја ти стварај,
Трендафиле мој!

Створиши ја Зора јрло,
Трендафиле мој!
Арно ти је, мило ти је,
Трендафиле мој!
Нек се волив, нек се узмев,
Трендафиле мој!

[65, стр. 229]

ТРЕШЊА, ТРЕШЊИЦА – свесловенски назив дрвета и плода трешње узет за лична имена. Трешња је омиљено дрво због бујног изгледа и крошње у време цветања и црвених слатких плодова. Дајући ово име својим кћерима, наши преци су желели да утичу на њихову судбину тако да оне буду лепе, благородне и мудре.

ТРЕШЊА – *Prunus avium* Mill. из породице ружа (*Rosaceae*) је листопадно самоникло или сађено дрво високо до 20 метара. Цвета у априлу или мају и има беле цветове. Плод је слатка и сочна, месната коштуница. Има много сората које се гаје по свим српским земљама.

У народу се верује да нероткиња треба да се провуче испод гране дивље трешње како би се на њу пренела родност. Такође се верује да у пролеће треба окусити бар неколико трешања, а никако само једну, да се не би опили од једне чаше ракије. На гробу момка и девојке често се сади трешња јер ће тако у њу прећи душа покојника и ту наставити да живи. Народ верује да је трешња свето дрво и онога ко је посече снаћи ће несрећа. Из тог разлога не ваља трешњевим дрветом ложити ватру [42, стр. 212]. Верује се да ће се трешња осушити ако се на њу попне „нечиста жена” [54, стр. 251]. Поклонити расцветалу грану трешње значи показати своје симпатије. Сањати стабло трешње значи здравље и љубав.

Трешња има важно место у љубавним врачањима и гатањима. Уочи Ђурђевдана девојка простре под младу трешњу неношену повезачу, а сутрадан пре зоре затресе повезачу и каже:

„Повезача неношена,
девојка испрошена,
а ливада некошена!
повезачу понесоше,

ливаду покосише
а девојку испросише.”

[54, стр. 199]

После тога, опале цветове са трешње покупи у повезачу и носи уза се да би се удала. Срби верују да трудна жена не сме да поједе две трешње које су састављене, да не би родила двоје састављене деце.

Истучана коштица трешње добра је против стварања камена у бубрегу. Код обољења срца и бубрега треба узимати плодове трешње. У мањим количинама плодови су добри као храна за оболеле од шећерне болести. Листови од трешње користе се против опадања косе, а смола против зубобоље. Чај од петелјки трешања добар је за стомак и боље мокрење [11, стр. 282; 30, стр. 116].

У народу се за трешњу каже:

Бијела се роди, зелена одрасте, црвена умре?

Црна кошара, црвени волови, зелени му рогови?

ТРЕШЊА СЕ ОД КОРЕН КОРЊАШЕ

$\text{♩} = 108$

Трешња се од ко - рен кор - ња - ше, мо - ма се од
 мај - ке дво - је - ше, трешња се од ко - рен
 кор - ња - ше, мо - ма се од мај - ке дво - је - ше:

*Трешња се од корен корњаше,
 мома се од мајке двојеше:
 „Прошћевај мајко, прошћевај,
 можда сам нешто зрешила,
 до сад сам тебе слушала,
 од сад свекрву и што мало деверче.”*

[67, стр. 91]

ТРН, ТРНИНА, ТРЊА, ТРЊИНА – женска имена настала према свесловенском и прасловенском називу за трн и трњину. Народ се одређивао за ово име верујући да трњина има заштитничку моћ, као и због лепоте плода. Често се каже да девојка има очи лепе као трњине, што значи да су црне, сјајне, мрке. У источној Србији, на пример, лепота црних очију се посебно цени.

ТРН, ТРЊИНА, или црни трн – *Prunus spinosa* L. из породице ружа (*Rosaceae*) је једнодомни листопадни грм са густим и трновитим гранама. Цвета у марту и априлу пре листања, а има снежнобеле цвиетове. Плодови су округле плаве коштунце које су киселкасте и веома трпке. Остају на гранама до пролећа и када промрзну добре су за јело. Од њих се прави укусно вино. Распрострањена је по свим српским земљама. Од ње се формирају живе ограде против ерозије.

Трњина заузима значајно место у српском веровању у биље, зато што има заштитничку моћ против злих демона. Не ваља на трнасте грање трњине стављати да се суше дечије ствари, јер се ту могу задржати заплетени зли духови. Обичај је у неким крајевима да се у сватовску одећу забоду трњина да им зли духови не науде. Човек је заштићен и може да иде куда хоће ако уза се носи штап од трњине. Рано пролеће почиње онда када процвета трњина. Када се неко убоде на трн треба да изговори: „Кад трн озеленео, мене заболело.” У Грбљу кажу да је против вештица добро имати чибук од црног трна [17, стр. 774].

Чај од листа трњина лек је од срдоболе, а чај од семенки лек је против кашља и грудоболе. Плод и кора трњине добри су за лечење органа за варење, а цвет и плод за боље излучивање мокраће и чишћење црева, против запаљења [11, стр. 214; 30, стр. 53].

Језик народне песме није свакодневан већ намерно организован, у коме су концентрисана и јаче згуснута изражајна средства. Када народни песник пореди девојачку лепоту са биљним светом, онда то делује сасвим природно. Он нема намеру да открива нова значења већ нам омогућава да схватимо оно што видимо, да нам скрене поглед на оно што смо престали да запажамо или што нисмо приметили а било је поред нас. Значењску вредност биља, цвећа, ветрова, росе, шумских потока, открива управо народна песма и после тог сазнања живот добија нове димензије.

<i>Јово мајку ђо ђул башичи вода, Доводи је мркој шрњиници: „Видиш, мајко, мрке шрњинице! Овакве су очи у гјевојке, У гјевојке, а у моје, мајко.” Доводи је крину бијеломе:</i>	<i>„Видиш, мајко, крина бијелоја, Овакво је лице у гјевојке, У гјевојке, а у моје, мајко.” „Нека, сине, суђена ти била!” „И ти, мајко, ђуно жива била.”</i>
---	---

[37, стр. 34–35]

У ковчежићу народних умотворина за децу, трњина, као и трн, има значајно место: Ова гаша род родила / Све трњине и глогиње, / Деца брала па покрала [22, стр. 187].

Отуд иде црн трн, да одгризе црном трну црн врх.
На трн роди трњина.

МОМАК ИДЕ ПОТОКОМ

The image shows a musical score for the song 'Момак иде потоком'. It consists of two staves of music in a 2/4 time signature with a key signature of one flat (B-flat). The tempo is marked as quarter note = 88. The lyrics are written below the notes.

Мо-мак и-де по - то - ком, за њим Ан-ка све ско-ком:
Ста - ни Ан-ка жив ти ја, да ти бра - ца пре-тен да!

*Момак иде поштоком,
За њим Анка све скоком;
Па се баца глотињом,
А он на њу шрњином;
Не мисле се убиџи,
Већ се мисле љубиџи.*

[64, стр. 47]

Ц
Цвеја, Цвета, Цветана,
Цветанка, Цветашинка,
Цветија, Цветимила, Цветимира,
Цветина, Цветинка, Цветислава,
Цветиславка, Цветка, Цветна,
Цветоша, Цветуна, Цвећана,
Цвија, Цвијана, Цвијета, Цвита,
Цвјетана, Цвјетара, Цвјетна,
Цмиља, Цмиљана,
Цмиљка

ЦВЕЈА, ЦВЕТА, ЦВЕТАНА, ЦВЕТАНКА, ЦВЕТАШИНКА, ЦВЕТИЈА, ЦВЕТИМИЛА, ЦВЕТИМИРА, ЦВЕТИНА, ЦВЕТИНКА, ЦВЕТКА, ЦВЕТНА, ЦВЕТОША, ЦВЕТУНА, ЦВЕЂАНА, ЦВИЈА, ЦВИЈАНА, ЦВИЈЕТА, ЦВИТА, ЦВЈЕТАНА, ЦВЈЕТАРА, ЦВЈЕТНА – женска имена настала према прасловенском и свесловенском називу за цвет и цвеће.

ЦВЕТИСЛАВА, ЦВЕТИСЛАВКА – сложена имена која у својој основи имају именице цвет и слава. Имена у себи обједињују непролазну лепоту, вечну младост, љубав, срећу, оданост и нежност. Нажалост, ова лепа имена наших предака данас се сусрећу све ређе.

ФЛОРА – женско име настало по богињи цвећа (Flora) у римској митологији. У 18. веку код Срба у Банату ово име је било популарно и раширено под румунским утицајем [12, стр. 59].

ЦВЕЋЕ (*Flores*), биљни изданци или делови изданака различитих боја и врло различите грађе. Често су мирисни и веома украсни. Типични цветови имају прашнике и тучкове. У цветној чашки је круница са често живо обојеним латицама. Цвеће уноси у човеков живот радост, буди нежност, изриче наше скривене мисли и прати нас од рођења до смрти.

Цвеће, баш као и дрвеће, заузима веома значајно место у српском веровању. Тако се у народу славе Цвети (празник пробуђене природе) које падају недељу дана пред Ускрс и обележавају Христов улазак у Јерусалим, када му је народ на пут бацао цвеће и гранчице. Обичај је да се тога дана скупљају младићи и девојке и да међусобно измењују цвеће, показују тако своју љубав и своје жеље. На овај дан се не весели и не игра, јер још увек траје ускршњи пост. У Србији се Цвети празнују и као народни празник, јер је тог дана 1815. године кнез Милош Обреновић подигао народ против Турака.

Цвеће је важан елемент у многим обичајима, који воде порекло још из претхришћанског периода. Народ верује да душе умрлих прелазе у ливадско цвеће и зато се цвеће не бере од Цветнице до Пресвете. На пример, уочи Ђурђевдана жене беру разноврсно цвеће, дају му од-

ређена значења и стављају на скровито место да ту дочека Ђурђевдан. Тако се плету венци од ђурђевка и млечике, којим се опасује ведро у које се музе стока да би била млечнија. Венце од разноврсног цвећа и биља носе и додоле на својим главама. Од цвећа и зимзеленог биља вије се венац који на девојачкој глави симболизује сунчеву светлост и животну радост и има заштитничку моћ.

Цвеће има значајну улогу у свадбеним обичајима. Пред кућом девојке удаваче, њене другарице уз песму плету шимширов венац, који украшавају разноврсним цвећем и стављају изнад капије. Млада невеста на венчању носи цветни венац у коси. Да је улога цветног венца веома значајна, види се по томе што је по њему цела свадбена церемонија добила име венчање [55, стр. 143]. Венац као сакрални предмет наговештавао је брак који долази по узору на некадашњи „Свети брак” Сунца и Земље, из којег се изводио цео свет. Плетење свадбеног венца и у прошлости и у садашњости заправо је једна врста „немог сећања” на први брак [34, стр. 49–50].

Боје цвећа имају симболично значење. На пример, црвено симболизује љубав, плаво верност, наранцасто понос, љубичасто нежност, бело чедност а жуто љубомору. Људи се често ките цвећем ради здравља, а девојке да би се те године удале. Народ цвеће у сну тумачи овако: брати цвеће, значи, доживети успех, почетак нове љубави; садити цвеће – добитак, пријатељство ће прерасти у љубав; видети цвеће – уверићете се у верност пријатеља; давати цвеће – љубав ће се распламсати; увело цвеће – болест у кући.

Осушени цветови многих биљака се користе за припрему лековитих чајева у народној медицини. Из цветова се екстрахују мирисне материје (етерична уља) које су цењене у козметици.

Цвеће на земљи исто је што и звезде на небу! Оно изниче на сваком месту и тако улепшава и оплемењује човеков животни простор. Ни у једном времену човек није био равнодушан према цвећу већ је са њим живео у блиској вези. Са ливада и из башта цвеће ће ући у свет уметности и постаће веома чест и омиљен мотив са разноврсном симболиком.

Читајући народне песме стиче се утисак да пред разнобојним латицама и опојним мирисима цвећа, нестаје свакодневни живот пун брига и тешкоћа. Поклоњен цвет, састанак у смиљу и босиљу, лепе девојке које су носиле име по цвећу – све је то стварало тако неопходну илузију да су љубав и радост битне одреднице живота.

Ој ти Цвешо, лепо цвеће!
 Бој убио мајку твоју!
 која тебе шако роди,
 и пошла те насред села,
 где јунаци вино пију,
 млади момци камен мећу;

где невесте коло воде,
 а девојке песме поју;
 те ја тебе онде виде,
 да ме увек срце боли!

[19, стр. 292]

Цвеће је незаобилазно и у народним умотворинама:

Паук по цвијећу бере јед, а пчела сакупља мед.
 Гдје је цвијет, ту је и мед.
 Ођевена као цвијет.

ГРАДИНОМ ЦВЕЋЕ ЦВЕТАЛО

Гра - ди - ном цве - ће цве - та - ло,
 гра - ди - ном дра - го - о - ди -
 ло. Ај, цве - ће мо - је
 ша - ре - но. бу - ди ми
 ср - цу ве - се - ло.

Градином цвеће цветало,
 градином граћо одило.
 – Ај, цвеће моје шарено,
 буди ми срцу весело!

– Синоћ ми граћи долази,
 коњем ме, море, појазу.
 – Ај, цвеће моје шарено,
 буди ми срцу весело!

Градином граћо одило,
 увелом цвећу зборило:
 – Ај, цвеће моје шарено,
 буди ми срцу весело!

– Нека ја, нека, нек' јази,
 само нек' ојеш долази.
 – Ај, цвеће моје шарено,
 буди ми срцу весело!

[63, стр. 134]

ЦМИЉА, ЦМИЉАНА, ЦМИЉКА – в. стр. 156

Чубра, Чубрина,
Чубринка

ЧУБРА, ЧУБРИНА, ЧУБРИНКА – женско име настало према свесловенском називу биљке чубар. Претпоставља се да назив потиче од речи чемер (чемерица) или из грчког језика (θυμβρος/θυμβρα). Име је ретко и бирано, а симболизује духовну снагу и отменост.

ЧУБАР или ЧУБРИКА – *Saturea hortensis* L. је једногодишња зељаста, гајена биљка ланцетастих листова из породице уснача (*Labiatae*). Има црвенкасто-љубичасте цветове од јула до септембра. Употребљава се као зачин и за справљање чајева. Дивљи (планински) чубар (*S. montana* L.) расте у вишим пределима (ртањски чај).

Чубар има улогу у народним љубавним врачањима. У води са потопљеним чубром купана су деца ради очувања здравља [11, стр. 232 и 402].

Чај од надземних делова домаћег чубра добар је против грчева и болова органа за варење и уједа пчеле, плућних болести и нервозе. Утрљавање лишћа у кожу приликом купања добро је да окрепи кожу и да стиша болове на површини тела. Такође може да ојача и слабуњаву децу (30, стр. 232 и 402].

Чубра мейше дворове

Биљни свет је истински човеков завичај који је пресудно утицао на формирање људске природе. Човек је осећао да личи на биље. Када је био срећан и разигран у души, личио је на јабуку; лепа и чедна девојка личила је на миришљаву дуњу или чубар од којег сва гора мирише.

Из народних песама се види да чубар има снагу којом буди и јача љубав.

*Чубра мейше дворове,
мейлика је з'внеше:
болан јунак лежаше,*

*ошрула ја девојка
свакојаком шравчицом,
по највише босиљком.*

[4, стр. 71]

ЧУБАР БИЉЕ, ДУШО

Andante ♩ = 69

p Чу - бар би - ље, ду - шо, бе - ру л' те ђе - вој - ке?

Чу - бар би - ље, ду - шо, бе - ру л' те ђе - вој - ке?

Allegro moderato ♩ = 108

f Ка - ко б' ме - не, ду - шо, не бра - ле ђе - вој - ке, кад од ме - не
ду - шо, сва го - ра ми - ри - ше?

Чубар биље, душо!
Беру л' ши ђевојке?
„Како б' мене, душо,
Не брале ђевојке,
Кад од мене душо,
Сва ģора мирише.”

[19, стр. 71]

Ш

Шебоја, Шебојка, Шимшира,
Шимширка, Шумадинка

ШЕБОЈА, ШЕБОЈКА – женска имена изведена од назива цвећа шебој. Назив шебој је балкански турцизам персијског порекла (турски – *sebbo*, персијски – *šebbūy*) што значи мирис ноћи. Ово име је ретко а симболизује верну љубав.

ШЕБОЈ – *Cherianthus cheri* L. (жути) из породице купуса (*Brassicaceae*) је биљка издужених листова и разгранате стабљике. Цветови су жути, а код многих гајених врста (*Ch. annuus*, *Ch. hortensis*) бели, љубичасти, црвени и мешовитих боја. Веома су мирисни. Цвета од априла до касне јесени. Много се гаји као украсна биљка по свим српским земљама. Шебој нема лековита својства. Потиче из средоземних крајева, а у наше земље је, вероватно, донет са надирањем Турака.

Шебој је омиљено женско цвеће. Девојке га саде по баштама, како би лепотом цвећа и изузетним мирисом привукле пажњу момака.

„Моја мајини и твоја,
Сагиле су шебоја”
[42. стр. 219]

ИДЕ ПРЕМАЛЕЋЕ

И - де пре - ма - ле - ће, са - ди
цу - ра цве - ће, еј - шебуљ, зумбул, ла - лу и крин.
зе - лен ру - зма - рин.

*Иде премалеће, сади цура цвеће,
еј, шебуљ, зумбул, лалу и крин,
зелен рузмарин.
’Оћу да те просим, светићу да пркосим,
еј, водићу те моме двору ја,*

цуро тарава.
'Оћу да се женим, живој да променим,
еј, салаш, земљу, све што имам,
шеби ћу да дам.

„Према запису Н. Францилеа’

ШИМШИРА, ШИМШИРКА – женска имена изведена од назива биљке шимшир. Овај назив је балкански турцизам (турски – *simsir*) персијског порекла (персијски – *simsād*). Својим зеленилом, шимшир подсећа на вечну младост, бујност и лепоту коју је човек одувек прижељкивао за себе и своје потомство. Ова имена су ретка и бирана.

ШИМШИР – *Vixus sempervirens* L. из породице шимшира (*Vixaceae*) је зимзелени густо разгранати грм или мање дрво. Има кожасте тамнозелене листове. У зеленкастожутим цвастима је по један женски и више мушких цветова. Цвета од фебруара до маја. Самоникло расте у неким пределима јужне Србије и Црне горе. У осталим српским земљама расте као дивљи или у култури. Расте веома споро и може да доживи старост и до 400 година. Шимширово дрво је због своје тврдоће и ситне структуре веома цењено у резбарству и изради украсних и употребних предмета.

Шимшир је редак мотив у нашем усменом предању, што показује да није био значајнији елемент наших обичаја. Из ретких помињања види се да је шимширово дрво веома цењено. Виле на разбоју од шимшира ткају платно. Шимшир је у неким крајевима незаобилазан у свадбеним обичајима. Њиме се кити свадбени колач, млади се на главу ставља венац од шимшира, а у неким крајевима сватови се ките шимшировом гранчицом. Са другим цвећем и зеленилом шимшир се плете у свадбене венце. Шимширом се исказивала љубав и приписивала му се натприродна моћ.

Одвар од грубо иситњеног, сувог лишћа шимшира добро заслађен шећером или медом треба пити 4–5 пута дневно за знојење, чишћење крви и против реуматизма [11, стр. 244, 318].

Није мали број народних песама које су испеване као протест против склапања брака из интереса. Онда када је млада девојка дата старом, недрагом, цвилеле су и гора и вода.

Процвилела тора шимширова,
Пишала је тора бршљенова:
„Што је шеби торо шимширова?”
„Не пишај ме торо бршљенова!
Данас мене свати пријеђоше,

Проведоше лијеју дјевојку,
 Сви свайови л'јею коње јашу,
 А не јаше лијеја дјевојка
 Веће силна коња разиџрала,
 Те облама ѓране шимширове,
 Док њовика нешџо из облака:
 – шџо с' дјевојко коња разиџрала,
 Те обламаш ѓране шимширове,
 Знаш ли, бона, које шџи је драџо
 Ено шџи та ѓрви ѓред свайџима
 Бијела му брада до њојаса.”

[37, стр. 75]

И у народним мудростима шимшир има сасвим одређено место:

Ја усијах шимшир,
 Под ливаду, под шимшир,
 Наврани се кордован,
 Изоба ми шимшир,
 Под ливаду, под шимшир. (снијег кад га киша растапа)

ИЗВОР-ВОДА ИЗВИРАЛА

Из - вор во - да из - ви - ра - ла, -
 из - вор - во - да из - ви - ра - ла, -
 ис - под па - ња - шим - ши - ро - ва, -
 ис - под па - ња - шим - ши - ро - ва.

Извор-вода извирала
 исџод њања шимширова,
 б'јелу њену избаџила
 и у њени шарен сандук.

У сандуку л'јеја Мара.
 Л'јеја Мара ѓроџовара:
 – Ко би мене ошворџо,
 нека би ме њољубџо!

[63. стр. 145]

ШУМАДИНКА – в. стр. 40

Биље (*Plantae*)

Косовски божур (*Paeonia officinalis* L.)

Бор (*Pinus silvestris* L.)

Босиљак (*Ocimum basilicum* L.)

Бреза (*Betula pendula* L.)

Бршљан (*Hedera helix* L.)

Булка (*Papaver rhoeas* L.)

Видовчица (*Anagallis arvensis* L.)

Вишња (*Prunus cerassus* L.)

Бела врба (*Salix alba* L.)

Георгина (*Dahlia variabilis* Njilld)

Гора (*Silva*)

Грана (*Ramus*)

Грожђе (*Racemus vitis viniferae*)

Дафина (*Elaeagnus angustifolia* L.)

Дрен (*Cornus mas* L.)

Дуб – Храст (*Ljuerljus robur* L.)

Дуња (*Cydonia oblonga* Mill.)

Бул (*Rosa damascena* Mill.)

Ђурђевак (*Convallaria majalis* L.)

Зумбул (*Hyacinthus orientalis* L.)

Јаблан (*Populus pyramidalis* Rozier)

Јабука (*Malus pumila* Mill.)

Јавор (*Acer pseudoplatanus* L.)

Јаглац – Јагорчевина (*Primula vulgaris* L.)

Јагода (*Fragaria vesca* L.)

Јасен бели (*Fraxinus excelsior* L.)

Јасен црни (*Fraxinus ornus* L.)

Јасика – Трепетљика (*Populus tremula* L.)

Јасмин (*Jasminum officinale* L.)

Јела (*Abies alba* Mill.)

Јоргован (*Syringa vulgaris* L.)

Кадифа (*Tagetes erectus* L.)

Кајсија (*Prunus armeniaca* L.)

Каравиље – Каранфил
(*Dianthus caryophyllus* L.)

Каћун (*Orchis militaris* L.)

Калина (*Ligustrum vulgare* L.)

Калопер (*Tanacetum balsamita* L.)

Кита – букет цвећа (*Fasciculus florum*)

Ковиље (*Stipa pennata* L.)

Конопља (*Cannabis sativa* L.)

Кестен (*Castanea sativa* Mill.)

Купина (*Rubus discolor* L.)

Лала (*Tulipa gesneriana* L.)

Лимун (*Citrus limonum* Risso)

Ловор (*Laurus nobilis* L.)

Лоза бела (*Clematis vitalba* L.)

Љиљан – Бели крин (*Lilium candidum* L.)

Лъбичица (*Viola odorata* L.)

Малина (*Rubus idaeus* L.)

Маслина (*Olea europaea* L.)

Мирта (*Myrtus communis* L.)

Наранца – Поморанца (*Citrus aurantium* L.)

Невен (*Calendula officinalis* L.)

Оморика – Смрча (*Picea excelsa* Link)

Пелин (*Artemisia absinthium* L.)

Перуника (*Iris germanica* L.)

Пшеница (*Triticum* sp.)

Ракита – Црвена врба (*Salix purpurea* L.)

Ружа (*Rosa* sp.)

Рузмарин (*Rosmarinus officinalis* L.)

Селен – Милодух
(*Levisticum officinale* Koch)

Смиље (*Helichrysum arenarium* DC.)

Тамарикс (*Tamarix* L.)

Тамјан (*Thymiana L.*)

Трава (*Poaceae*)

Грандафил (*Althea rosea L.*)

Трешња (*Prunus avium L.*)

Трњина (*Prunus spinosa L.*)

Цвеће (*Flores*)

Чубар (*Saturea hortensis* L.)

Шебој (*Cherianthus cheri* L.)

Шимшир (*Vixus sempervirens* L.)

Фотографије биљака у овој књизи преузеше су из документације аутора, Републичког Завода за заштитиу природе, Београд, Института за биологију Природно-математичког факултета у Крагујевцу, Завода за физиологију биљака и заштитиу животног средине Биолошког факултета у Познању (Пољска) и књига: Chiej, R., Les plantes médicinales, Solar, Paris, 1982; Phillips R., Les arbress, Solar, Paris, 1981; Šilić, Č., Atlas drveća i grmlja, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1973.

РЕГИСТАР ЖЕНСКИХ ИМЕНА

Б

Биља 11, 13
Биљана 11, 13, 15
Биљица 11, 13
Биљка 11, 13, 16, 21, 29,
100, 107, 167
Божура 11, 16
Божурка 11, 16
Борана 11, 17, 18
Борика 11, 17, 18, 20
Борјана 11, 17
Борка 11, 17, 18
Боруна 11, 17
Боса 11, 20, 84
Босиља 11, 20
Босиљка 11, 20
Босиока 11, 15, 20
Боска 11, 20
Бреза 11, 23, 190
Бршљана 11, 24
Бршљанка 11, 24
Булка 11, 25, 26, 190
Булкица 11, 25

В

Вида 27, 29, 30, 31, 60,
98, 99
Видана 27, 29
Виданка 27, 29
Видица 27, 29
Видна 27, 29
Видовданка 27, 29
Видојка 27, 29
Видојла 27, 29
Видомирка 27, 29
Видосава 27, 29, 31

Видославка 27, 29
Видуша 27, 29
Вилогорка 27, 32, 40
Виогора 27, 32, 40
Виогорка 27, 32, 40
Виолета 27, 32, 119
Вишња 27, 32, 190
Вишњанка 27, 32
Вишњица 27, 32
Врба 27, 33, 34, 148
Врбана 27, 33
Врбанка 27, 33
Врбислава 27, 33

Г

Георгина 37, 39, 191
Гина 37, 39, 40
Гора 37, 40, 41, 42, 102,
191
Горана 37, 40
Горанка 37, 40
Горгина 37, 39
Горена 37, 40
Горенка 37, 40
Горина 37, 40
Горинка 37, 40, 42
Горислава 37, 40
Гориславка 37, 40
Горица 37, 40
Горјана 37, 40
Горјанка 37, 40
Горка 35, 37, 40
Горолика 37, 40
Горуља 37, 40
Горуша 37, 40
Грана 37, 43, 191

Гранка 37, 43

Грозда 37, 44
Гроздана 37, 44, 46, 49
Грозданија 37, 44
Грозданка 37, 44
Гроздена 37, 44
Грозденка 37, 44
Гроздија 37, 44
Гроздијана 37, 44
Гроздијанка 37, 44
Гроздина 37, 44
Гроздица 37, 44
Гроздна 37, 44

Д

Давина 47, 49
Далија 39, 47, 49
Дафина 47, 49, 192
Дафинка 47, 49
Дафка 47, 49
Дафна 47, 49
Дрена 47, 51
Дренисава 47, 51
Дренислава 47, 51
Дренка 18, 47, 51
Дреновка 47, 51, 52
Дуба 47, 52
Дубислава 47, 53
Дубица 47, 52
Дубна 47, 52
Дубрава 47, 52
Дубравка 47, 52
Дуња 47, 55, 192
Дуњина 47, 55
Дуњица 47, 55
Дуњка 47, 55

- Ђ**
 Ђула 57, 59
 Ђулана 57, 59
 Ђулинка 57, 59
 Ђулка 57, 59
 Ђурђевка 57, 60
 Ђурђица 57, 60
- З**
 Загорка 40, 63, 65
 Златиборка 18, 63, 65
 Зрна 63, 65, 141
 Зрнка 63, 65, 141
 Зумбула 63, 65
 Зумбулка 63, 65
- И**
 Ива 33
- Ј**
 Јаблана 67, 69
 Јабланка 67, 69
 Јабuka 67, 70, 71, 72, 193
 Јабучица 67, 70
 Јавора 67, 73
 Јаворика 67, 73
 Јаворина 67, 73
 Јаворинка 67, 73
 Јаворка 67, 73
 Јаглика 67, 75
 Јагода 67, 76, 77, 194
 Јагодина 67, 76, 77
 Јагодинка 67, 76
 Јагорчика 67, 75
 Јасена 67, 77
 Јасенија 67, 77
 Јасенка 67, 77
 Јасика 67, 80, 195
 Јасмина 67, 81
 Јасминка 67, 81
 Јахора 67, 73
 Јахорина 67, 73
 Јахоринка 67, 73
 Јахорка 67, 73
 Јела 67, 82, 83, 195
 Јелибора 67, 83
 Јелиборка 67, 83
 Јелика 67, 82
- Јелица 67, 82
 Јелка 67, 82
 Јелкица 67, 82
 Јоргована 67, 84
 Јоргованка 67, 84
- К**
 Кадива 87, 89
 Кадивка 87, 89
 Кајсија 87, 90, 91, 196
 Калина 87, 91, 92, 196
 Калинија 87, 91
 Калинка 87, 91
 Калопера 15, 87, 93
 Калоперка 87, 93
 Каравила 87, 94
 Каравилка 87, 94
 Каравиљка 87, 94
 Карамфилка 87, 94
 Карамфиљка 87, 94
 Каранфила 15, 87, 94
 Каранфилка 87, 94
 Каранфиљка 87, 94
 Каренвила 87, 94
 Каћуна 87, 96
 Каћунка 87, 96, 97
 Кита 87, 97, 197
 Китана 87, 97
 Кितिца 87, 97
 Китка 87, 97
 Китна 87, 97
 Ковиљка 87, 98, 99
 Конопља 87, 99, 197
 Коштана 87, 101
 Кримка 87, 103, 117
 Крина 87, 103, 117
 Кринка 87, 103, 117
 Купина 87, 103, 104, 198
 Купинка 87, 103
- Л**
 Лала 105, 107, 198
 Лалица 105, 107
 Лаура 105, 108, 110
 Лила 105, 108, 117
 Лилијана 105, 108, 117
 Лилка 105, 108, 117
- Лиљана 115
 Лимона 105, 108
 Лимонка 105, 108
 Лимуна 105, 108
 Лимунка 105, 108
 Ловора 105, 110
 Ловорика 105, 110
 Ловорка 105, 110
 Лоза 105, 111, 112, 198
 Лозана 105, 111
 Лозанка 105, 111
 Лозинка 105, 111
 Лозица 105, 111
 Лозна 105, 111
- Љ**
 Љерка 115, 117
 Љиља 115, 117
 Љубица 115, 118
 Љубичица 115, 118, 119, 120, 199
- М**
 Малина 121, 123, 199
 Малинка 121, 123
 Маслина 121, 124, 199
 Милогоранка 40, 121, 126
 Мирта 121, 126, 199
- Н**
 Наранча 127, 129
 Наранца 127, 129, 130, 199
 Нева 127, 130
 Невена 127, 130
 Невенка 127, 130
 Невка 127, 130
 Нера 127, 129
 Неранца 127, 129
 Нерица 127, 129
- О**
 Оливера 124, 133, 135
 Оморика 133, 135, 200
- П**
 Пеленка 137, 139

- Пелинка 137, 139
 Перуна 24, 53, 137, 140
 Перунија 137, 140
 Перуника 137, 140, 200
 Перунка 137, 140
 Пловдина 44, 137, 141
 Пловдинка 44, 137, 141
 Пшеница 52, 137, 141,
 142, 143, 200
- Р**
- Развигорка 40, 145, 147
 Ракита 97, 145, 147, 148,
 201
 Растка 53, 145, 148
 Ружа 145, 148, 149, 201
 Ружана 145, 148
 Ружица 14, 66, 145, 148
 Рузманка 145, 150
 Рузмаринка 145, 150
 Рузмирка 145, 150
- С**
- Селена 153, 155
 Селенка 153, 155
 Смиља 153, 156
 Смиљана 18, 153, 156,
 158
 Смиљанка 153, 156
 Смиљевка 153, 156
 Смиљка 153, 156
 Смиљунка 153, 156
- Т**
- Тамара 159, 161, 162
 Тамњанка 159, 162
- Травица 159, 165
 Травна 159, 165
 Трандавила 159, 167
 Трандафила 159, 167
 Трандафилка 159, 167
 Трена 159, 167
 Тренда 159, 167
 Трендавила 159, 167
 Трендафилка 159, 167
 Трендобилка 159, 167
 Трешња 159, 168, 169,
 202
 Трешњица 159, 168
 Трна 159, 169
 Трнина 159, 169
 Трња 159, 169
 Трњина 159, 169, 170,
 202
- Ф**
- Флора 175
- Ц**
- Цеја 173, 175
 Цвета 21, 23, 33, 39, 51,
 53, 55, 65, 69, 70,
 73, 81, 84, 89, 90,
 92, 103, 119, 123,
 126, 140, 148, 150,
 168, 169, 173, 175,
 185, 186
 Цветана 173, 175
 Цветанка 173, 175
 Цветашинка 173, 175
 Цветија 173, 175
 Цветимила 173, 175
- Цветимира 173, 175
 Цветина 173, 175
 Цветинка 173, 175
 Цветислава 173, 175
 Цветиславка 173, 175
 Цветка 173, 175
 Цветна 173, 175
 Цветоша 173, 175
 Цветуна 173, 175
 Цећана 173, 175
 Цвија 173, 175
 Цвијана 173, 175
 Цвијета 173, 175
 Цвита 173, 175
 Цвјетана 173, 175
 Цвјетара 173, 175
 Цвјетна 173, 175
 Цмиља 156, 173, 177
 Цмиљана 156, 173, 177
 Цмиљка 156, 173, 177
- Ч**
- Чубра 15, 179, 181
 Чубрина 179, 181
 Чубринка 179, 181
- Ш**
- Шебоја 183, 185
 Шебојка 183, 185
 Шимшира 183, 186
 Шимширка 183, 186
 Шумадинка 40, 183, 187

ЛИТЕРАТУРА

1. Бандић, Д., *Народна религија у 100 њојмова*, Нолит, Београд, 1991.
2. Бјелановић, Ж., *Рјечник антропонома Буковице*, Ономатолошки прилози X, САНУ, Београд, 1989.
3. Бован, В., *Српске ѿворне народне ѿворевине са Косова и Метихије*, Јединство, Приштина, 1978.
4. Бован, В., *Лирске ѿесме I*, Јединство, Приштина, 1980.
5. Бован, В., *Лирске ѿесме II*, Јединство, Приштина, 1980.
6. Богдановић, Н., *Називи биља у људским именима*, Зборник радова Симпозијума „Стогодишњица флоре околине Ниша”, Ниш, 1985.
7. Бондалетов, В. Д., *Руска ономасѿика*, Глава 1, Вопрос теорий ономастикон, 1983.
8. Босанац, М., *Просвјештин именовлов*, Просвјета, Загреб, 1984.
9. Влајинац, З., *Пољска ѿривреда у народним ѿсловицама*. „Свети Сава”, Београд, 1925.
10. Вујаклија, М., *Лексикон сѿраних речи и израза*, Просвета, Београд, 1954.
11. Гостушки, Р., *Лечење лековитим биљем*, Народна књига, Београд, 1979.
12. Грковић, М., *Речник народних имена код Срба*, Вук Караѿић, Београд, 1977.
13. Грубачић, Б., Томић, М., *Српске славе: народни обичаји и веровања: народне ѿесме и здравице: славска јела и ѿића*, Литера, Београд, 1988.
14. Деретић, Ј., Митровић, М., *Историја књижевности за ѿрви разред заједничких основа усмереној образовања*, Завод за уѿбенике и наставна средства, Београд, 1984.
15. Ђорђевић, Т., *Наш народни живоић*, Том 1, Просвета, Београд, 1984.
16. Ђурић, В., *Лирика*, Завод за изд. уѿбеника СРС, Београд, 1965.
17. Караѿић Стеф. В., *Српски рјечник исѿумачен немачкијем и латинскијем ријечима*, Четврто државно издање, Штампарија Краљевине Југославије, Београд, 1935.
18. Караѿић Стеф. В., *Српске народне ѿсловице*, Просвета, Београд, 1969.
19. Караѿић Стеф. В., *Српске народне ѿјесме I*, Просвета, Београд, 1969.
20. Караѿић Стеф. В., *Српске народне ѿјесме II*, Просвета, Београд, 1969.
21. Караѿић Стеф. В., *Етнографски сѿиси*, Просвета, Београд, 1969.

22. Кнежевић, М. В., *Антологија народних умотворина*, Матица српска–СКЗ, Нови Сад–Београд, 1957.
23. Коњовић, П., *Стеван Св. Мокрањац*, Нолит, Београд, 1956.
24. Кулишић, Ш., *Из старе српске религије: новотодишњи обичаји*, СКЗ, Београд, 1970.
25. Кулишић, Ш., Петровић, П. Ж., Пантелић, Н., *Српски митолошки речник*, Нолит, Београд, 1970.
26. Лалевић, М. С., *Синоними и сродне речи српскохрватској језика*, Лексикографски завод „Свезнање”, Београд, 1974.
27. Максимовић, Д., *Изабране ђесме*, БИГЗ, Београд, 1983.
28. Михајловић, В., *Име по заповести: Империјални ономастичон српско–хрватској језика*, Нолит, Београд, 1992.
29. Михајловић, Б. М., *Тајни јовор цвећа и дрвећа*, Партедон, Београд, 1995.
30. Мирковић, П., *Лечење лековићим биљем*, Домаћа библиотека, Београд, 1975.
31. Недељковић, М., *Годишњи обичаји у Срба*, „Вук Караџић”, Београд, 1990.
32. Опачић–Ђаница, С., *Народне ђесме, ђословице и слике из животиа и обичаја Срба на Кордуну*, Просвјета, Загреб, 1987.
33. Панчић, Ј., *Флора Кнежевине Србије и додатак Флоре Кнежевине Србије*, Поновљено издање, САНУ, посебна изд. књ. CDXCII, Београд, 1976.
34. Поповић Радовић, М., *Српска митска ђрича*, Рад, Београд, 1960.
35. Правописна комисија, *Правопис српскохрватској књижевној језика са ђравописним речником*, Матица српска – Матица хрватска, Нови Сад – Загреб, 1960.
36. Првановић, С., *Тимочки зајиси (из народној животиа, веровања и ђредања)*, Библиотека часописа „Развитак”, Новинска установа „Тимок”, Зајечар, 1964.
37. Продановић, Ј., *Женске народне ђесме, антологија*, Изд. Књ. Геце Кона, Београд, 1925.
38. Ребиндер, Б., *Животи и религија Словена ђрема влес књизи*, ИП „Мирослав”, Београд, 1996.
39. *Речник српскохрватској књижевној и народној језика*, Институт за српскохрватски језик, САНУ, Београд, 1959–1997, Књига XIV.
40. Симоновић, Д., *Бошанички речник имена биљака*, САН, пос. изд. књ. CCCXVIII, Институт за српскохрватски језик, књ. 3, Научно дело, САН, Београд, 1959.
41. Скок, П., *Етимологијски рјечник хрватској или српској језика*, Књига трећа, Јазу, Загреб, 1973.
42. Софрић, П., *Главније биље у народном веровању и ђевању код нас Срба*, Београд, 1912, Фототипско издање БИГЗ, Београд, 1990.
43. Српска краљевска академија, *Народно царовање (сујевеја)*, Српски етнографски зборник, Књ. 1, Вукова грађа, Београд, 1934.
44. Станисављевић, В., *Хајдук Вељко у народној ђесми*, Научна књига, Београд, 1988.
45. Станић, М., *Ускочка антропонимија, Ономастолошки ђрилози X*, САНУ, Београд, 1970.

46. Стефановић, В., *Српски рјечник, исцолкован немачким и латинским ријечима*, Беч, 1818.
47. Сулова, А. В., Суперанская, А. В., *О руских именах*, Ленинград, 1978.
48. Фасмер, М., *Этимологический словарь русского Языка*, Том I-IV, Второе, изд., „Прогрес”, Москва, 1986.
49. *Флора* СР Србије, САНУ, Одељење природно-математичких наука, Београд, 1970–1977.
50. Хенигсберг, О. Л., *Гајење лековитој зачинској и ароматичној биља*, Геца Кон А. Д., Београд, (без године издања).
51. Чајкановић, В., *Студије из српске религије и фолклора (1910–1924)*, I, СКЗ, БИГЗ, Просвета, Партенон м. а. м., Београд, 1994.
52. Чајкановић, В., *Студије из српске религије и фолклора (1925–1942)*, II, СКЗ, БИГЗ, Просвета, Партенон м. а. м., Београд, 1994.
53. Чајкановић, В., *О врховном Богу у старој српској религији* III, СКЗ, БИГЗ, Просвета, Партенон м. а. м., Београд, 1994.
54. Чајкановић, В., *Речник српских народних веровања о биљкама* IV (приредио и допунио В. Ђурић), СКЗ, БИГЗ, Просвета, Партенон м. а. м., Београд, 1994.
55. Чајкановић В., *Стара српска религија и миѠологија* V, СКЗ, БИГЗ, Просвета, Партенон м. а. м., Београд, 1994.
56. Ђурић, Љ., *Ономасијика Изморника*, Ономатолошки прилози, X, САНУ, Београд, 1994.
57. Ђурчин, В., *Само једном се љуби, све остало је варка*, Запис, Београд, 2017.
58. Шантић, А., *Песме*, Рад, Београд, 1988.
59. Шилић, Ч., *Атлас грвећа и ѣрмља*, Завод за издав. уџбеника, Сарајево, 1973.
60. Шимић, Ф., *Наше медоносно биље*, Знање, Загреб, 1980.

ЛИТЕРАТУРА КОРИШЋЕНА КАО ИЗВОР МУЗИЧКИХ ЗАПИСА

61. Анђелковић, Р. М., *Музичко васпићање кроз ѣесму за ученике V разреда основне школе*, „Нота”, Музичко издав. предузеће, Књажевац, (без године издања)
62. Бушетић, М. Т., Мокрањац, Ст. С., *Српске народне ѣесме с мелодијама из Левча*, Српски етнографски зборник, књига трећа, СКА, Београд, 1902.
63. Васиљевић, З., *Српско музичко блајо. Цветњик српских народних ѣесама*, Просвета, Београд, 1996.
64. Васиљевић, М., *Народне мелодије из Санџака*, САНУ, Посебна издања, књ. ССV, Музиколошки институт, књ. 5, Научно дело, Београд, 1953.
65. Васиљевић, М., *Народне мелодије лесковачкој краја*, САНУ, Посебна издања, књ. СССXX, Музиколошки институт, књ. 11, Научно дело, Београд, 1960.
66. Васиљевић, М., *Народне мелодије из Црне Горе*, Научно дело, Београд, 1965.
67. Васић, О., Големовић, Д., *Народне ијре Србије, грађа*, свеска 5, Народне игре у околини Ниша, Центар за учење народних игара Србије, Београд, 1994.

68. Големовић, Д., *Народна музика шишовоужичкој краја*, Етнографски институт, Посебна издања, књ. 30, свеска 12, САНУ, Београд, 1990.
69. Ђорђевић, Р. В., *Скрипшиа*, 1931.
70. Девић, Д., *Народна музика Драгачева (облици и развој)*, ФМУ, Београд, 1986.
71. Илић, С. Л., *Анџолоџија српских народних њесама*, Издавачко предузеће за музику, Букурешт, 1958.
72. Јанковић, Љ. С., Јанковић, Д. С., *Народне истре VI*, Просвета, Београд, 1951.
73. Јанковић, Љ. С., Јанковић, Д. С., *Народне истре VIII*, Просвета, Београд, 1964.
74. Караклајић, Ђ., *На ње мислим*, Збирка старих градских песама, руских и мађарских романси, песама из позоришних комада и нових градских песама, „Нота”, Књажевац, 1982.
75. Кухач, Ф. Ш., *Јужно-словјенске народне ѡишевке*, I књига, 1. свезка, и Тискара и литографија Д. Албрехта, Загреб, 1878.
76. Манојловић, К. П., *Народне мелодије Источне Србије*, САНУ, Посебна издања, књ. ССХII, Музиколошки институт, књ. 6, Београд, 1953.
77. Милошевић, В., *Босанске народне ѡјесме I*, Народни музеј – Бања Лука, Одјељење за музички фолклор, књига I, Глас, Бања Лука, 1954.
78. Мокрањац, Ст. С., *Зайиси народних мелодија*, Музиколошки институт, Посебна издања, књига 13, Научно дело, Београд, 1966.
79. *Народне ѡјесме и истре из околине Бујановца*, ЕИ САНУ, Београд, 1980.
80. Петровић, Р., *Српска народна музика, Песма као израз народној музичкој мишљења*, САНУ, Посебно издање, књига ДХСIII, књига 98, 1989.
81. Станковић, Ж., *Народне ѡјесме у Крајини*, Музиколошки институт, Београд, 1951.
82. Ђирић, Н., Стојановић, Н., *Музичка кулѡура за ѡети и шестии разред основне школе*, Завод за уѡбенике и наставна средства, Београд, Издавачка организација „Нота”, Књажевац, 1986.
83. Ценерић, И., *Царевчева лира*, репрезентативни нотни албум са двама грамофонским плочама као значајним илустрацијама аутентичних интерпретација славног уметника, И изд., „Нота”, Књажевац, 1980.

Белешка о писцу

Љубица Жикић је рођена у Блатуши, Вргинмост, Република Хрватска. Основну школу завршила је у Вргинмосту, гимназију у Топуском. На Филозофском факултету у Загребу дипломирала је студије на групи Југословенски језици и књижевност и студије Филозофије. Просветно-педагошки рад започела у Гимназији у Пазину. Од 1981. године живи и ради у Крагујевцу. Радила је на ПМФ, Машинско-саобраћајној школи и Првој крагујевачкој гимназији. Добитник је више републичких награда и признања за просветно-педагошки рад.

Објавила је из подручја ономастике књигу-речник *Цветник женских имена* 1998. године; збирку приповедака за децу *Приче од којих се расте*, 2014. године. Поезију је писала и објављивала у гимназијским и студентским данима. Објавила је збирку песама *Љубав светове сјаја*, (УПК, 2017); збирку песама *Одаје од маховине*, (Књижевни ЕСНАФ, 2021), која је награђена Наградом *Пакљачки декрет*. Пише и објављује путописну прозу (награђивана), кратке приче и радове из области лингвистике, књижевности и историје. Добитник је више награда и захвалница на међународним и националним књижевним конкурсима.

Била је уредник и учесник у писању неколико монографија и часописа.

За изузетно остварење у области хуманитарног рада у 2014. години добила је *Ђурђевданску награду* града Крагујевца.

Члан је Удружења писаца Крагујевца, Удружења књижевника Србије и Института за децу књижевност. Води и уређује књижевну манифестацију *Поршрећ иисца*. Своје радове објављује у савременим часописима за културу и књижевност.

САДРЖАЈ

Предговор.....	7
Биљни именованослов	9
Регистар женских имена.....	205
<i>Литература</i>	209
<i>Белешка о писцу</i>	213

Љубица Жикић
ЦВЕТНИК ЖЕНСКИХ ИМЕНА
(Друго допуњено издање)

Издавачи
Архив Војводине
Нови Сад, Жарка Васиљевића 2А
www.arhivvojvodine.org.rs
Књижевни ЕСНАФ, Београд

За издаваче
Др Небојша Кузмановић, директор
Илија Шаула

Ликовно-графичка опрема
Агенција Круг, Крагујевац

Коректор
Јелисавета Милановић

Штампа
САЈНОС, Нови Сад

Тираж
300

ISBN 978-86-6178-151-3

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

811.163.41'373.231-055.2
398.3:582

ЖИКИЋ, Љубица, 1949-

Цветник женских имена : биље у женским народним именима, веровању, лечењу, песништву, музици и певању / Љубица Жикић. - 2. допуњено изд. - Нови Сад : Архив Војводине ; Београд : Књижевни еснаф, 2024 (Нови Сад : Сајнос). - 211 стр. : илустр. ; 24 см. - (Библиотека Посебна издања)

Тираж 300. - Библиографија. - Регистар.

ISBN 978-86-6178-151-3

а) Српски језик - Женска имена б) Биљке (етнологија)

COBISS.SR-ID 152672265